

Az idő ritmikája a lakóépület tervezésben

DLA értekezés és a mestermű bemutatása

Füredi Balázs 2013

Tisztelettel és hálával tartozom mindazoknak, akik felkaroltak és támogattak.

Köszönöm Prof. Dr. Bachman Zoltánnak, a bennem vetett hitét és odaadó útmutatását.

TÉMAVEZETŐ: Dr Kondor Tamás

tanszékvezető
egyetemi docens
PTE-PMMIK

Tartalomjegyzék:

I. BEVEZETÉS

A dolgozat témaválasztása	8
---------------------------	---

II. AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK KÖLCSÖNHATÁSA („kint”)

Az OTTHON	9
-----------	---

Ható tényezők vizsgálata - Akciók, reakciók...	17
--	----

III. A HAGYOMÁNYOS ÉPÜLETEK - A TRADÍCIÓK BETARTÁSA

A FALU öröksége - Múlt és jelen	28
---------------------------------	----

A változás kora	51
-----------------	----

1.Tézis

IV. AZ IDŐ FOGALMA

Az IDŐCIKLUSOK	61
----------------	----

A változás elemzése	67
---------------------	----

2.Tézis

Épület és környezet - Környezet és lakótér	73
--	----

A nagyvárosi környezet diszharmóniája	81
---------------------------------------	----

Tervezhető szerkezeti élettartam figyelembevétele	91
---	----

V. AZ ÉLETTÉR RITMIKÁJA („bent”)

A családi élet idővonala	99
A környezet hatása a belső terekre	109
Az EMBER életének ritmikája	116
Több GENERÁCIÓ együttélése	121

VI. A MEGRENDELŐ ÉS A TERVEZŐ

A tervezői program	129
--------------------	-----

A ságvári családi ház

Mestermű bemutatása	132
----------------------------	-----

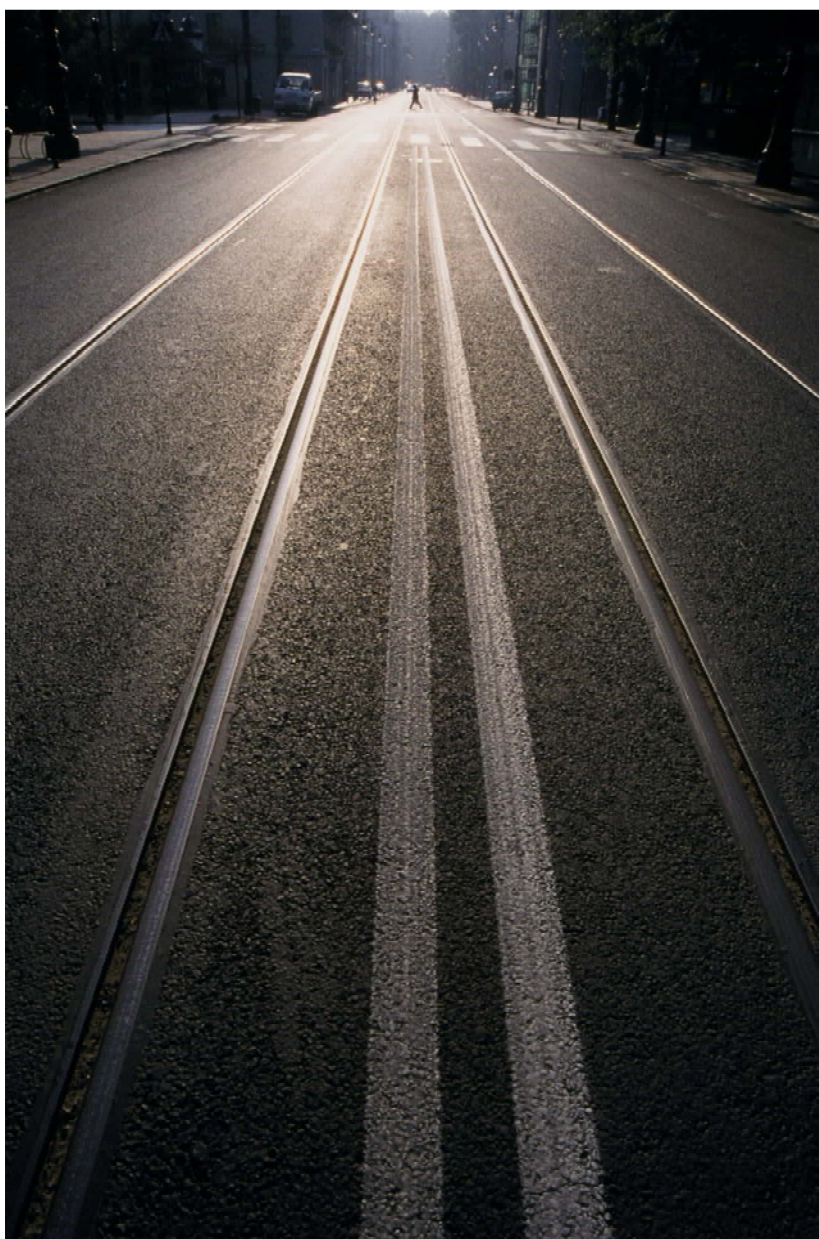
Az épületek kiértékelése az idő elteltével

3.tézis	182
----------------	-----

Felhasznált irodalom, kép és forrásjegyzék	191
--	-----

A korszerű igényekhez alkalmazkodó otthon minden tekintetben egy jobb életmód lehetőségét nyújtja a lakó számára. Az ilyen épület rugalmasan alakítható, funkcionális, a családdal együtt fejlődik és változik. Léte nem öncélú, a ház nem csak dizájn-elem, hanem a család szolgálatában áll, az idő függvényében reagál, gazdaságosan és célszerűen üzemeltethető. Az ilyen házat gondosan tervezték és építették fel. Megjelenése esztétikus és illeszkedő, egyben a lakók és környezetük számára megnyerő élményt nyújthat.

I. BEVEZETÉS

A dolgozat témaválasztása

Egy ország gazdasági - kulturális színvonalát meghatározza lakosságának általános lakáshelyzete. A lakóépület elsődleges tere mind a családalapításnak, mind az egyéni kibontakozásnak. A lakás és a lakóépület kifejezője az egyéni és családi szokásoknak és hagyományoknak. A család életének tere az otthon, a kellő nagyságú és felszereltségű lakás. Minden társadalomnak a jövője a családi otthonokban alapul, fejlődik ki, ezért a lakáshelyzet kihat az ország jövőjére is.

Az építésznek és a lakóépület tervezésnek a feladata megteremteni azt a jó közérzetet biztosító **emberi léptékű** épületet, amely - az építész saját eszközeivel - szolgálja az emberi környezet méltó formálását, a lakások, lakó-együttesek egyre újszerűbb, emberibb kialakításával a lakóépület-tervezés szakadatlan fejlődését.

A tervezési és kivitelezési folyamat összetett hálózatában az építész hivatása párhuzamba helyezni az építési és a megbízói érdekeket, miszerint **hosszú ideig használható**, lakható, élhető építmények létesüljenek. Az ide vezető útkeresés összetettségét elemzem dolgozatomban, bemutatva az elvárások és a teljesítés oldaláról mindazt, amit megtapasztaltam munkáimban.

II. AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK KÖLCSÖNHATÁSA („kint”)

Az igényt és a belőle megvalósított funkciót szellemi vonatkozásban az embernek mint társadalmi lénynek szükségletei határozzák meg. Az embernek társadalmához, e társadalom valamely osztályához, rétegéhez tartozása dönti el, hogy a maga számára épített - építtetett - épületével mit kíván az építészet sajátos formai eszközeivel „elmondani”. Ez a szándék belefolyik az épületnek az igény-funkció előbbi, anyagi értelmezése szerinti kielégítésébe, megvalósításába. A térkomponálás, differenciálás, kiemelés, alárendelés, a térméreték növelése, az architektonika és a kitöltő elemek nyújtotta alakítási lehetőségek optimumának keresése stb. túlnő az anyagi igény kielégítésének, az anyagi funkció megvalósításának keretein. Mindezen felül, a társművészetek sokfajta alkotásának felhasználásával fokozza az építészeti alakítás gazdagságát. És ez a szándék az, mely döntő módon beleszól az épület mint alkotás - az építészet mint művészet - létrejöttébe.

Ez a szellemi igény -funkció folyamatosan mozog-változik az emberi életút során. Az ember, a társadalom minden korban, fejlődésének minden szakaszában mást és mást gondol magáról és a világról., s ezt más- és másképp akarja elmondani, kifejezni. A társadalom és a gondolat mozgása fonódik itt össze szoros egységbe, két olyan mozgás tehát, mely a mozgásformák hierarchiájának két legfelső kategóriáját képviseli.

Az OTTHON

Az otthon mindenekelőtt olyan hely, ahol étkezünk, alszunk, ahol az ingóságainkat tartjuk, ahová visszavonulhatunk. Jóval több, mint pusztá szimbólum - az otthon menedék, fészek, s mint ilyen, alapvető életszükséglet. Az otthon biztosítja az emberek elkülönült, privát helyét a

társadalmi közösségen belül. Igen fontos szerepet tölt be azzal, hogy egy meghatározott helyet biztosít az egyén számára a társadalomban, és ezt a helyet személyes kapcsolatok fűzik össze más otthonokkal.

„Vajon a „köznapi” az átlagember számára készülő házat „tanulmányozni nem azt jelenti-e, hogy megtaláljuk az emberi alapokat, az emberi léptéket, a szükséglet, a funkciók típusát, s ez nem egyenlő-e az érzelem típusával?” (Le Corbusier)

„A célszerű otthon” - Divatálló épületek

Egy lakóépület nagyon különleges épületfajta, hiszen a mindennapi élet jelentős hányadának nyújt háttérrel. Olyan rendkívül **személyes kikötő**, amire nagy szükségünk van. A pihenés és kikapcsolódás, szórakozás és találkozások színtere, de egyre inkább a munkáé és tanulása is. Egy ház önmagában sok elfoglaltságnak ad helyei: itt kell hatékonyan és könnyen boldogulnunk, akár ételt főzünk, mosunk, fürdőt veszünk, vagy éppen tornázunk. Ezen kívül minden tekintetben ez a **fogyasztás egyik fő színhelye**, kezdve az első építőelemektől, amelyek otthonunk szerkezetét adják, az energián át, ami nap nap után működteti, egészen az élelmiszerek és egyéb termékek végtelen soráig, amik rendszeresen megfordulnak és cserélődnek benne.

Egy több szempontból **alkalmas otthon** építését kell megcéloznunk minden értelemben: megfelelőbb tervezéssel és kivitelezéssel, kevesebb energiafogyasztással, így olcsóbb üzemeltetéssel, flexibilitással és alakíthatósággal, hogy **a családdal együtt fejlődjön és változzon**. Ugyanakkor ezek az otthonok célszerűek, hosszú élettartamúak és időtállóak,

miközben látványuk esztétikai örömet ad. Jelenleg egyre inkább szükséges törekvés, hogy a tervezendő otthonok **legyenek környezetbarátak**: az anyagok, amikből készülnek, a lehető legkisebb mértékben változtassák meg a természetet, maguk az épületek pedig tartsák tiszteltben saját lelküket és környezetüket.

Ez nem a megalkuvásról szól, hanem arról, hogy míg az épületet jobbra tesszük a családnak számára, a környezetre is érzékenyen és józanésszel figyeljünk.

Az időtálló ház

A jól kigondolt otthon egyben rugalmas is. Az olyan ház képes divatálló épületként működni, ami alkalmazkodni tud a tulajdonosok módosuló igényeihez, prioritásaihoz és életmódjához, így azoknak megfelelően változik.

Ez bizonyos értelemben kényszerített módon előremutató gondolkodást igényel, olyan térbeli, alaprajzi és formai kialakítás megalkotását, ami a lehető legrugalmasabb házat adja eredményül. A kérdés nem csak a plusz hálósobák betervezéséről szól, hanem egy ennél sokkal összetettebb egyensúlyozási folyamatról, például egyterűvé alakítható helyiségek illetve akár elkülönített, intimebb pihenőterek egyidejű biztosításáról. Része lehet olyan többfunkciós szobák elhelyezése, amelyeket könnyen lehet az eltérő igények szerint alakítani, mint például a játszó-, pihenő vagy dolgozószobák.

Hosszabb távon a rugalmas otthonnak még drámaibb váltásokra is nyitottnak kell lennie, lehetőséget biztosítva arra, hogy bizonyos részeit kibővíthessék, korszerűsítsék vagy átépíthessék. Ezt a szempontot megint csak szükséges lehet szem előtt tartani az új épület elhelyezésekor és tervezésekor egyaránt.

Ez a fajta flexibilitás biztosít hosszú élettartamot és az „eldobható” minőségű tucatházaktól eltérő jelleget.

Működésbeli igények

A funkcionális igényváltozás legjellemzőbb hatásait elemezve, egyértelműen megállapítható, hogy a fejlődés a legtöbb esetben további tér-, illetve területigényt támaszt. Az alapigény valamennyi lakást illetően természetesen mindenkor változatlan: a létfontosságú elemi tevékenységek legyenek maradéktalanul elvégezhetők az otthon keretei között. A tevékenység lebonyolíthatóságának minősége a térbeli-keret adottságainak és a mindenkori telítettségnek a függvénye. A haladás irányvonala, az emberi tevékenységek változásai - tartozzon a lakó bármilyen korosztályba és legyen szó akármilyen tevékenységről - azonos irányba mutat: növekvő terület kell a kulturáltabb élethez, az életfolyamatok zavartalanságának biztosításához, az újabb korszerű tevékenységek, illetve tevékenységelemek befogadásához.

A tevékenységeik - tartalmi sajátosságaik függvényében - szeparáltság szerinti követelményeket támasztanak. Egyesek közülük teljes vagy részleges szeparáltságot, valamint helyhez-, térhez-, illetve tárgyhoz kötöttséget követelnek, míg más aktivitások nem igénylik az elkülönülést, többé-kevésbé közömbösek a zavaró hatások iránt, vagy - éppen ellenkezőleg - kifejezetten a családi együttlétet szolgálják. Ezen sajátosságok következtében a lakás egy - egy helyiségének funkciókészsége az abban végezhető tevékenységek tartalmának, térbeli - tárgyi feltételeinek mérlegelése útján minősíthető.

A fenti tényezőkből következnek olyan lényegi tervezési megfontolások, mint például egy személy tevékenységének idő- és térbeli átfedhetősége más személyek különböző

aktivitásaival, valamint a helyiség kötöttsége, illetve szabad megválasztása több - kevesebb lehetőség között, vagy egy adott térben lehetséges tevékenységkoncentráció, illetve tevékenység halmozódás.

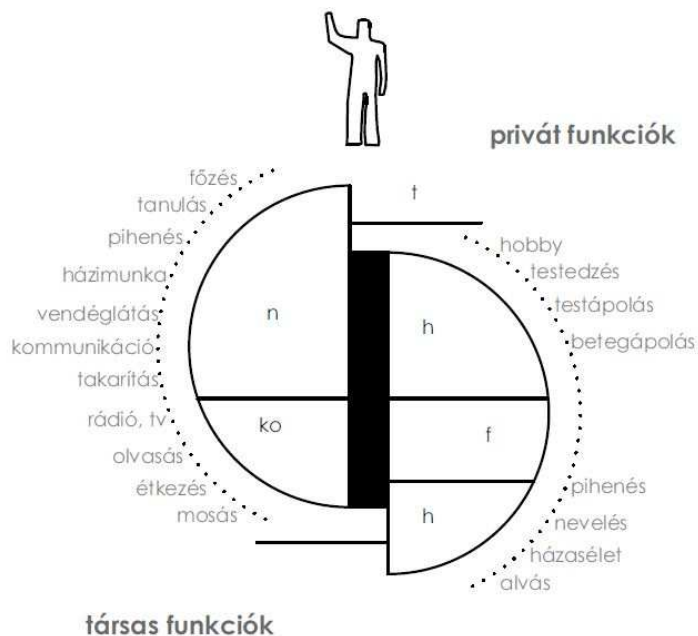
Az építész feladata, hogy konkrét térbe helyezve - tervezett vagy meglevő tárgyi adottságok figyelembevételével - vizsgálja, illetve teremtsen meg a tevékenység lebonyolításának feltételeit. Az adott lakás tereinek megfelelő volta számottevően függ a lakósűrűségtől, azaz a telítettség, illetve a zsúfoltság fokától, valamint a család kor- és nem szerinti összetételétől. Következésképpen a lakás tényleges megfelelősége csak egy adott, illetve feltételezett telítettség és családotösszetétel esetén értelmezhető. A lakásnak, illetve valamelyik terének funkciókészsége az összes lehetséges telítettségi és összetételi változat megfelelési viszonyainak egybevetésével ítéltető meg teljesen. A lakás használati értékét döntően befolyásolja a minimális követelményszintet még kielégítő telítettségi variánsok lehetséges száma, hiszen élettartamán belül a család létszáma, és összetétele több alkalommal is változik.

Az otthontervezés további változója a távlati megfelelés, azaz a térbeli képessége arra, hogy ki tudja, elégíteni a jövőben keletkező igényeket, teljesíthesse a vele szemben támasztott újabb és újabb követelményeket. Következésképpen a távlati megfeleléség kérdéseire az alkotás során kiemelt figyelmet kell fordítani. Ilyenkor az idő függvényében vizsgált, hogy a tér mennyiben képes a távlatban eleget tenni egy magasabb szintű igényesség követelményeinek, azaz hol jelölhető meg alkalmasságának határai és milyen tartalékokkal rendelkezik (későbbi beépítési., felszerelési, térkialakítási, bővítési lehetőségek, illetve korlátok).

A lakás használati ideje során felmerülő funkció beli kérdések:

- a terek oszthatósága és egyesíthetősége
- a terek horizontális és vertikális bővíthetősége
- a funkciókészség fokozása adott téren belül
- a későbbi korszerűsítés tárgyilagos feltételeinek létrehozása

A legfontosabb alkotói feladatok között tartható számon a kötelező előrelátás, a mindenkori alapkövetelmény, hogy a létrejövő építészeti végeredmény - a tér és szerkezet korlátain és a gazdasági lehetőségek határain belül - maximális készséggel rendelkezzen a változások befogadására.

A jövő nemzedékeivel szembeni társadalmi felelősség más és más abból a szempontból, hogy az adott időben felismerhetők-e már a jövő elvárásai vagy azok még ismeretlenek. A már felismert és a még fel nem ismerhető fejlődési távlat között ugyanis lényegbeli különbség található mind a társadalmi, mind az építészeti felelősség szemszögéből.

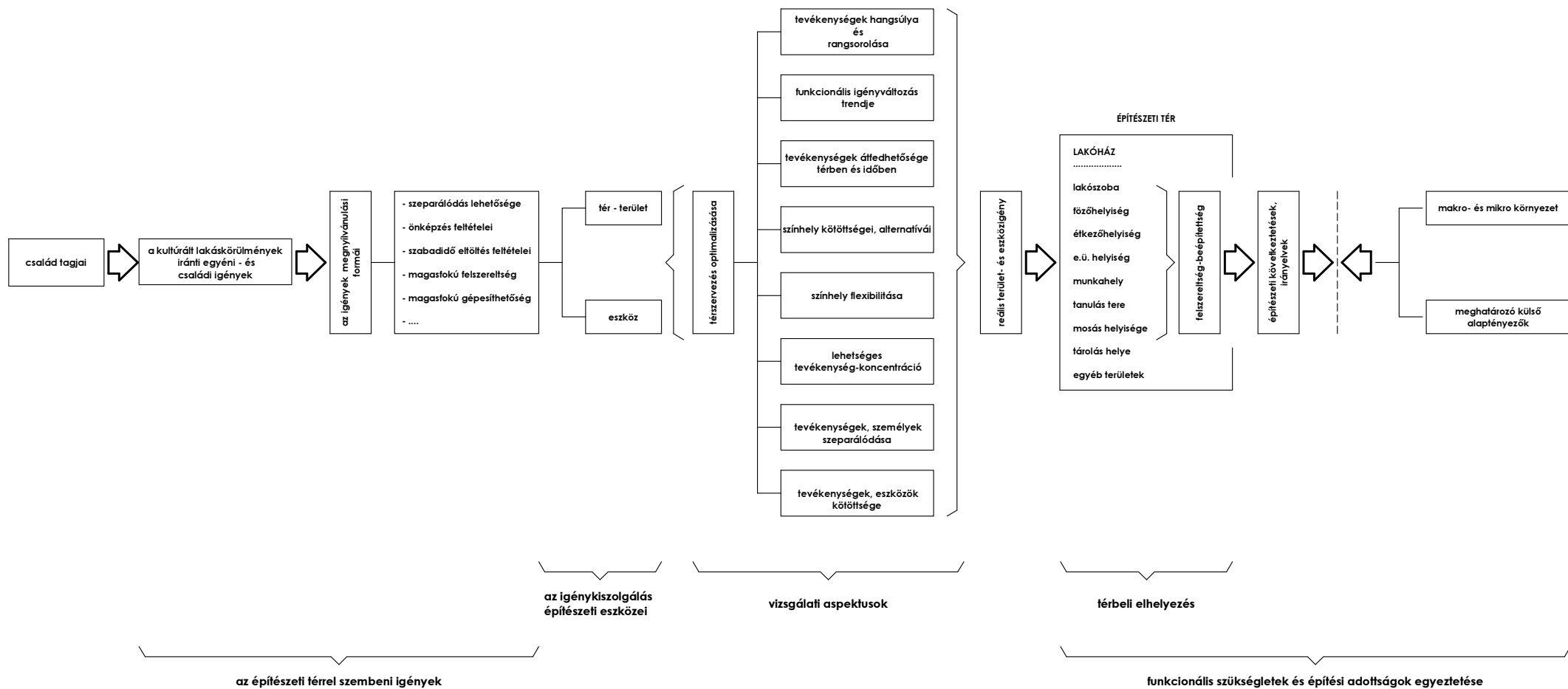
A távlati követelmények mérlegelésekor nem hagyható figyelmen kívül egy lényeges momentum, mégpedig az, hogy a lakóépületfajták és a szerkezeti rendszer függvényében eltérőek - merevebbek vagy kötetlenebbek - a későbbi korszerűsítés adottságai. Ezáltal nem közömbös, hogy milyen építési rendszer esetében vizsgáljuk a fejleszthetőség lehetőségeit. A hagyományos építmények a szerkezeti módosítással szemben viszonylag rugalmasabbak, s ennek következtében a korszerűsítés feladata kötetlenebbül hárítható át a jövő generációira. Ezzel szemben a módosítás, illetve a korszerűsítés iránt merevebb ellenállást tanúsító szerkezeti rendszerek esetében az ilyen értelmű szabadosság már joggal kifogásolható.

A FUNKCIÓKÉSZSÉG FOKOZÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

Utalva az előzőekben ismertetett összefüggésekre, ki kell hangsúlyozni azt a tényt, hogy a családi kollektívában és az egyes személyekben keletkező „feszültségek” egyik fő forrása az általuk végzett tevékenységek idényszerű idő- és térbeli halmozódása egy-egy helyiségben, illetve az egész lakáson belül.

Az építészeti tér tervezője e feszültségforrásokat számottevően csökkentheti, amennyiben:

- a terek funkcióit a használó számára egyértelműbbé teszi, bizonyos tevékenységeket konkrét helyhez, térhez, illetve eszközhöz köt, meghatározza az aktivitás legcélszerűbb színterét,
- a megfelelő terek létrehozása, s így a tevékenységek térhez rendelése útján tisztázza a helyiségek működésbeli feladatkörét (pl.: fürdőszoba és nappali funkció elválasztása, étkezőtér, házimunkák különválasztott tere stb.),
- a helyiségek térbeli differenciálásával és arányos funkcionális leterhelésével, valamint az ésszerű színtér-alternatívák lehetőségeinek létrehozásával csökkenti a zavaró idő- és térbeli tevékenység-halmozódás esélyét,
- az azonos jellegű és egymást eltűrő tevékenységek színterének egységesítésével olyan funkció-koncentrációra törekszik, amely elősegíti a zavaró források kiszűrését, illetve a „védelmet igénylő aktivitások” térbeli elkülönülését. (1.ábra)

1. ábra A család és az építészeti tér összefüggései (folyamat-ábra)

HATÓ tényezők vizsgálata

Ember által létrehozott, épített környezetben élünk, tevékenykedünk. Az ember létezési formájának egyik meghatározója az őt körülvevő mikrokörnyezet és makrovilág. Az életet az épített terek, épületek, épületegyütteseik - azaz tömegek, síkok, kontúrok és vonalaik világában, töltjük el. A hatás, amely általuk az embert éri, nagyon sokrétű. Nyújthat kellemes benyomást, elősegítheti az otthon-érzet kialakulását, okozója lehet hangulatnak, jó vagy rossz közérzetnek, összegezve: az építészeti keretek az élet minőségének számottevő meghatározói voltak és lesznek.

Kétségtelen, hogy az élet gazdagabbá, teljesebbé tehető az általános építészeti kultúr-szint — ezen belül a lakáskultúra fokának — növelése útján. Az ember „nézni” képessége mindenkor adott, de a „látni” tudás is megszerezhető, fejleszthető, s ez által felismerhető például az addig rejtve maradó praktikumok és a lakás kínáló működésbeli adottságai.

A feladatok összességét áttekintve kétségtelen tény, hogy az építészeti ízlésformálás összetett társadalmi és szakmai lépéseinek kialakítása, de még inkább annak megvalósítása számottevő időt igényelhet. Az ügy jelentőségének társadalmi szintű felismerését, tudatossá válását feltételezve, magának a folyamatnak beindítása, módszereinek kialakulása s eszközbeli háttérének létrehozása is jelentős időt igénylő feladat. Az alapozás és a rendszeres nevelő tevékenység évekig tartó, s talán nem is túl látványos munkájának eredményei pedig inkább csak évtizedek távlatában lesznek nyugtázhatóak.

TÁRSADALOM

A társadalmi körülmények- és adottságok meghatározzák az igényeket, illetve hatnak az emberi igények kialakulására, kielégítésük feltételeire és lehetőségeire. A társadalmi háttér az a közeg, amelyben az igények megfogalmazódnak és - a nagyobb közösség egyes rétegei elkülönítve - összességükben különböző igény szintekben fejeződnek ki. Az igényszint általános értelemben vett meghatározója a társadalom mindenkori szellemi és anyagi színvonala, az emberiség kulturális színvonala, a nemzeti vagyon és jövedelem nagysága, valamint a tényleges gazdasági háttér.

Az építési tevékenység „luxus-tevékenységnek” számít. A társadalom ízlésformáló hatása az egyéni elképzelés kialakításában meghatározó szerepet játszik, mind a mai napig. A divatalkotó építés ugyanakkor mára nagymértékben átváltott és azonosult a funkcionalizmus előtérbe helyezésével.

Közösségi hatások

A társadalmi folyamatokban bekövetkezett változások és a fejlődés eredményeit jelző információk, azoknak a személyiség által felfogott, tehát érvényesülő hatásai számottevő mértékben befolyásolják az otthonnal szembeni igényeik alakulását. Ezek a hatások - a technikai fejlődés következményeihez hasonlóan - rendkívül rövid idő alatt képesek átformálni az ember szemléletét, sőt, megváltoztatni egyes, korábban megváltoztathatatlanak tartott ítéleteket is. Az ismeretszerzés közösségi forrásaiból különböző

utakon keresztül érkező információk hatása - újabb igényeket támasztva - megnyilvánulhat többek között egy előkép vagy divatirányzat követésében, egy épületforma utánzásának szándékában, vagy éppen egy-egy korszerű használati tárgy beszerzésére irányuló törekvésben. A hatások közvetítői közül kiemelhető a növekvő eszköztárral rendelkező tömegkommunikáció, valamint az emelkedő tendenciát felmutató turizmus, így könnyedén lehetővé válik a világszerte tapasztalható fejlődés eredményeinek közvetlen megismerése.

Előbbi sajátosságok arra utalnak, hogy e közvetítő elemek - elsősorban a tömegkommunikáció eszközei - kiválóan alkalmasak az igények befolyásolására, ösztönzésére esetleg korlátozására-visszafogására. Az, építészet oldalairól ezen „hatóeszközök” igénybe vétele nyújthatja a leggazdagabb közvetett lehetőséget a céltudatos nevelésre, ráhatásra, a használói igényszint és az építési színvonal emelésére.

Fontos előfeltételnek tartom a megbízói életmód-modell vizsgálatát. A tervezéskor az épület sémájának kialakításánál lényeges, hogy a felhasználók milyen mértékben tudják megfogalmazni az elvárásaikat, figyelembe véve a várható „változások” következményeit. Az építész feladatkör itt válik első sorban jelentőssé: feladata, hogy a társadalmi ízlésvilágot, az aktuális életmód-modellt és a megrendelői igényeket érvényesítve előtérbe hozza az épületek megvalósíthatóságát, figyelembe véve az épület funkcionális működését, leképezve az épületben élők igényeit. Ezáltal megfogalmazza mindazt, ami a tervező és a megbízó számára esztétikailag és funkcionálisan is elfogadható megoldást jelenthet.

Technikai fejlődés

Az új igények jelentkezésének és a társadalmi változásoknak legdinamikusabb meghatározója az egyre jelentősebb eredményeket felmutató technikai haladás, amelynek következtében újabb és újabb használati eszközök, valamint szolgáltatások megjelenése teszi lehetővé az emberi otthonok soha korábban nem ismert magas színvonalú kialakítását, felszerelését és üzemelését. A fejlődés irányvonalából következik, hogy egyre inkább elterjedőben van egy általános törekvés ami az alkalmazható technika otthonnal kapcsolatba hozható alkalmazását erősíti.

A technikai fejlődés, mint folyamat, jellegében tehát dinamikusan változó, iránya előremutató, impulzusai pedig a fejlődés ütemének függvényében sűrűsödnek. E jellemzők azt mutatják, hogy ennek az igény-meghatározónak változókészsége valamennyi tényező között a legszámottevőbb.

MIKROKÖRNYEZET

A tervezés az *igények* és *lehetőségek* összehangolásából indul ki. Az igényeket befolyásolhatja a család tagjainak száma, neme, kora, foglalkozása, kedvtelése, akár alaptermészete. Ez annál nagyobb figyelmet kíván, minél többen élnek egy családban.

Egyéni meghatározók

A lakással és közvetlen, illetve tágabb környezetével szembeni emberi igények formálódásának egyik számottevő tényezője az individuum által megtett életút, amely a személyt ért hatások összegeződéseiként - egy adott időpontra, vetítve - bizonyos fókig meghatározza a lakás iránti elvárásokat. Az életút folyamán szerzett benyomások a személyiség és az egyéni igény szintjének kialakulásában egyaránt lehetnek pozitív vagy negatív irányúak. A szülői ház, az otthon adottságai - különösen a gyermekkor életkörülményei -, a korábbi lakások jó vagy rossz alaprajzi kialakítása, a megszokott helyiség-kapcsolatok, felszereltségi szint és a másoktól átvett tevékenységek, szokások gyakran tükröződnek az emberi igényekben.

Az életút meghatározó jellege jelentkezik mind a személyiség általános igényszintjében, mind az egyes felmerülő valódi igényekben és „tudati elfogultságként” nyilvánul meg egy képzeletbeli lakásideálban vagy annak részelemeiben.

Az életutat egy összefüggő folyamatnak tekinthetjük, amelynek során a személyiség tapasztalatokban gazdagodik, s igényeiben mind meghatározottabbá válik. Az építész az alkotó munkájához e sajátosságok ismerete és mérlegelése nélkülözhetetlen, hiszen ezek alapján ítéltethők meg, minősíthetők a használói igények. Következésképpen valamennyi új otthon létrehozásakor reálisan számolni kell a használók bizonyos fokú előképével, mérlegelve hogy annak milyen pozitív elemei hasznosíthatók az alkotómunka során.

Családi adottságok – az idő tükrében

A lakásokkal és környezetükkel szemben jelentkező emberi igények egyik kiemelkedő meghatározója a család nagysága, valamint tagjainak kor- és nemek szerinti összetétele. A családok - a társadalom alapsejtjeiként - tehát, mint kisebb közösségek jelennek meg igénylőként, összetételük szerint differenciálva a lakásszükségletet a különböző családok és azok egymáshoz viszonyított arányai szerint.

A család **tagjainak száma** és **összetétele** - ezen belül a személyek kora - az életfolyamat **időfüggvényének változója**. A család életfolyamatán belül háromféle, jellegében egymástól eltérő változás - mennyiségi, kor szerinti, összetételbeli - különböztethető meg. Az első jellemzője a lépcsőzetes mennyiségi változás, ami a gyermekek születésével a családtagok számának növekedését, a felnőtté váló fiatalok távozásával, önállósulásával fokozatos csökkenését jelenti. Ugyancsak mennyiségi változást okoz a családlétszám - tágabban, értelmezve, a háztartás - bővülése vagy csökkenése egy vagy több hozzátartozóval, illetve egyéb együttélővel. Az idő múlásával változik a családtagok kora, s ennek függvényében minőségi módosulás, következik be, értve ezalatt, hogy pl. az óvodás gyermekből iskolás, a tizenévesből felnőtt fiatal, a középkorúiból idős válik.

Ez a változás jellegében permanens. A mennyiségi és kor szerinti változás függvényeként tartalmilag módosul a családösszetétel: egyrészt változik a különböző korú fiatalok és időseik, másrészt az eltérő nemű személyek egymás közötti aránya.

MAKROKÖRNYEZET

Tér és élettér

Minden helyiség épületszerkezetekkel körülhatárolt tér, ennek a határolásnak rendeltetése van. A végleges térhatás a berendezett állapot eredménye, mégis önmagában, 'üresen' is hat a felhasználóra. Az épületszerkezetek szerepe így a tartószerkezeti,- térelhatároló szerepkörön is túlmutat. Fontos szerep jut a terek méretarányának, így az épületszerkezetek /falak, födémek, padlók/ mértani formája, dőlésszöge, egyenes, ívelt vagy tört vonala meghatározható érték szerinti arányosságot alkot.

Célszerűség

A lakáson belüli tevékenységek között a kapcsolatnak ésszerűnek kell lennie. Az egymáshoz tartozó tevékenységek a szükséges módon érintkezzenek, a nem összetartozók különüljenek el.

Gazdaságosság

Ez a célszerűség következménye, így a gazdaságtalanság a célszerűtlenségből fakad. *A gazdaságosság ugyanakkor nem egyenlő az olcsósággal – sokszor a költségesebb megoldás a gazdaságosabb, különösen, ha a költségtöbblet magasabb minőségi szintet, így célszerűbb, tartósabb megoldást hoz létre.* A felhasználói cél megfogalmazása a gazdaságosság tekintetében is közös érdek. Az épület használata során felmerülő „egyéb” költségek között fontos szerepet tölt be a belátható élettartama szerinti tartósság figyelembe vétele. A tervezési folyamatban kiválasztott épületszerkezetek az épület teljes élettartama szerint szoros kapcsolatban állnak a funkcióval.

Esztétikum

Nem külsőséges, látványos szépséget, hanem rendet értek alatta elsősorban. A funkcióban kialakított rend, az anyagok célszerű rendje és az eszközökkel való takarékos bánásmódja egy egyensúlyt eredményez, ami kellemes látványban jelenik meg, amitől jó a közérzetünk, és amit a szépség okozta örömnak nevezünk.

Építőanyagok – formák, színek

Az ember környezetalkotó tevékenységének célja a kényelem és a kellemes közérzet megteremtése. A kényelem a rendeltetést, a célszerűséget szolgálja. A kellemes közérzetet ezen felül az esztétikai hatások teremtik meg. A látvány létrejöttének feltétele a fény, ez hozza létre a fény-árnyék jelenséget, így a színeket is. Mindkettő igen fontos a vizuális esztétikum szempontjából. Az építőanyagok szerepe így felértékelődik, már nem csak épületszerkezetek, hanem divatalkotó elemek, formai és színdinamikai szerepet betöltve.

Nem figyelmen kívül hagyható tény, hogy az esztétikum mást jelenthet az építész és a megrendelő számára, így a közlés hatást gyakorolhat a tervezői szemléletre.

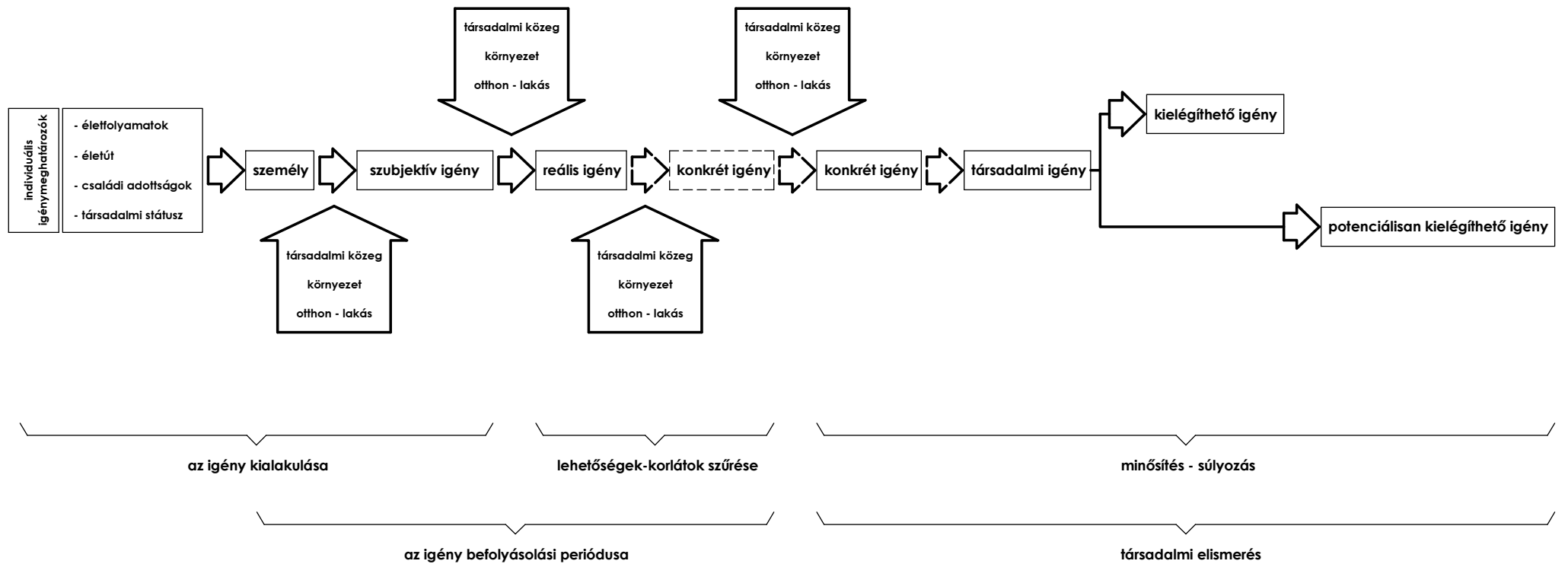
Tervező munkája során a hozzáértő építész kötelességszerűen előre néz, ideális emberi körülményeket, korszerű életmódot és lakáshasználatot feltételez, tehát magas szintű követelményeket támaszt alkotásával szemben. A használó elvárásai, igényei, ezzel szemben megszokásokban, tradíciókban gyökereznek és számos olyan ható tényező befolyása alatt állnak, mint pl. társadalmi helyzetük, kulturális színvonaluk vagy anyagi körülményeik. Mindezek meghatározzák a használók igény szintjét, amely ugyan széles skálán differenciált, mégis általában alacsonyabb, mint a tervező által feltételezett „eszmei” használói színvonal. A lakás fizikai terének adottságai és a használói igények ellentéteinek egyik forrása, hogy az építész a tervezés során „ideálokat” állít fel. Ez elvileg ugyan kifogásolható, de amíg az igény

kutatás és a visszacsatolás kérdései megoldatlanok, gyakorlatilag nincs jobb módszer. A gyakorló tervező számára ugyanis ma még hozzáférhetetlenek azok az ismeretek, amelyek a valós igényeket, a lakók valódi életminőségét közvetíthetik. A társadalmi és technikai haladás általános törvényszerűségeiből következik, hogy fejlődése során mind a két szemlélet - mind a tervezői és mind a használói értékítélet - egyaránt a saját ismeretszintnek megfelelő mindenkori optimum felé közelít. Ez a változás a fejlődés számos tényezője által meghatározva lassúbb vagy gyorsabb ütemben halad. E két vetületben felvázolt folyamat az általános fejlődés, a tökéletesedés megnyilvánulása a lakással szembeni igényesség fokozódása területén. Kérdés azonban: mennyire bízható ez a fejlődési folyamat kizárólag az ösztönösségre? A válasz egyértelmű: nem bízható. Az építészetnek az emberi haladás segítésében vállalt szerepéből, valamint az össztársadalmi integráció célkitűzéseiből egyaránt következik, hogy e folyamat nem közömbösen, hanem a cselekvő beavatkozás jegyében szemlélendő. (2.ábra)

Meghatározottság-befolyásolhatóság

Az előző fejezetben foglaltak összegező áttekintése után megállapítható, hogy minden egyes igény háttérében több társadalmi és emberi fejlődési folyamat, illetve jelenség áll, amelyek - hatásuk intenzitása szerint - a létrejött igényeket különféle fokozatokban meghatározottá teszik. Ilyen értelemben tehát — adott időre és személyre, illetve kisebb-nagyobb emberi csoportra vetítve - tudatilag minden igény bizonyos fokig meghatározhatóvá válik összetevői, ható tényezői által.

2. ábra A megbízási igény kialakulása - folyamat ábra

„Az emberek barátságos és kényelmes épületeket akarnak, amelyekben kellemes élni; olyan építészetet, amely az emberre a maga realitásában számol, és nem tekinti holmi absztrakciónak; teljesíti az eléje tűzött célokat, tekintettel van az emberek általános szokásaira és reagálásaira...”

„A modern építészeti gondolkodás legnagyobb tévedése az a meggyőződés, hogy ha az építész a saját legbelső igényeiből kiindulva, legjobb tudását latba vetve készíti el a terveit, a közönség ízlésének *fel kell* nőnie hozzájuk. (Bruce Allsopp)”

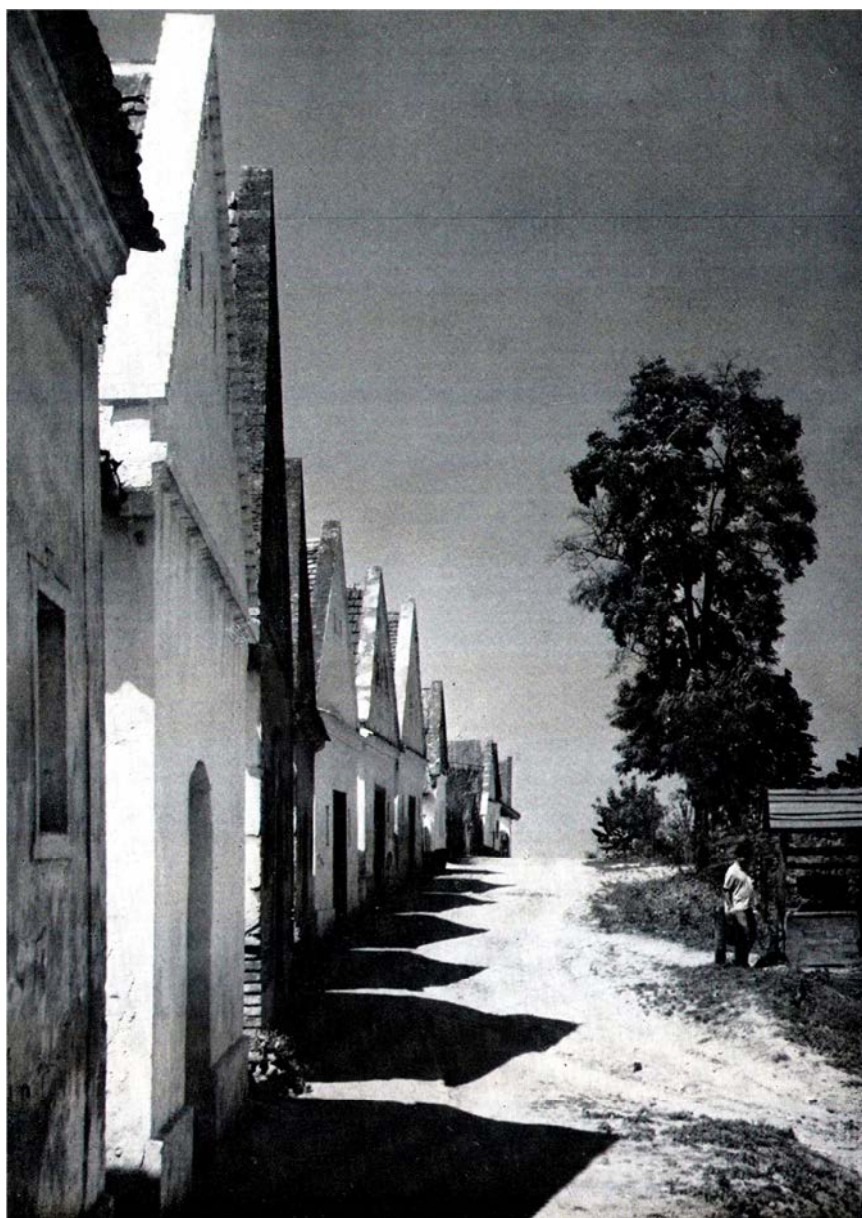

III. A hagyományos épületek - a TRADÍCIÓK betartása

A FALU öröksége - Múlt és jelen

A jövő otthonainak építésével kapcsolatosan rengeteget tanulhatunk a hagyományos és a népi építészettől. A tizennyolcadik-tizenkilencedik század vagy korábbi idők épületállományának jelentős része nem csupán fennmaradt és túlélte korát, hanem jól alkalmazkodott a huszadik és huszonegyedik század életmódjához. Ahogyan egyre inkább elfordulunk a rövid élettartamú épületektől gazdaságtalan voltuk miatt, a jövő fenntartható otthonának szempontjából létfontosságú ismerni azon házak példáját, melyek sokáig fennmaradnak, és jól igazodnak a változó körülményekhez. Látva a minden épületbe bekerülő beépített energia mértékét - nem is említve a fáradozást, munkát és kreativitást -, az évtizedek helyett évszázadokig fennmaradó ház elvéhez kell visszatérnünk, ami képes megfelelni a különböző tulajdonosok és generációk igényeinek is. Ez egyfajta elmozdulás attól az általános nézettől, ami a házra, mint időszakos létesítményre tekint, és a telket sokkal értékesebb, új fejlesztésekre érett vagyonnak tartja....

A falu szépségeit később a „második generáció”, a falusiból városivá vált unokák kezdik felfedezni. A városban épülő értelmiségi ház a régi parasztházak arányait, szerkezetének logikáját veszi fel, építészetünk visszatér az ősi gyökérhez, a kör bezárul.

Miért voltak szépek ezek a régi házak? Elsősorban azért, mert elkészítésük a művészi gazdaságosság jegyében fogant: a legkisebb anyagfelhasználással, helyi építőanyagokkal igyekeztek használhatót teremteni, és ez arányos is volt. Az arányosság az építészeti esztétika legfőbb erénye. Ugyanolyan szabályok határozzák meg az épület jó vagy rossz arányát, mint minden arányossági kérdést az élők világában. Szép, arányos alkatúnak olyan embereket tekintünk, akiknek testrészei harmonikusan viszonyának teljes magasságukhoz. Az olyan épület harmonikus, amelyen nem állapíthatjuk meg az egészfelülethez képest, hogy az ablakok túl nagyok vagy túl kicsik. Az épület tömegének arányát mindig az emberhez viszonyítjuk.

Az ember az építészeti arányképzés alapja.

A Dunántúl népi építésze

Munkáim során lehetőségem adódott betekinteni a dél-vidéki emberek életvitelébe. Változás a korábbi sémákhoz képest mindig tetten érhető egy ilyen ismeretszerzés során. A háztáji gazdaságok eltűnőben vannak, ennek ellenére az élénk falusi élet a mai napig aktívan működik, a faluk lakosai a gazdasági nehézségek ellenére képesek összefogni egymással, képesek kilépni a mindennapok gyötrelmeiből. Áthatja az ilyen közösségeket a falusi emberek munkaszeretete, az egymásra való odafigyelés jelenléte.

A falusi élet idővonala határozott rendet jelent: napközben: MUNKA a háztájiban, a kertben, a földeken – este: együtt a CSALÁDDAL – hétvégén: együtt a KÖZÖSSÉGGEL.

Úgy vélem ez az egység teremti meg az általános egyensúlyt a vidéki emberek életében.

E terület településhálózatának fő jellegzetességei a római korban alakultak ki: a térség jelentősebb településeit ebben a korban alapították. Ezek legtöbbje ma kis és közepes nagyságú város. A vidék legelterjedtebb településformája azonban a falu. A lakosság közel fele ma is kis falusi községekben él.

A falun élők kultúrája és művészete őrizte meg legtovább a múlt történeti hagyományait. A régmúlt idők hangulata a faluképben is tovább élt. Egy-egy falu sajátos arculatát a települést körülvevő táj és természetes környezet, a falu társadalmának története, a gazdálkodás helyi jellegzetességei és a település nevezetes eseményeinek fennmaradt emlékei határozzák meg leginkább. A múlt hagyományait a faluban élők habitusukban - lelki alkatukban, viselkedésükben és szokásaikban - is megőrizték.

A történeti örökség legfontosabb eleme a településszerkezet, ennek főbb jellegzetességei az utak vezetése, a telkek kiosztása és beépítése és a település központjának elrendezése.

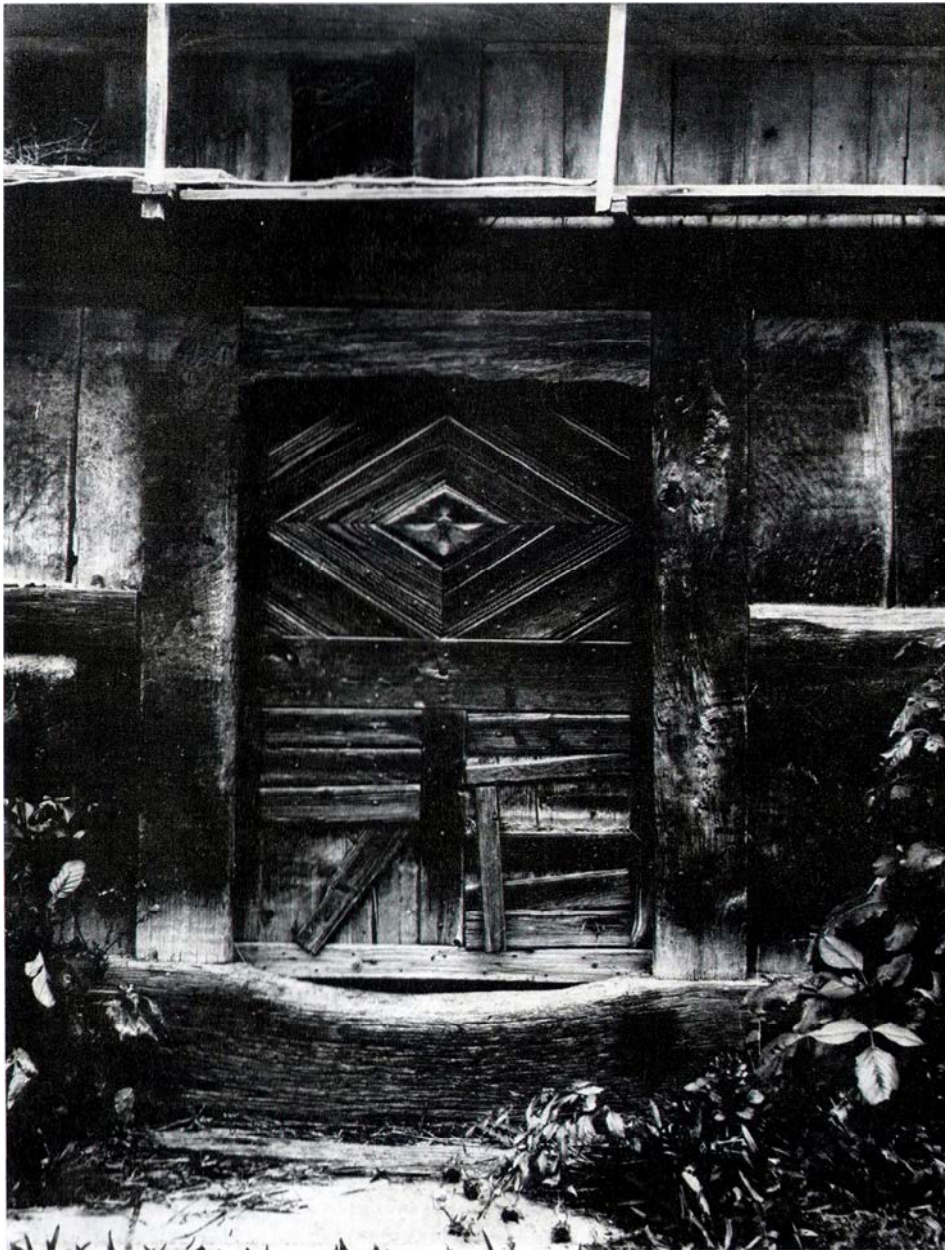

A falvak szerkezetének alaptípusait a felszíni adottságok, vizek és domborulatok, közlekedés, gazdálkodás és a települések a térségben betöltött hagyományos szerepköre erősen befolyásolta és az egyes falutípusok kombinációja tovább növelte a lehetséges változatokat. A pannon térségben ezért nincs két egyforma falu. Az egyediség leginkább a falvak központjában, a hagyományos beépítésű tömbökben észlelhető.

Baranya megye

Érdekes összehasonlítási alap az épületek építésével kapcsolatos vizsgálat során az építéstechnológia változásainak lekövetése. Az épület minden esetben a „kor időlenyomata”. Az építési folyamatok alapjait meghatározza az épülettípusok eredete: az építészeti kultúrában a 18-19. század fordulóján két nagyobb övezet különíthető el.

Az egyik övezetben találhatók a középkori eredetű épülettípusok, amelyek jellemzője a gerendaváz (talpas), sövényfalas, illetőleg az egyszerű sárfal szerkezet. A lakóház két vagy három osztatú, legtöbbször csak szobából és konyhából áll, kéménye nincs, a tüzelők füstje az ajtón keresztül távozik. A tetőt zsúp (szalma) vagy nád fedi. Hasonló anyagokból és szerkezetekkel épülnek fel a gazdasági épületek, valamint a kézműves és a szakrális épületek is. Ez az övezet elsősorban a török hódoltságot átvészelt területekre terjed ki.

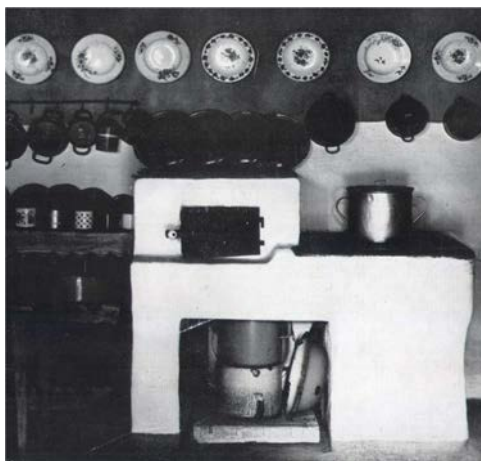
A másik övezet a telepített területeket foglalja magába, ahol - feltehetően kész minták alapján - zártabb építésű porták alakultak ki, amelyeken meglehetősen egységes megjelenésű lakóházakat és gazdasági épületeket építettek korszerűbb szerkezetekkel. Itt a lakóház jellemzője a hármas belső tagoltság (szoba + konyha + szoba, amelyhez gyakran az istálló is csatlakozik), a szabadkémény és a keskeny ereszalja.

Eszerint építéstechnológiai értelemben kétféle hagyományos lakóház típus figyelhető meg a megyében.

A gerendavázas (talpas) szerkezetű lakóházak és gazdasági épületek ez időtájt dominánsak a Zselicben, Szigetvidéken, az Ormánságban és a Dráva melléki horvátoknál. A ház gerenda talpakra épült, gazdagon faragott oromzattal és tornác oszlopokkal, a tetőt zsúp (szalma) fedi. A konyhában nyílt tűzhelyet és kemencét, a szobában szemes kályhát használtak. Kémény nincs. A porta tartozéka az ugyancsak gerendavázas szerkezetű, de külön épített kamra (a Dráva mellékén a fiatal házaspár hálóját), az istálló és a pajta.

A rakott vagy vert sárfallal épült, két vagy három sejtű, ugyancsak zsúppal vagy náddal fedett lakóházak és gazdasági épületek elsősorban a Pécs és Siklós közötti vidéken, a Mecsekben és környékén, a Dráva alsó folyása mentén és a Duna mellékén voltak használatosak.

A lakóház jellemzője az egyetlen konyhai bejárat, a konyha felett szabadkémény, amely valamennyi tüzelő füstjét a szabadba vezeti. A konyhában négyszögletes kemence és tüzelőpadka, a szobában sárból rakott takaréktűzhely. Ez a ház egy Közép-Európára kiterjedő, középkorban kialakult alaptípus egyik változata.

Magyarlukafa - Zselici ház

Ez az épület Baranya megye nyugati és déli területein korábban általánosan elterjedt favázás úgynevezett. "talpas ház" egy változata. Vastag gerenda talpakra épített gerendavázás épület, karók közé rakott patics falazattal. A szarufás tetőszerkezet zsúpszalma fedésű. Elrendezése tisztaszoba + konyha + szoba. Az első szoba és konyha előtt, valamint az utcai oromzat alatt faragott oszlopokkal alátámasztott, deszkamellvéddel ellátott tornác helyezkedik el. A nyeregtető alatti oromzata faragott deszkákkal, lécekkel gazdagon díszített. A konyhában négyszögletes sütőkemence van. Az egykori kevés földhasználattal rendelkező jobbágy háza a XIX. sz. első felében épült és a zselici tájra jellemző hagyományos magyar faépítészeti egyik legszebb darabjaként került helyreállításra. A helyreállítási munkálatok Szigetvári János Tanár Úrnak és lelkes csapatának érdeme.

A helyszínen járva teljes átéléssel tapasztalható az épület kisugárzása, hangulatteremtő értéke. Időgépként visszarepíti a szemlélőt a korba, amikor még éltek az emberek. Éltek együtt a természettel, a közösséggel, a növényzettel, az állatvilággal, egyszóval a falusi környezettel.

Ez az épület ugyan csak egy cseppje a múltnak, mégis értékes emléke a társadalomnak. Ezt azt értéket felismerve ténykedik a népi hagyományok megőrzésében a művészekből, kézművesekből összeállt Kaptár Egyesület, akikben ég a vágy, hogy megismerjék és átadják e kultúra minden cseppjét az utókor számára.

Szigetvári János Tanár Úr (1929. április 8., Szigetvár-200. január 1., Pécs) a Baranya Megyei Tanács Műemlékvédelmi Albizottságának tagjaként jelentős részt vállalt abban, hogy számos jobb sorsa érdemes épületet fedezzen és újítson fel, többek közt a magyarlukafai Kismesterségek Alkotóháza is ide tartozik

„Visszaforgattuk az idő kerekét, amikor egy-egy pusztulásra ítélt épületet sikerült feltámasztani és újrahasznosítani. Minden egyes ilyen épület múltbéli üzenetet hordoz az utókor számára...”

Szigetvári János a pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskola tanáráként engem is tanított. Előadásaiból áradt a szakma szeretete. Elhivatottsága ott mutatkozott meg, hogy fizikailag is részt vállalt a munkái megvalósításában, képviselve ezzel szakmai hitvallását.

„Nagy-nagy belső harmóniával és lelki nyugalommal élete utolsó pillanatáig aktívan dolgozott, álmodott, tervezett és alkotott.” / Szigetvári-Szattinger Krisztián/

Népi emlékek Somogyban

Egyutcsás, somogyi falvakban megbúvó zsúptetős házak, pajták, górék, szőlőhegyek pincéi őrzik az ősi építéstechnikát.

A megyére egészen a XVIII. sz. végéig a fa-építkezés volt a jellemző. A tölgyerdők kínálták az időtálló építőanyagot, a házakat a falusi ezermesterek a rokonokkal, szomszédokkal „kalákában” építették. A XIX. sz. elejétől már áttértek a kevesebb fát igénylő, úgynevezett „talpasházak” építésére. Ekkor fából már csak a talp és koszorúgerendák, a merevítő oszlopok, kitámasztók, nyílászárók, a földém és a tetőszerkezet készült. A falakat sűrűn állított karók közé rakott, sárgombócokból rakták.

Ezt nevezték néhány helyen „fecske-rakásos” falnak. A pajták oldala a jól szellőző sövényfonással készült. A házak tetejét a legrégebbi időkben faszindellyel, később a homokos területen zsúppal (rozsszalmával) vagy a tavak, folyók mentén náddal fedték. A lakóházak alaprajzi változatai sokfélék. A legrégebbiek egyetlen helyiségből álltak, majd ebből alakult ki az úgynevezett három - osztatú, a szoba – konyha - szoba, vagy szoba-konyha-kamra alaprajza. A tornác jellegzetes eleme a háznak, Somogyban számtalan változatával találkozhatunk. A régi épületek úgynevezett „füstös-konyhások” voltak.

A háznak kéménye nem volt, a füst a "füstlikon" át távozott a konyhából a tornác felé, vagy a padlástérbe. Ennél a típusnál minden helyiség a tornácról nyílt, a szobák szemeskályháit a konyha felől fűtötték, így lehetett a szobákat füstmentesíteni. E típust váltotta fel az úgynevezett szabadkéményes konyha, és a konyha elé kerülő pitvarból nyitották kétoldalt a szobát és a kamrát.

Míg a Külső-Somogyi házakra - a Balaton térségében - a falazott, hosszanti oldalán téglaboltozott tornác a jellemző (pl. Andocson), a Zselicben és Belső-Somogyban gyakori a faragott pitvaroszlopos, elő- és oldaltornác (pl. Csököly, Gige). A Dráva mentén, majd később megyszerte az úgynevezett "lopott tornác" számos változatával találkozhatunk (pl. Istvándi, Babocsa). A tornácnak számos, praktikus funkciója volt. Összekapcsolta a kertet a házzal, védett az eső, árnyékolt az égető napsütés ellen. A falusi életmód jellegzetes eseményei zajlottak itt, a kukoricafosztás, a mák-gubózás, a hagyma- és paprikaszárítás, de helyt adott az esti beszélgetéseknek is.

A VÁLTOZÁS KORA

A népi építészet döntő átalakulása a 19. század közepén kezdődött, a 70-es, 80-as években vett nagyobb lendületet és a század végére az építészeti és lakáskultúrát is teljesen átalakította. A népi építészeti kultúra alapvető átalakulásának főbb vonásait az alábbiakban foglalhatjuk össze: A legtöbb falu utcahálózatát rendezték, ezzel együtt alakult a belső telkek rendje is. Kialakultak a porták beépítésének immár hagyományos típusai, így a német lakta területeken a három oldalon beépített zárt porta, máshol a soros beépítés. Amíg a 19. század közepéig házaikat jobbra a parasztok maguk építették, a század második felében már a szakiparosok kezébe kerül az építkezés, akik új anyagokat és technikákat honosítottak meg.

Megváltozott arányok

A települési épületállomány **funkcionális értelemben három nagy kategóriára osztható**: a közösségi, a gazdasági és a lakóingatlanokra. A hagyományos vidéki térben a közösségi épületek a leghangsúlyosabbak, mindenekelőtt **a templom**. De még a lakó és a gazdasági épületek viszonya sem feltétlenül fedi a mai képzeletünket, hiszen a **tágas csűr** és az **istállók gyakran erőteljesebb építészeti kiképzést nyertek**, mint maga a lakóház. A modernizálódó községekben ugyanakkor általános irányzat a lakóépületek léptéknövekedése, miközben a gazdasági melléképületek visszafejlődnek illetve a település széleire költöznek. A korábbi kontraszt, amely a templom nagyobb tömbje és falu egyéb épületeinek léptéke között fennállt, a **hatvanas évektől** látványosan csökkent.

A különbség a falusi építészet és a jelenkor építészete között, hogy míg a falusi ember napjának nagy részét a földeken, az udvaron töltötte, addig a ma embere jellemzően az épületen belül végzi munkáját. Ennek okán közvetett közelségben kívánja érezni magához

külső természetes környezetét, így a korábbi kisablakos falusi házak átalakultak a mai nyitott, nagy ablakokkal rendelkező újkori épületekké.

A falusi épületek kialakításának minden pontján tetten érhető a funkcionalizmus. Forma- és téralkotása következetes, nem pazarló, ugyanakkor egyben díszített homlokzatával mégis ünnepélyessé teszi létét a környezetében.

Otthonunknak közvetlenül felismerhető környezete kell, hogy legyen, s ebbe beletartozik viszonya más lakásokhoz és intézményekhez. Az alapegység ma is az, ami mindig is volt: a falu, a megkülönböztethető közösségi környezet, és éppen ezért a leglakhatóbb városok többnyire azok, amelyek századunkban is meg tudták őrizni a falvak együttesére utaló arculatukat.

A minőség ára...

Az a gyakori elképzelés, hogy az épületeket a lehető legolcsóbb módon kell megépíteni, ugyanannyi, mint ha kijelentenénk, hogy nem törődünk az építészettel. A jó minőség nem olcsó, és ha azt szeretnénk, hogy olyan modern építészetünk legyen, amely éppen annyira élvezhető, mint a régi korok építészetének legkiválóbb alkotásai, számolnunk kell vele, hogy sokat kell érte tenni és fizetni. A tudatosan, törődéssel megépített épületek hosszú életűek, mind esztétikai, mind szerkezeti időtállóságukkal szembeni elvárás teljesülhet.

A VIDÉK TÖRTÉNETI ÉPÍTÉSZETÉNEK FELBOMLÁSA

A vidéki települések” időzavara”

A vidéki építészet felbomlása az ötvenes évek végétől bekövetkező társadalmi átalakulások markáns velejárója volt. Néhány évtized alatt többet változott a magyar vidék, mint előtte évszázadokon keresztül. A változás nyomon követhető. Az alábbi elemzés fényt derít a vidéki építészet felbomlására az eltelt idő függvényében.

Az alaprajz felbomlása

A hagyományos vidéki építészet felbomlása messze többet jelent, mint a parasztház alkonyát, noha kétségkívül ez a legfeltűnőbb vonása. Ezen kívül azonban megváltoztak a településen belüli területhasználati elvek is. A területhasználati elvek mindent egybevetve sokkal mélyebb és átfogóbb átstrukturálódást jeleznek, mint az amúgy is gyors eróziónak kitett épületek.

Az **ötven évvel ezelőtti** átlagos **vidéki település** lényegesen kisebb volt, mint mai utódja. A megnövekedett települések ráadásul csak részben követték a korábbi struktúraképző elveket. A modernizmus kerülte a történeti alaprajzokat, mint pl. a gyűrűs-, sugaras vagy a halmazos szerkezeteket, helyette mérnöki telekosztáson nyugvó sakktáblaszerű telepekben gondolkodott. Az építészek irányította településnővekedés mellett azonban mindvégig ott találjuk a legalitás szélén mozgó zártkerti beépítéseket is. A történeti települések körül spontán létrejövő családi házas övezetek megszüntették az éles kontrasztot belterület és mezőgazdaságilag megművelt kultúrtáj között. A megnövekedett alapterületű falvakban a korábbi történeti mag elvesztette belső differenciáltságát is. A korábban különálló részek

egybeolvadtak, s ófaluként a település új részeivel szemben egységes, történeti környezetet nyertek. Ezt a történeti miliőt pedig nem egyszer már nem is a helybeliek, hanem a bevándorló városi üdülőnépesség tartotta fenn.

A telekrend változásai

Miközben a [települések egyre terebélyesedtek](#), a településeket alkotó telekrendre éppen a méretek általános és radikális mértékű csökkenése volt a jellemző. Nem csupán az újabb házhelyosztásoknál, de a hagyományos, belső részekben is törekedtek a telekméret csökkentésére, a telkek felosztására. Mindez végső soron a korábbi szellős faluképet egyre zsúfoltabbá tette, amit csak fokozott, hogy a kisebb telkeken egyre nagyobb, [szabadon álló házakat](#) kezdtek építeni. A szabadon álló beépítés eleve megakadályozta, hogy a korábbi kisvárosi urbanizáció kialakulásának lépései megismétlődjenek, és egy hagyományos értelemben vett városi utcakép alakuljon ki.

A népi építészeti jegyek felbomlása

A leglátványosabb változások a [parasztházak eltűnéséhez](#) és az [új családi házak megjelenéséhez](#) köthetők. A parasztházakat felváltó első típusházak még a parasztság tartós fennmaradásával számoltak, és tudatosan törekedtek a népi építészet mintáinak fenntartására. A [második generációt](#) képviselő [kockaházak](#) ezzel szemben már minden tekintetben [városi mintákat](#) igyekeztek meghonosítani. *A közvélemény szemében a kockaház a vidéki tér felbomlásának szinonimája, olyasmi tartalmakkal, mint amit városon a panelépítészet jelenít meg.* Holott a vidéki karakter teljes felbomlásáért nem ezek az épületek, hanem a hetvenes-nyolcvanas évek emeletes családi házai, illetve a

rendszerváltás utáni újabb épületek a „felelősek”. A mai településeken keverednek egymással a különböző korszakok lenyomatai. A népi, illetve történeti rétegek képezik a kulturális örökségalkotás objektumait.

A vidéki tér házrétegei

A huszadik században a népi szokásjogok helyett egyre inkább az [állami adminisztráció és az építész szakma irányította a falu építészét](#). A két világháború között élénk vita folyt arról, milyen lakóházakat kapjon a vidéki lakosság: merőben új felfogással készült otthonokat, vagy a hagyományos faluképbe illeszkedő, de komfortosabb, a kor városi igényeihez közeledő házakat. Bár mindkét felfogás a modern mozgalmából nőtt ki magát, az előbbi radikális társadalmi megújítást sürgetett, míg a népies irány erős konzervativizmussal párosult. A második világháború utáni átalakulás végül mindkét felfogástól idegen úton haladt, bár közvetlenül a háború alatt és után egy ideig talán úgy tűnhetett, hogy [a vidék népies reformja](#) kerül ki győztesként.

„A Horthy-korszakban a legnagyobb volumenű vidéképítési munkákat az 1940-ben útjára indított Országos Nép és Családsegítő Alap koordinálta. Ennek keretében tizenkétezer új családi ház és tízezer árvízben elpusztult otthon tervszerű felépítésére került sor. A több alaptípusban elkészült ONCSA ház a szándékok szerint „egészséges és művészi megjelenésű, ugyanakkor ezekkel egyenrangúan minden ízében magyar. A mintának számító 72 négyzetméteres falusi parasztház legfőbb újdonságai, a mosófülke és a hálófülke nem arattak osztatlan sikert a juttatottak körében. Utóbbi annyira idegen volt a magyar szokásoktól, hogy módosítani kellett a terveken.”

Az ONCSA-házak helyi jellegét a népi építészet mintái alapján készült homlokzati megoldások és tetőformák biztosították. Ezen túl azonban egyszerű, modern szemléletű tervek születtek. A tisztaszobát elhagyták, helyette élhető nappalit terveztek, a falun presztízsértékű utcai ablakokat anyagi megfontolásból egyetlen nyílászáróra cserélték, vakolatdíszeket pedig egyáltalán nem alkalmaztak.

A kivitelezés során aztán a leendő lakók saját ízlésük szerint „feljavították” a terveket, amit az építésszek igencsak nehezményeztek.

„Tornyos, cifra, hazug villát akar építeni mindenki, mint az urak”.

1.tézis: Egyensúlyok keresése

Egy ház megalkotása egyszerre empirikus - és művészi, feladat. Mindamellelt egy rendkívül összetett egyensúlyozású folyamat is egyben. A TERVEZÉSI idő alatt számtalan kérdést kell feltenni és megválaszolni. Ez a különösen intenzív munka, ami a megbízói igényeket fejben tartva empátiikus gondolkodást és józan ész igényel.

Amennyiben nem felel meg a lakó számára a „rádiktált” megoldás, később átalakítja, rombolja, eladja az épületet.

A HÁBORÚ UTÁNI LAKÁSÉPÍTÉSEK

A hagyományos vidéki épületek „alakváltása” az idők során

A háború után a **modern mozgalom képviselői** foglalták el a legbefolyásosabb pozíciókat, ugyanakkor az országra nehezedő nyomor lehetetlenné tette programjuk gyors megvalósítását. Az építészek energiáit ráadásul teljesen lekötötte Budapest újjáépítése, *„így a földosztás utáni házépítések koordinálatlanul folytak országszerte”*. A földosztással kialakuló új törpebirtokosság főként a népi hagyományokat éllette tovább, de annak legkésőbbi, a népies építészek szemében túlságosan is hivatkozott tendenciáiba illeszkedően. A zűrzavaros viszonyoknak az 1947-ben megalakult Országos Házépítő Szövetkezet igyekezett gátat szabni. Építészeti vezetője az ONCSA-házak tervezésében kiemelkedő szerepet játszó Tóth Kálmán lett. Volumenében az OHÉSZ tevékenysége semmiben sem maradt el a korábbi ONCSA programoktól: kb. 10000 családi ház épült meg két év leforgása alatt.

A kockaház

A falusiak képviselte urbanizációs erővonal és a hatalom részéről felkínált típus-tervek az ötvenes évek végére furcsa kompromisszumot szültek: a négyzetes alaprajzú, sáttortetős kockaházat. Az építkezők szemében a városiasodás szimbóluma, a megcélzott kispolgári egzisztencia le letéteményese lett a kockaház.

A kockaház mintái: A kockaházak alaprajza közel sem áll olyan távol a parasztháztól, mint első ránézésre tűnhet. A parasztház történeti urbanizációja hasonló irányba indult el, amikor az utcai szobát megkettőzte. Az „L” alakú házak hosszanti szára mellé felhúzott újabb

helyiséggel pedig máris a jól ismert négyzetes alaprajzhoz jutunk. Igaz ugyan, hogy az eredendően oldalhatárra épült lakóház ilyen toldása nem a legpraktikusabb, de úgy tűnik a hatvanas években fontosabb volt a korszerűség, mint a napfényes lakás.

Mindez egyben azt is jelzi, hogy a hatvanas években az emberek többsége a kockaházat korszerű, követendő példaként tekintette.

Az emeletes családi ház

A hetvenes évek modernizációs hulláma egy új lakóház típust alakított ki, a többgenerációs, tetőtérbeépítéses, esetleg emeletes családi házat. A korábban horizontálisan bővülő lakótér vertikális irányban is terjeszkedni kezdett.

Míg a kockaház lezárt egész, addig az emeletes családi házat éppen a bővíthetőség szellemében alkották meg. Az eredeti elgondolás szerint az emelet illetve a tetőtér beépítés biztosította volna a család együttmaradását a gyerekek felnövekedése után. Nem figyelmen kívül hagyható kérdés, hogy a hetvenes években falun is változóban volt a többgenerációs családmódel, így a háztípus meglehetősen anakronisztikus igényekre válaszolt. Megjelenésében nem fedezhetők fel a hagyományos, háború előtti környezet mintaadó formái, így a korábban egységes utcakép is felbomlásnak indult.

NAPJAINK ÉPÜLETEI

A népi építészet kutatói számára a kilencvenes évek nem jelentenek korszakhatárt. A kockaházzal, de legkésőbb a hetvenes évek emeletes családi házaival a hagyományos falusi építkezés megszűnt.

A vidéki házépítés új mintaadó csoportját a rendszerváltás után kialakuló vállalkozói réteg adta. Ennek ízlése határozta meg a kilencvenes évek második felében kibontakozó tömeges építési hullám eklektizáló alaphangját, amelyben minden kritikai megfontolás nélkül olvadtak össze a szélesedő anyagkínálat lehetőségei. Bár erősek a divatjelenségek, ezek rövid idejűek és egymástól távoli területeken ütik fel fejüket, így a házak mellett az utcák összképében is az eklekticizmus válik meghatározóvá. (lásd: Pécs-Patacs épületei)

Kertek szerepe AZ IDŐ MŰLÁSÁVAL

A kertkapcsolat hangsúlyozása és a korábbi zártkertek benépesülése a vidéki értékek látványszerű elfogadását szimbolizálják. A kert azért látványszerű, mert nem a fizikai munka, különösen nem a háztáji termelés színtere többé hanem a szemlélődés és a pihenés. Az új falusi kertek a lakás meghosszabbításai, miniatűr parkok.

A KÜLFÖLDI házformák közvetlen átvétele : Az ezredforduló után egyre erőteljesebben érvényesül a falvak arculatának globalizációja. Megjelentek az alacsony tető hajlásszögű mediterrán és amerikai házak, a hegyvidéki gerendaházak, a harmadik modern minimalista épületei. A nemzetközi típustervek adoptálása pénzkérdéssé vált. A késztermékként árut háztípusok divatja lassan, de érezhető módon terjed a kevésbé módos területek felé. Ezzel együtt egyre távolabbi községek kapcsolódnak be a városok vérkeringésébe. Míg a húszadik században a vidék vándorolt a városokba, kialakítva ezzel a sajátos hangulatú, falusias városrészeket, addig a huszonegyedik században a városi létforma hódítja meg a vidéket, magával hozva a nagyvárosi lét minden kellékét.

ÖSSZEGZÉS

A múltból való kilépés révén a generációk között, sőt egyes esetekben egy-egy generáción belül is eltérő házdivatok alakultak ki. A régiség egyszeriben feltárulkozott, láthatóvá lett. A faluképben soha korábban nem látott kontrasztok jelentek meg. Az átalakulás IDŐBEN változó dinamikája folytán egymás mellé kerültek ágasfás szelemenés ősi kunyhók és betonfödémes emeletes családi házak, sártapasztásos falazatok és csempézett otthonok. A változást a falusiak is érzékelték, de semmilyen racionális ok, vagy romantikus felhang nem szólt a régi épületek megőrzése mellett. Az urbanizálódó faluban a történeti együttesek lakói rendszerint a helyi társadalom alsóbb rétegeiből kerültek ki, miközben a feltörekvő csoportok máshová költöztek. A szukcessziós mozgások révén a korábbi településszerkezet lényegi módosulásokon ment keresztül. A történeti falumag elvesztette központi, vezető szerepét, szélsőséges esetben lakatlan, vagy részben lakatlan csontvázzá alakult.

IV. AZ IDŐ FOGALMA

Az IDŐCIKLUSOK

Az idő az építészet velejáró része, felfogása, érzékelése és az idővel való viszony megértése része az építészet megismerésének.

Szent Ágoston szerint az időt nem lehet mérhető egységek fogalomrendszerében meghatározni, mert nincs határa annak, hogy milyen rövid egységekre oszthatjuk, és így éppen mérhetőségét szüntetjük meg. Ezért az időt nem köthetjük fizikai mozgáshoz, hanem a lélek kiterjedésének, kiterjedő mozgásának kell tekintenünk, amelynek csak belső mértéke lehet. *Ha nem kérdezik, tudom, ha kérdezik, nem tudom mi az idő – mondja.*

Mindennapi tapasztalatunk, hogy a teret és a tömeget csak az időben érzékelhetjük. Mozgunk a térben, a tömegek körül. Ez még az egy nézőpontra komponált belső vagy külső építészeti tereknél és tömegeknél is így van, hiszen azt, amit a kitüntetett nézőpontból látunk, meg kell tudnunk különböztetni attól, amit előtte vagy utána láttunk.

Henri Louis Bergson francia filozófus szerint csak az az idő létezik, amelyet az ember átél: ez az időtartam a tudat legelső adottsága, az intuíció legfontosabb tárgya. Ez az időtartam teljesen heterogén; hol gyorsan folyik, hol meg lassan, a cselekvés és a tétlenség, az élvezet és az unalom ritmusát követve.

A tervezés ideje – koncepció kialakulásának lépései –

Az „idő- és divatálló épület” kialakulásának feltételei

Nem sémaszerű, nem tervezhető idő egy épület esetében a tervezés ideje. Sokrétű és szerteágazó cselekvési metódus jellemzi a koncepcióalkotás folyamatát. Első fázisban a megbízói koncepció kialakulásának ideje a meghatározó. Majd ez az idő-intervallum az építésszel együtt töltött egyeztetések során válik mérhetővé, konkréttá. Ezen időszakban a tervezői empátia párhuzamba kerül a megbízói elképzelésekkel. Hangsúlyos folyamat ez, mivel a „ható tényezők” vizsgálatára támaszkodva kiemelkedik az előkészítésre, gondolatíságra és tervezésre fordított idők közül. Fontosnak tartom ezen egyeztetések során az információk érkeztetését, átadását és azok befogadását egyaránt. Ugyanakkor az építész által elképzelt megoldás a megbízói érdekek teljes lefedését nem minden esetben kell, hogy teljes mértékben „szolgálja”, szakmai javaslataival, újszerű meglátásaival kitérítse a megbízói látószöveget, ezzel is sarkalva a jobb megoldás elérését.

A lakóépület olyan kell, hogy legyen, mint a jó ruha, testreszabott és szép. Egy jó épület többet is tud egy jól szabott ruhánál: nem lehet kinőni, mert követni tudja a család létszámának növekedését és csökkenését. Az építészet térbeli művészet, mint ilyen a tér három dimenziójában fogalmazza meg feladatait. A lakóépület feladata az otthonteremtés, mely az élet funkcióira épül. Az építészek csak azt csinálhatják, amire a megrendelők felkérlik őket, rendkívül fontos hát, hogy az építészek világosan beszéljenek a közönséggel az építészetéről, s feltárják előttük, mit adhat és jelenthet nekik az építészet.

Az előző tényeket alapul véve kialakulhat a tervezői program.

A tervezői program – egyensúly funkció, megjelenés és szerkezet között

Funkció és rendeltetés

Az építeni szándékozóknek *pontosan* meg kell fogalmazniuk a szakember számára igényeiket, elképzeléseiket annak érdekében, hogy közreműködésével a legjobb megoldást választhassák,

Melyek azok az alapkérdések, amelyek befolyásolják az otthon kialakítását?

A tervezés mindig az *igények és a lehetőségek összehangolásából* indul ki. Előbb azonban mindkettőt tisztázni kell. Az igényeket nagyon sok minden befolyásolja. Milyen fontosak például a család adottságai! A család tagjainak száma, neme, kora, foglalkozása, kedvtelése, sőt alaptermészete sem elhanyagolható szempont. Figyelembevételük annál indokoltabb, minél többen és minél többet tartózkodnak együtt a lakásban.

Az időtényező felbecsülhetetlen szempont, ha az adott helyszínre a kontextusnak megfelelő választ kívánjuk adni. Időbe telik, hogy feltérképezzük, hogyan hat az épületre például a benapozás figyelembe vétele során a Nap járása napszakonként vagy évszakonként váltakozva; mint annak felfedezése is, milyen aspektusokat vagy látványt lehet leginkább kihasználni az új épület helyes megnyitásával, az adott környezeti karakter szerint.

Glenn Murcuff szerint mielőtt papírt és ceruzát ragadnánk, először igazán meg kell ismerni egy helyszínt, éppígy azt is, mennyire van kitéve a ház az adott helyi időjárásnak, vagy miképpen tud a környék domborzatába illeszkedni. „ Másfél éven át jártam a helyszínre, mielőtt dolgozni kezdtem volna a házon, csak hogy megértsem az időjárási mintákat az esői és a szőlői” - mesélte a Marié Short-házról, ami most már saját vidéki háza, „Ezek nagyon fontos dolgok, amikről tudnom kellett. Ez volt az első vidéki épületem, és olyan ötleteket szabadított fel bennem, amiken korábban sokáig dolgoztam,”

Az építés ideje

A megvalósítás organizációjának hangsúlya, a kivitelezés idővonala

Az átfutási idő meghatározása

Az átfutási idő az egyes szervezési ütemek összegzéséből ítélhető meg: ide sorolható a telek jogviszonyának rendezése, engedélyek beszerzése, pénzügyi finanszírozás megteremtése – tervezés és kivitelezési folyamatok időigénye. Csak becsülhető, hogy a kivitelezés megkezdéséig mennyi idő szükséges az adminisztratív előkészítéshez. A tervező feladata itt újra fontossá válik, az egyeztetések hatékonyságát két irányból tartja kézben: megrendelői és a műszaki hatóság oldaláról. Az előírások alapján hiánytalanul összeállított dokumentáció mindennek alapfeltételül szolgál.

A tervezői és technológia fegyelem jelentősége a szerkezeti élettartam kialakulásában

A tervezői és technológiai fegyelem fontossága nem szorul magyarázatra, azonban a helyesen elképzelt megoldások létrejöttének fontos feltétele a tervezők és a kivitelezők együttműködése, akár a tervezési fázisban is. A tervmódosítások és szerkezeti megoldások alternatíváinak vizsgálata szintén közös kooperáció végeredménye kell, hogy legyen, mivel a tervező egyik fontos feladata, hogy az épület végleges állapota szerinti működőképessége mellett a szerkezeti élettartama ne szenvedjen csorbát az első terveken végiggondolt megoldáshoz képest.

Az épület utóélete, a használat idővonala

Tradicionális és modern épületek

Az építészet mozgása-változása (fejlődése) az idő függvényében

A természet és a társadalom ismert, általános törvényszerűségei szerint a valóságban minden, ami létezik, **mozog – alakul - változik**. A mozgás-változás abszolút, minden nyugalmi helyzet viszonylagos. Bármilyen, ami a valóságban létezik, csak akkor érthető és magyarázható meg, ha mozgásában-változásában vizsgáljuk.

A természet- és a társadalomtudomány ismert tétele szerint a mozgásnak minőségileg különböző formái vannak. A mozgásformák e hierarchiájában a legalacsonyabb rendű a mechanikai mozgás, ezután a fizikai, a vegyi, a biológiai mozgás következik, utánuk jön a társadalom mozgása és hogy a sort végül a legmagasabb rendű zárja le, a gondolat változása, mozgása.

E felsorolásból is kitűnik, hogy az egész természet és társadalom, a teljes anyagi és szellemi világ mozog, mondhatjuk: a valóság a mozgásban létezik.

Az építészet mozgásával-változásával kapcsolatban még két további kérdés merülhet fel:

Ha az épület elkészül, az alkotás bonyolult folyamata lezárul, megszűnik-e a mozgás-változás a további időben?

Nem szűnnek meg az építőanyagban, szerkezetben végbemenő, az épületben jelenlevő „erőjáték”- és vegyi mozgások. Továbbá nem szűnik meg az anyagi funkció mozgása sem, hiszen az ember és a társadalom életformájának bizonyos, már érzékelhető változására az épület kisebb-nagyobb módosításával, belső átépítéssel, alakítással, a berendezés és a használat rendjének megváltoztatásával reagál.

Részben ugyanez mondható el a szellemi funkció változásáról-változtatásáról is (különösen a külső-belső formagazdagítás, díszítés, esetleg szegényítés vonatkozásában).

Kérdés: ha a szellemi funkció ilyen változása-változtatása nem következik be, megszűnik-e az épületben képviselt, benne kifejeződő gondolat mozgása ?

Természetesen ez sem szűnik meg...

A változás elemzése

Modern falusi épület és a **modern városi** lakóépület jelen idejű harmóniája

Simon-ház kontra Varga-ház

Környezeti illeszkedés

A két lakóépület harmonikus a maga környezetében, mivel mindkettő leköveti a helyi stílusjegyeket, igazodik a társadalmi elvárásokhoz és kötöttségekhez.

A **Simon-ház** tervezői koncepciója **tradicionális**, míg a **Varga-ház** **modern** alapokon nyugszik. A Simon-ház struktúráját részletesen igazolja az ide vonatkozó fejezet. Ez feltárja, hogy egy, a gyökerekhez ragaszkodó, ugyanakkor modernizált épületről van szó. Az épület utcai homlokzata nyitottá válik a nagy üvegfelületekkel, a „hívogató” kerttel, nem zárkózik el a település lakói elől...

A **Varga-ház** megjelenésében a jelen kor nagyvárosi stílusjegyeit képviseli: zárt bejárati szegmens, befelé forduló közös használatú udvari terekkel. Ez a fajta „zárkózottság” egyben a városi életvitel szükségszerű velejárója. A belső udvar intimitásának megteremtésében emellett nagy jelentősége van az épület terepre történő illesztésének, mivel így az utcaszint fölé emelkedő épület érvényesülhet esztétikus látványával, a környezete felé sugározva modernista megjelenését.

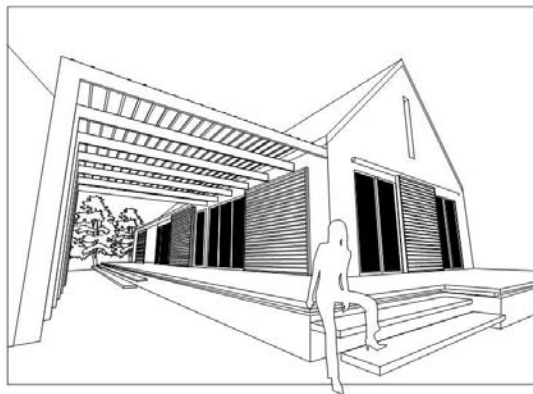
Életmód és térszervezés

Térstruktúrája gondosan szervezett mindkét épületnek, figyelembe véve a lakóik életvitelét. Mindkét vizsgált esetben fontos a közösségi események, a társasági lét hangsúlyossága mellett az egyéni szeparáció.

A két épület vonatkozásában...

A lakók, a családok életvitele a hétköznapokon zaklatott és gyors. Szükség a nyugalmas környezet megléte. A külső-belső terek struktúrája meghatározza ezt a nyugalmi állapotot. A fedett-árnyékolt teraszok, a kertkapcsolat, a növényzet a belső nyugalom makrovilágát teremti meg mindkét épület esetén. Ez párosul egy kellemes belső klímával, melynek okozója a tudatos térszervezés, eredménye pedig télen-nyáron jelentős mértékben kihasználható.

Simon-ház

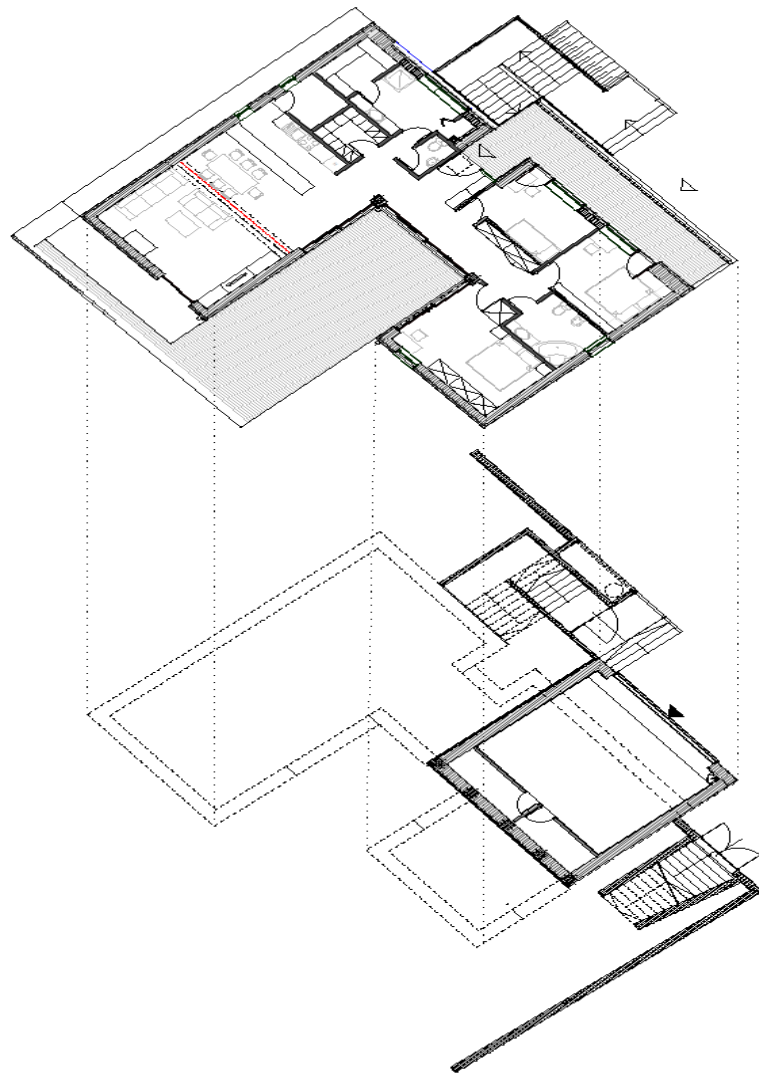
Forma és design

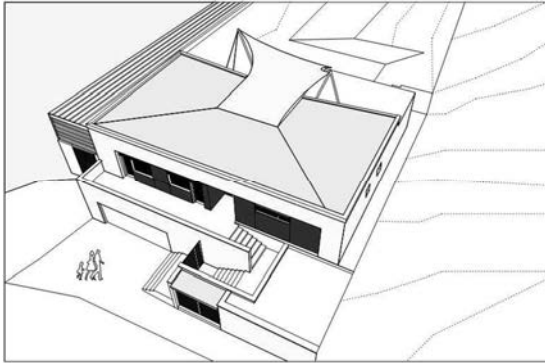
A helyi tradíciók mindkét épület esetében jelen vannak. Nem öncélú formaképzés jellemzi a házakat, hanem tudatos formaválasztás és anyaghasználat. A két egymástól eltérő formavilág összekapcsolásának platformja ez a tény.

A Simon-ház esetében a lakók ízlésvilágát egyenesen tükröző falusi formavilág, amely modernizált köntösben ölt alakot, míg a Varga-ház esetében az „Y generációt” jellemző „távírányításra működő” technológiai ütközik ki. Mind az anyaghasználat, mind az építéstechnológia megválasztása egyenesen arányos a felmerült elvárásokkal.

A ságvári lakóház formaszervezése párhuzamot mutat a Varga-ház alaktanával, mivel mindkettő letisztult példája a modern épületek egy-egy produktumának. Míg az egyik a falu, addig a másik a nagyváros formai örökségének képviselője.

Tény, hogy a két épület valós környezetéből történő „képzeletbeli kiragadása” visszafordíthatatlanul megszüntetné ezt a harmóniát.

Varga-ház

2. tézis: A mai ember célja lehet egy praktikus, arányos és otthonos struktúrához való visszatérés. A falusi épület alapfunkcióinak felhasználásával, azok „komforttal” történő kiegészítésével. A lakóépülettel szemben támasztott alapvető követelmény, hogy a család minden egyes tagjának nyugodt és teljes értékű életteret nyújtson. A tervezett épületnek tükröznie kell a lakók személyiségét, a legszemélyesebb belső igényeikhez igazodva.

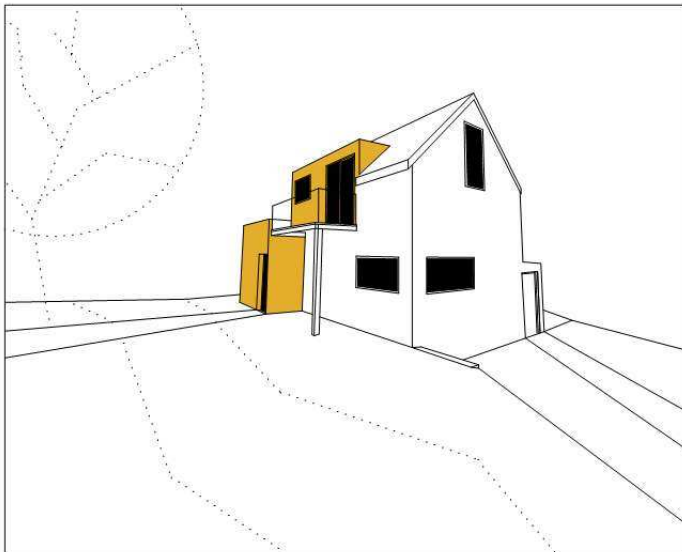
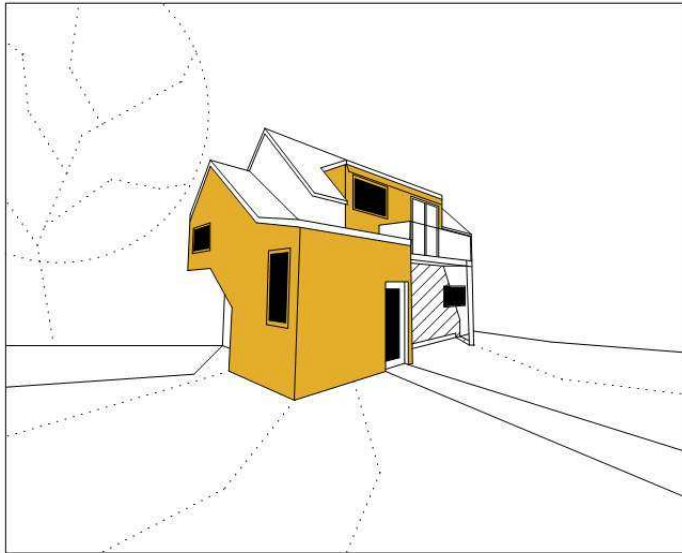

Épület és környezet

Környezet és lakótér – Vendégház a Mecseken

Minden térnek, a minket körülvevő fizikai környezetnek sajátos aurája van. Legyen az egy város utcája, vagy egy épület belső helyisége, az építészeti és a természeti adottságok együttese különös hangulatot áraszt, mely átítatja az embert, még akkor is, ha a hatást kiváltó tényezők nem tudatosodnak benne. Az építészeti tér sokoldalúan vetíti vissza ránk karakterét. Minden tér hangulata a maga módján egyedi. Az egyik felvillanyoz, a másik lehangol, míg van olyan is, amely látszólag semmilyen hatást nem vált ki belőlünk. Gyakran nem tudjuk pontosan megfogalmazni benyomásainkat, a hatás mégis eleven.

Az építészeti tér, amelyben élünk, a maga adottságaival szinte észrevétlenül formálja a bennünk kialakuló benyomásokat. A különböző érzékszerveinken, a tapintási, a kinetikai, a szagló - és az ehhez kapcsolódó ízlelőszerven keresztül beérkező ingerek mind gazdagítják építészeti ismereteinket. Építészeti percepciónk minden esetben a különböző érzékszerveken keresztül befutó benyomásaink egyesülése révén jön létre. Összbenyomásról kell beszélnünk, amelyben nincs a vizuális jelenségnek kizárólagossága, csak arány különbségek állnak fenn a különböző hatások között. A tényezők befolyása lehet ideiglenes, többé-kevésbé múló hatás.

„... S íme virágzik a mandulafácska merészen a télben,
Ám csodaszép rügyeit zuzmara fogja be majd!
Mandulafám, kicsi Phyllis, nincs még fecske e tájon,
Vagy hát oly nehezen vártad az ifju Tavaszt?”

/ Janus Pannonius: Egy dunántúli mandulafáról - részlet/

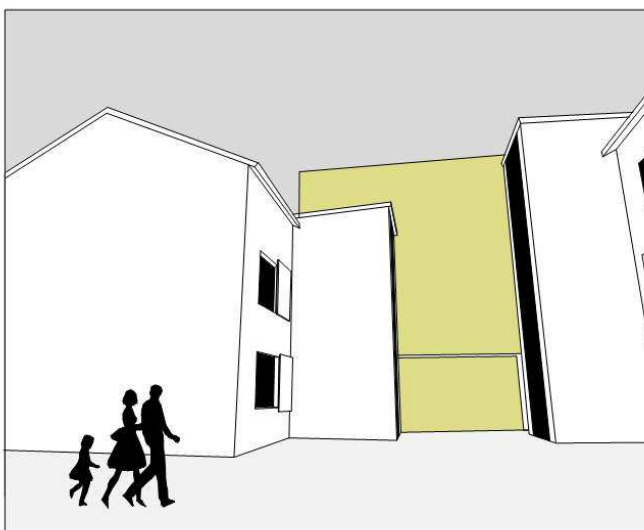

Egyensúlyt a környezet teremt, az épület csak hasonul, nem verseng. A terepre lágyan illeszkedik, követi a vonalait. Az épület anyagaival párhuzamot hoz létre a lakótér és a kert materiái között. A régi épületből megmaradt téglafal mívesen igazolja: könnyedén együtt élhet egy térben a múlt és a jelen hangulata.

A nagyvárosi környezet diszharmóniája - 12 lakásos társasház, Felsővámház utca

Bevezetés képpen...

Lakótelep kontra családi ház

A SOROZATGYÁRTÁS VESZÉLYEI

A modern építések mindegyike - bármennyire rajongott is a technikáért - azt eszköznek tekintette a lakosság igényeinek kielégítésére, nem pedig öncélnak.

Walter Gropius már 1909-ben figyelmeztet:

„A ház nem tévesztendő össze az autóval, mindig egyéni ügynek kell maradnia. A házepítés industrializálásának az elemek standardizálására kell szorítkoznia, hogy a tervezés rugalmasságát ne veszélyeztesse”.

Ugyancsak Gropius írja 1947-ben a New York Timesban:

„A jövő építésének valamifajta építőszekrény (kockakészlet) áll majd rendelkezésére, a cserélhető, gépi úton előállítható elemek gazdag választéka, amelyek szabad kereskedelemben megvásárolhatók és különféle nagyságú és külsejű épületek előállítására alkalmazhatók lesznek. A lényeg, hogy az emberi elem maradjon az alapja településeink és lakóhelyeink kialakítását és léptékét illető minden megfontolásnak. Ha így lesz, az előgyártás áldást fog hozni és a közjót fogja szolgálni.

A Felső vámház utcai társasház

Környezeti illeszkedés

Párosítás urbanista élettér és lakózónák között tényleges kihívást jelent. A város zajongó életét elválasztani a nyugalom tereitől szinte lehetetlen. Ennek okán a tervezői cél lehet az épület integrációja ebbe a forgalmas közegbe. A mozgalmasság tetten érhető az épületen: alsóbb épületszinteken üzleteivel a városi **lakosság** szolgálatában, míg feljebb a lakásokkal **lakók** szolgálatában áll. Az épület környezete is kettős: **alul a város, míg felül a lakók használják** az ilyen épületeket. Alsóbb szinteken figyelembe vehető a „tervezett amortizáció”, így az itt használatos anyagok kiválasztásánál felmerülő kérdés: időtállóbb anyagok vagy kevésbé időtálló anyagok alkalmazása az ildomos?

Ennek a tudatos anyagválasztásnak egyben üzenet értéke van a lakóközösség számára, az igényes anyagok igényességre kényszeríthetnek, akár társadalmi szinten is.

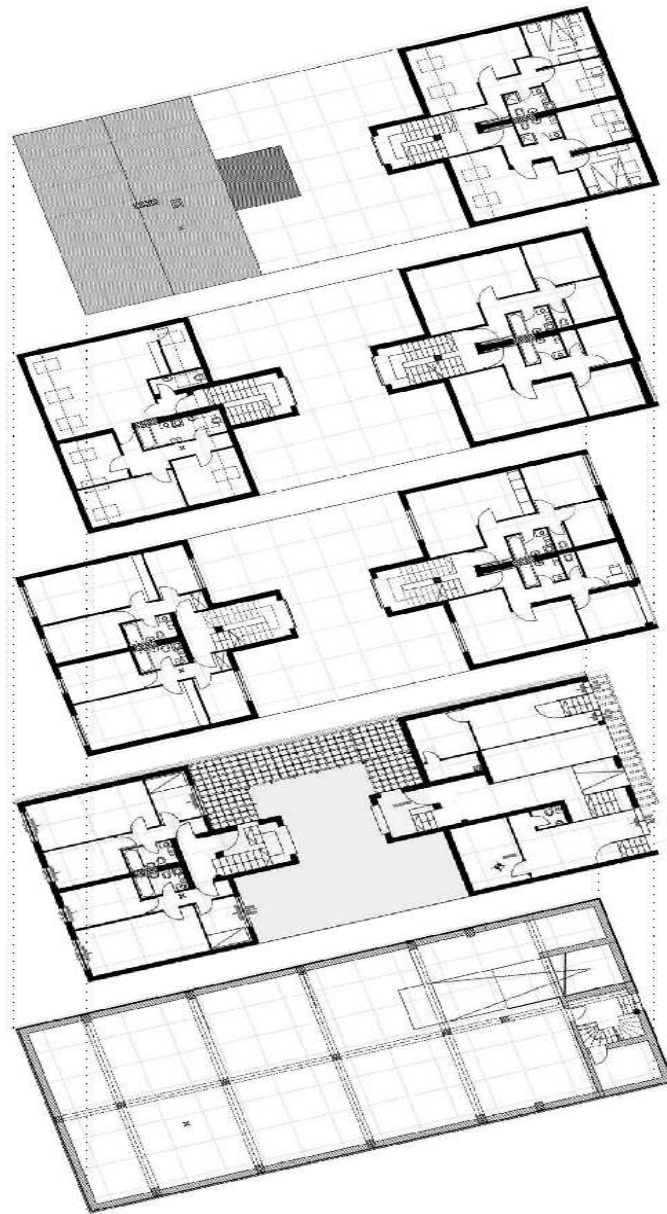

Lakóterek rugalmassága

A lakóterek méreti koordinációját erősen befolyásolhatja egy igen jelentős gazdasági érdek, miszerint mérsékelt költségen üzemeltethető, kihasználható, egyben kényelmes alaprajzi elrendezésű lakásokat eredményezzen. További meghatározó alapgondolat a térhasználat ideje: ez egyféle alaprajzi rugalmasságot követel egy többalakos épülettől – kisebb, nagyobb lakások felkínálásával. Ezt a térszervezési alapelvet a lokális lakosság összetétele alapozhatja meg. A fiatal családok, illetve a diákok az életvitelükből adódóan nem igényelnek túlzottan nagy alapterületű lakásokat, ugyanakkor a több gyermekes családok már kinövik ezt a feltételt és nagyobb alapterületű életteret követelnek.

Ebben rejlik véleményem szerint egy alaprajzi kiosztás nehézsége, mivel ezt a fajta rugalmasságát egy épület fenn kell, hogy tartsa a teljes élettartama során.

Társasági kapcsolatok tere?

Megszűnni sosem szűnik meg az igény a társasági kapcsolatokra, azonban a városi lakóterek zártságában új értelmezést kapott az a cselekvés, ami a vidéki élet mindennapi velejárója volt a falu utcáin és közösségi tereiben. A városi lakásokban „elbújva” társalgunk, figyelve a környezet reakcióját: mivel minden épületben lehet pihenő, alvó, esetleg beteg ember, akire nem vetíthető ki a saját életünk minden apró mozzanata, „nem törhetünk be” a szomszédok életébe a saját kényünk, kedvünk szerint. Mindezek mellett a többlakásos élettér velejárója lehet, hogy a lakók elzárkóznak egymástól, „védik saját területüket”, nem engedik közel magukhoz a másikat. Ugyanezek az emberek egy vidéki, családi házas környezetben feltehetőleg a környezeti viselkedést követve nyitottá válnak és kommunikálnak a környezetükkel.

A használat ideje – a lakóépület működésének vizsgálata

Anyag – szerkezet

Mindkettő esetén az építési mód megválasztása az alkalmazott épületszerkezeti rendszerhez igazodva alapfeltétele az építészeti megoldásnak. A szolid és tiszta anyaghasználat az épületek divatállóságának alapkövei. Az erre való törekvés és a leegyszerűsített formai kialakítás magában foglalja az esztétikumot. Érdekes momentum az adott építési rendszerben alkalmazott épületszerkezetek és építési technológiák tudatos beépítése a tervezői elgondolásba. A megjelenő „látszó” szerkezetek érdekes kontrasztot jelentenek az „eltakart” szerkezetek mellett.

Az építész gazdaságossági vezérelve szintén fontosnak tartja a fentieket, kiegészítve az alábbiakkal:

- az épületszerkezetek időtállóságát befolyásoló külső és belső tényezők vizsgálata,
(az épületszerkezetek kiválasztása az ezeket érő igénybevételek szerint) a jelenlegi és az épület tervezett időtartama alatt várhatóan szigorodó műszaki előírások kihatása az épületszerkezetek tervezésére,

A szigorodó előírások = változó költségek, Pl.: *épületfizikai előírások szigorodása* – jobb hőszigetelő képességű épületszerkezetek tervezése, *érvényes szabványok változásai*: földrengések, meteorológiai terhek kalkulációja, *egyéb esetek*: sűrűsödő közúti forgalom épületekre gyakorolt dinamikus hatásai,...

Tervezhető szerkezeti élettartam figyelembevétele

Épületszerkezetek kiválasztási folyamata

A szerkezetek tervezési fázisban való kiválasztása mérnöki és megbízói feladat egyben. Az épületet használók és az építész elvárásai azonosak: ez a tartós építmény létrehozása és használata hosszútávon, figyelembe véve a lakók családmmodelljét, társadalmi szerepkörét, egyéni igényeit és ízlésvilágát. A tervezhető élettartama alatt bekövetkező várható változásokra rugalmasan kell visszahatnia az épületnek, továbbá a műszaki tulajdonságainak életképessége is elvárt az egyre szigorodó követelményekre reagálva (hőtechnikai szabványok, korszerű energiaellátás...stb.). A tervezés időszakában ez az előre tervezhető rugalmasság nem minden esetben megvalósítható cél, mivel ezt korlátozhatja a beruházás pénzügyi háttere, ugyanakkor minden esetben elérhető a tartós építmény létrehozása a tudatosan kiválasztott épületszerkezetek és építési technológia alkalmazásával.

A lakó, mint ható tényező

Az üzemeltetési folyamatban fontos szerep jut az épület felhasználóinak, működtetőinek az épület és szerkezeteinek tartósságát tekintve. Kimutatások szerint a szerkezeteket ért rongálódások 40%-a a használatba vétel után következett be. Ezeknek több mint a fele az első öt évben jött létre. Ide sorolható a helytelen használat, a karbantartás és állagmegóvás elmulasztása. A továbbiakban felvázolt gondolatok nem ezen „üzemeltetői hiba” kihangsúlyozását erősítik, hanem ennek figyelembe vételével koncentrálnak az épületszerkezetek helyes kiválasztására.

Az épületszerkezetek élettartam teljesítménye – [a fenntartási ciklusidők](#)

Az élettartam teljesítmény az épületszerkezeti időtartam, amely az anyagok fizikai avulási idejével azonos, az alábbi körülmények figyelembe vétele mellett:

- a szerkezet az előírásoknak megfelelően tervezett és kivitelezett
- a beépített szerkezetek igénybevétele a tervezett léptéket nem haladja meg
- az építmény használata rendeltetésszerű
- az üzemeltetői, állagmegóvási tevékenység rendszeres

Az építőanyagok és épületszerkezetek élettartamára vonatkozó ismeretek többnyire számos kísérleten és statisztikai adatokon alapulnak. Az épületszerkezetek sokrétű beépítési lehetősége miatt a tartósságukra teljes rálátás azonban nem alakulhat ki. A szerkezetek élettartama alatt az avulás folyamatos egészen a teljes elhasználódásig. Ezt a végső időpontot nagymértékben befolyásolhatja az időszakos karbantartó-ellenőrző vizsgálat.

Főbb épületszerkezetek javasolt fenntartási ciklusideje

60 év belső falszerkezetek, vasbeton szerkezetek, fedélszékek

30 év külső fal –és vázszerkezetek, hidegpadlók, héjazatok, kémények, szellőzők

15 év lapostető, bádogosszerkezetek, homlokzati felületképzések, melegpadlók

5 év homlokzati felületképzések /fa/, nyílászárók

1 év ereszcatornák

A ciklusidők meghatározása a gazdaságosság figyelembevételével szükséges. A beavatkozások, helyreállítások esedékességét vizsgálni kell az ellenőrzések során, végrehajtásuk feltételes.

Építési rendszerek megválasztásának szempontjai a tervezhető élettartam szerint

Az épületszerkezetek **élettartamának szerkezeti kategóriái**

1.kategória – az elvárt élettartam 100-120 év, az épület teljes élettartama

Telepítés, tájolás

Az épületek telepítése a tervezési fázisban a helyi adottságok és meglévőségek miatt sokszor kötöttséget jelent. Minden esetben a lehetőségekhez mérten leginkább megfelelő tájolás szoros összefüggésben van a létesítmény használati értékével, az épületszerkezetek kiválasztásával és így az épület időtállóságával. Amennyiben az ideálisnak tekinthető tájolástól eltérő módon készül az épület, az kiemelt építészeti feladatokat jelent az épület használhatóságát illetően - a megnövelt hőtároló tömeggel rendelkező falak, kettőnél több rétegű nyílászáró üvegezések, nagyobb vastagságban alkalmazott hőszigetelések, így a „nemesebb” anyagok használata egyben költségnövelő tényezőként is jelentős eltéréseket képezhetnek. Az épületek telepítésére kiválasztott megoldás ez által alkalmazkodó a kötöttségek figyelembe vétele mellett. Módosítani, megváltoztatni e tulajdonságát az altalajjal való egybeépítettsége miatt nem lehetséges (ingatlan), így átgondolt és használati értéket nem csökkentő megoldás az elvárt.

Szöveti illeszkedés

A környezeti integráció az adott környezet előírásainak, a kialakult helyzetnek megfelelően minden esetben elvárt és egyedi. Más elvárások teljesülnek egy falusias lakókörnyezetben, mint egy nagyvárosi szövetben, ugyanakkor az elvárások szerinti „hasonulás” alapfeltétel. Ezen a végleges, megvalósult állapotban változtatni kizárólag az előírások változásával egy

időben lehetséges, így a szöveti illeszkedés az épület teljes élettartama alatt állandónak tekinthető. Tovább gondolva az előzőeket a lakókörnyezeti illeszkedés teljesülése nem kizárólag az előírások feszes betartása kapcsán fontos, mivel az épület illeszkedése és kapcsolata az épített környezettel komoly kihatást gyakorol a lakóközösség ízlésvilágára is. Egységesíteni az illeszkedést minden esetre vonatkozólag ilyen tekintetben azonban teljesíthetetlen elvárás lenne, ugyanakkor a tervezői szabadság figyelembevétele minden épület esetén lényegi kérdés. Az épületet használatba vevők mindenkor az aktuális idők szerint modern, rugalmas, esztétikus és tartós megoldást kívánnak.

Tartószerkezeti főrendszer

Alapozás: az adott talajviszonyok és talajösszetétel figyelembevételével tervezett. Feladata az épületek teljes élettartam alatt azonos, ez a terhek átadása az altalajra, szerkezeti károsodás nélkül. Az alapozás élettartama hosszútávra tervezett, mivel nehezen javítható, tervezési-, kivitelezési hibája a teljes épület állapotát veszélyeztetheti. Figyelembe kell venni az alapozás tervezésekor az aktuális és az előre látható (várható) változásokat. Ezek a változók (statikus-, dinamikus terhek, talajvízszint ingadozása, agresszív talajvíz hatásai...) meghatározóak az alapozás életciklusának meghatározásában.

2.kategória – az elvárt élettartam 50-70 év

Külső határoló falak

Az anyaghasználat szerint elkülönülnek a hagyományosan masszívumból készített és a könnyűszerkezetes építési módban alkalmazott falak. Épületszerkezeti rendszer szerint mind a teherhordó, mind a vázkitöltő (tételhatároló) falak esetén az épületekben betöltött szerepük azonos.

Födémek, lépcsők

A *födémszerkezetek* szerepe az épületekben kettős: térelhatároló és merevítő funkció. A velük szemben támasztott követelményeknek való megfelelés a határoló falakkal azonosan jelentős időtartamra elvárt. Eltérőek a *födémszerkezetek* anyagminősége, eszerint egyediek a szerkezeti élettartamok. A *födémszerkezetek* közül a lakóépületeknél leggyakrabban alkalmazott födém típusok: fa födém, előregyártott vasbeton födémek és monolit vasbeton födémek.

A hagyományos *fa födémszerkezetek* a régi épületek kapcsán megismert előnyeik miatt manapság is előszeretettel alkalmazottak (kis önsúly, természetes anyagminőség, könnyű alakíthatóság, jó hőszigetelő és léghang-gátlási jellemzők, megújuló alapanyag, esztétikus megjelenés). A mai, korszerű használatuk mellett az elvárt élettartam-igény a vasbeton szerkezetű födémeknél meghatározott értékhez közelít. A korszerű faanyagvédelem jelentős előnyt jelent az elvárható hosszabb élettartam elérésére, így a faanyagok tűzállósága, rovar és gombaállósága jelentősen befolyásolható. A fa födémek térhódítása újra megfigyelhető, azonban a hosszabb szerkezeti élettartamra való törekvés okán az előregyártott és a monolit vasbeton födémszerkezetek előnyeit nem képesek felülmúlni.

Előregyártott vasbeton elemes födémek alkalmazása során elsődleges szempont a modulrendszerük szerinti alaprajzi tervezés. Ez a kötöttség sokszor nem szolgálja a megbízói családmódel változása szerinti rugalmas alakíthatóság elvárásait. Használati értékük azonban magasabbra tehető, mint a fa födémek esetében, ugyanakkor a teljes élettartamuk alatt kötöttséget jelentenek mind a tervezőknek, mind a felhasználóknak.

Monolit vasbeton födémek

A monolit vasbeton födémek előnyei: a várható igénybevételeket rugalmasan követik, kétirányú teherhordás, folytonos egyttldolgozás-összefüggő födémmezők, rugalmas épületgépészeti kapcsolat. A szerkezeti tartósság tekintetében az egyik leghosszabb élettartammal rendelkező födém típus.

A lépcsőszerkezetek anyagukban és szerkezetükben szorosan illeszkednek a födém típusához. Tartósságuk a kiválasztott anyagok minőségétől nagymértékben függő. A fa-acél szerkezetű lépcsők tartósságát befolyásolja gondos üzemeltetői karbantartás, időszakos javítások, cserék. A vasbeton szerkezetű lépcsők és burkolatuk élettartama egymástól elkülönülő élettartamot mutat, mivel a járófelület burkolatát érő mechanikai hatások meggyorsíthatják a burkolat előrepedését.

3.kategória – az elvárt élettartam 25-30 év

Válaszfalak

Falazott válaszfalak és könnyűszerkezetes válaszfalak közötti különbségek, előnyök és hátrányok vizsgálata elsősorban tervezői feladat, mivel az épületszerkezetek kiválasztási folyamatában lényeges kérdés, hogy az épület teljes élettartama alatt milyen szerkezeti önsúlyok terhelik majd a vízszintes teherhordó szerkezeteket, továbbá az alaprajz módosításának igénye milyen szerkezeti rugalmassággal párosulhat. A terv szerint megépített válaszfalak élettartama elérheti a fentiekben megcélzott időt, amennyiben az építés technológiája nem tér el az előírtaktól.

Hidegburkolatok

A burkolatokkal szemben támasztott követelmények: a burkolatok az épületen belül változnak a használati idő során. Ennek a változásnak egy pozitív hozadéka az átalakulás okozta patina kialakulása. A felület együtt változik a használójával... Az anyagok megválasztása a tervezés folyamán ezen tény miatt is lényeges egy lakóépület esetében.

4.kategória – az elvárt élettartam 15-20 év

Gépészeti rendszerek, melegburkolatok, beépített bútorok: a gépészeti szerelvények időtállósága elsősorban a beépítés minősége szerint határozható meg. A beépítésre szánt anyagok és szerkezetek minősége és az összeszerelés technológiája is fontos tényező. Időtállóságuk szerint fontos tétel az élettartamuk alatti fajlagos költségek figyelembe vétele, mivel ez idő alatt a befektetett költségek megtérülésével kell kalkulálni. Melegburkolatok esetében fontos kérdés a burkolatokat érő hatások vizsgálata, illetve a beépítés helyének ismerete. Minden típusra vonatkozó általános élettartamról így nem beszélhetünk. Fontos kérdés a burkolatok időszakos felújító mázolása, beeresztése. Beépített bútorok: a lakók életmódja és bútorok élettartama erősen összekapcsolódik. A bútorok használatából eredő károsodások javítása fontos eleme az épületen belüli karbantartási munkáknak.

Az építész ide vonatkozó szerepvállalása: átlátja a megrendelő igényeit, problémáit, szükségleteit, mindezt egyezteti az anyagi lehetőségeivel. Elemzi a vállalkozás realitását, közli a felmerülő akadályokat, ide vonatkozó megoldásokat. Kapcsolatban áll a munkaerő-kínálattal, anyagbeszerzéssel átlátja az ügyintézkést. Tisztában van a hatósági, jogi előírásokkal és azok jelentőségével. Érti a vállalkozás eszmei célját, a program realitását.

V. AZ ÉLETTÉR RITMIKÁJA („bent”)

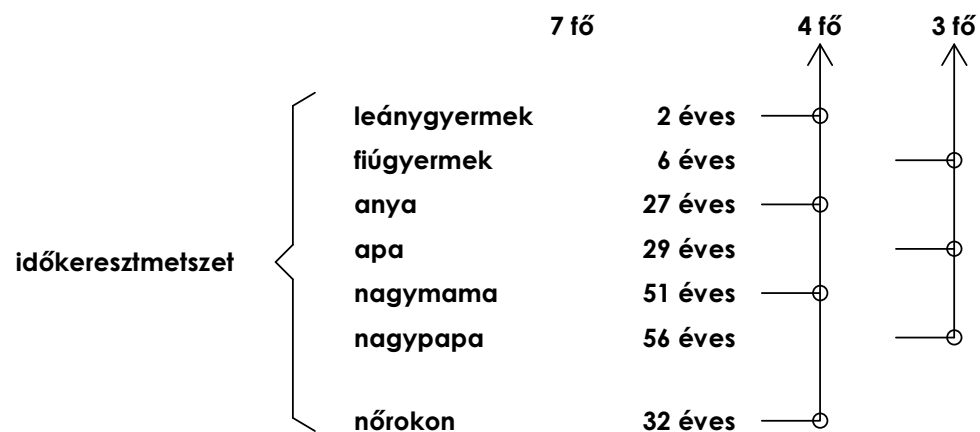
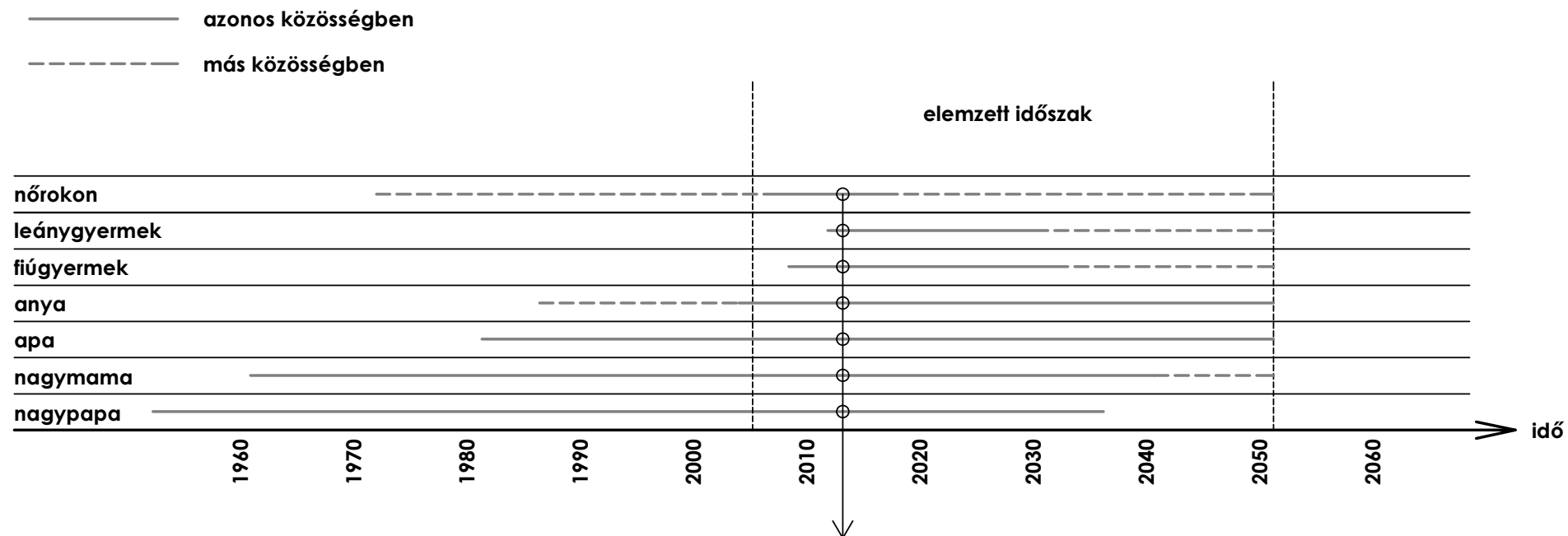
A családi élet idővonala

Figyelembe kell venni a család létszámát, kor és nemek szerinti összetételét és a várható, bekövetkező változásokat is. (3.ábra) (Az idő múlásával az egy szobában ma még meglevő kisgyermek kamaszokká válnak, a szülők és nagyszülők egyre inkább igénylik a nyugodt, elkülöníthető helyiséget.). Előny, ha az épület az önállóvá váló fiatalok lakásgondjainak megoldásáig alkalmas az új családot alapítók befogadására. Időszakos vagy gyakoribb vendégek elhelyezését szolgáló helyiségekre is szükség lehet.

A család létszámának, kor és nemek szerinti összetételének, valamint a specifikus kívánásoknak az összegyűjtése csak a program egy részét képezi.

A lakás „kényelme” szempontjából igen nagy jelentőségű kérdés, hogy mennyire tudja kielégíteni az életvitelünkkel kapcsolatos egyéb igényeinket. Ennek a kérdéscsoportnak kapcsán ajánlatos a következőket átgondolni. A családtagok foglalkozásának megfelelően alkalmassá kell tenni otthonukat arra, hogy napi tevékenységünknek esetleg az otthonra maradó részét a lakásban kényelmesen elvégezhessek. *(Az otthon is rendelő orvos speciális igényeitől a gyári munkás barkácstevékenységen keresztül, a kertet intenzív gyümölcs- vagy zöldségtermesztésre is felhasználó mezőgazdasági dolgozóig ezek az igények a legkülönbözőbbek lehetnek.)*

Hasonlóan komoly hatással vannak az alaprajz kialakítására a családi szokások. Vannak otthonülők és vendégségbe járók, konyhában étkezők és külön étkezőhelyiségre igényt tartók. Foglalkozástól függetlenül szükséges gondoskodni a gyermekek nyugodt tanulását

3.ábra a családi adottságok jellegbeli változása az idő függvényében
(egy családi közösség képzeletbeli életút-vázlata)

lehetővé tevő környezetről, és a „második műszakban” elvégzendő tevékenységek helyigényéről. Komoly szerepe van a raktározási igények helyes "felmérésének. A gépkocsitól a kerti szerszámokig, a zöldség-, gyümölcs tárolástól a tüzelő megfelelő elhelyezéséig mindennek a területszükséglete meg kell, hogy jelenjen igényeink átgondolásakor. Különös gondot kell fordítani lakásunk komfortszintjének meghatározására. A fűtés, a melegvíztermelés módja, a mellékhelyiségek felszereltsége (fürdő, konyha stb.) az építeni szándékozók elhatározásától függően sokféleképpen kialakítható.

Az ember természeti - biológiai - adottságai döntenek el az épület belső tereinek, helyiségeinek praktikus elrendezését, differenciálását, elkülönítését és összekapcsolását, méreteit, megvilágítási, temperálási, szellőzési stb. követelményeit, azzal a céllal, hogy az épület sajátos rendeltetésének - anyagi vonatkozásaiban - minél tökéletesebben megfeleljen. A társadalom ilyen szükségletei az ember konkrét anyagi szükségleteinek általánosodásából alakulnak ki (és megfordítva), de ez olyan további konkrét szükségletek - anyagi igények, funkciók - kialakulását és érvényesítését is eredményezi, melyek csak társadalmi szinten jöhetnek létre és csak itt érvényesülhetnek (pl.: közösségi épületek).

A „kívánságlista” rögzítése után nem tekinthető indiszkréciónak, ha a tervező a megbízók anyagi lehetőségeinek határai felől érdeklődik. Ez nem okvetetlenkedés, hanem a megvalósítás ütemezése szempontjából lényeges a szakember számára. Kellő tapasztalattal ugyanis kialakítható a terv úgy is, hogy az épület ütemezve épüljön.

HÁZ és a LAKÓTEREK ritmikája

A lakóterek tudatos formálása és a terek tudatra gyakorolt hatása

Az épített „üres tér” hatásmechanizmusa

Mindig érdekes pillanat belépni egy helyiségbe, és meglátni az elénk táruló belső teret. Abból a sok összetevőből, amely a belső tér összhatását megadja, csak néhány fontosabbal foglalkozok.

Minden helyiség épületszerkezetekkel körülhatárolt tér. A terek körülhatárolásának mindig valamilyen határozott rendeltetése, célja van. Habár a belső tér csak berendezve - vagyis a rendeltetésének megfelelő tartalommal kiegészítve - kapja meg igazi értelmét, mégis önmagában, üresen is kelt valamilyen hatást. A térhatások megszámlálhatatlanul sokfélék. Napjainkban - általában is, de főként a lakásokban - többnyire csak egyszerű terekről, egyszerű térhatásokról beszélhetünk.

Minden térnek, a minket körülvevő fizikai környezetnek sajátos aurája van. Legyen az egy város utcája, vagy egy épület belső helyisége, az építészeti és a természeti adottságok együttese különös hangulatot áraszt, mely átítatja az embert, még akkor is, ha a hatást kiváltó tényezők nem tudatosodnak benne. Az építészeti tér sokoldalúan erőszakolja ránk karakterét. Minden tér hangulata a maga módján egyedi. Az egyik felvillanyoz, a másik lehangol, míg van olyan is, amely látszólag semmilyen hatást nem vált ki belőlünk. Gyakran nem tudjuk pontosan megfogalmazni benyomásainkat, a hatás mégis eleven.

Az építészeti tér, amelyben élünk, a maga adottságaival szinte észrevétlenül formálja a bennünk kialakuló benyomásokat. A különböző érzékszerveinken, a tapintási, a kinetikai, a szaglós- és az ehhez kapcsolódó ízlelőszerven keresztül beérkező ingerek mind gazdagítják építészeti ismereteinket. Építészeti percepciónk minden esetben a különböző érzékszerveken keresztül befutó benyomásaink egyesülése révén jön létre. Összbenyomásról kell beszélnünk, amelyben nincs a vizuális jelenségnek kizárólagossága, csak arány különbségek állnak fenn a különböző hatások között. A tényezők befolyása lehet ideiglenes, többé-kevésbé múló hatás.

A ház térstruktúrájának szervezési kérdései

A fülke, kamra, szoba, terem, csarnok stb. kifejezés szemléletesen jelöli is a különböző nagyságrendi fokozatokat. Ezeken belül igen fontos szerepük van a terek méretarányainak; ez a szélességi, hosszúsági és magassági méretek viszonya egymáshoz, illetve a térben álló-mozgó ember méreteihez. A térhatást még egyebek is befolyásolják: a teret határoló síkok (padló, oldalfalak, mennyezet) mértani formája, dőlésszöge, egyenes vagy ívelt, illetve tört volta stb. Egy szokványos, négyzet vagy téglalap alaprajzú, vízszintes mennyezetű helyiség térhatása nagyon egyszerű. Jóval összetettebb, bonyolultabb, ezért érdekesebb például egy tetőtérbeépítés során kialakuló szoba térhatása ferde mennyezetével, változó belmagasságával, esetleg a fülkékkel „megbontott” falsíkokkal vagy a térben álló kéménypillérrel.

A berendezés az, amivel a sokszor hasonló, sokszor teljesen egyforma körülmények között az egyéniséget kifejezésre lehet juttatni. És itt van jelentősége a tömegnek. Egy helyiségben (a térben) már egyetlen bútor (test, tömeg) elhelyezése is módosítja a térhatást, mivel jelenléte megbontja a teret. S mivel a rendeltetéshez igazodó teljes bútorzat végül igen összetett

módon bont, tagol, differenciálódik a térhatás. A bútorok adott rendeltetése és mérete eleve indokolja térbeli rendezésüket, csoportosításukat. A látvány azonban csak akkor kellemes, esztétikus, ha a térben elhelyezendő tárgyak jól áttekinthetők, rendezett s emellett változatos csoportokat alkotnak.

Megjelenés és forma

Az épületek látványukon keresztül hatásgyakorló szereppel rendelkeznek. A szemlélődő számára a tervezett arányú egyensúly - valamilyen számára „megmagyarázhatatlan” módon-természetesen hat. Ez az egyensúly az elsődleges tulajdonsága az építészeti esztétikumnak. Az építészet a felületek, a terek és a tömegek arányával, léptékével, szimmetriájával esetleg aszimmetriájával, valamint színeivel, fény-árnyék hatásaival tudatosan alkalmazza művészi hatásait. Ennek a tudatos alkalmazásnak a környezeti sajátosságok figyelembe vételével illeszkedőnek és természetesnek kell lennie, mindennemű „torzítás és támadás” nélkül.

A FÉNY ÉS A BELSŐ TEREK VÁLTOZÁSAI AZ IDŐK SORÁN: évek, évszakok, nappalok, éjszakák

Fény-hatás

Az építészet története egyben a természetes fénnel való kreatív játék története is. A napfény változtatja igazán élettellivé a tereket, az emeli ki egy épület gazdag textúráját és jellegzetességeit, teszi látványossá az anyagokat. A jó megvilágítás lesz különbséget a nyomasztó és klausztofóbiát okozó vagy a hívogató, világos, felszabadító terek között.

A századok során a lakóház, sok más épülethez hasonlóan, az uralkodó elképzelések és technológiák szerint alakult át újra meg újra úgy, hogy a fény átjárhassa és felpezsdítse a belső teret. Az egyik ok, amiért a György korabeli építészeti stílus nagyon vonzónak bizonyult mind a városban, mind vidéken, abban keresendő, hogy elhagyta az alacsony belmagasságot és kicsiny ablakokat, ehelyett a sokkal jobb arányú szobákat kedvelte, amelyeket nagy felületű üvegezés árasztott el fénnel.

„Szemünk arra való, hogy észrevegyük a megvilágított formákat, a fény és az árnyék kiemeli a formákat.” (Le Corbusier)

A fény és sokrétű fokozatai, felvillanásai és elsötétülései valójában az emberi világ jellemző összefüggéseit teszik számunkra jobban érthetővé, érzékelhetővé. Az érzelmeknek jellemző tulajdonságuk, hogy nehéz őket tisztán fogalmi közléssel, racionális módszerekkel, kizárólag logikai úton formálni. Érzékelt egyéni élményeink sokkal hatásosabban és közvetlenebbül alakítják ki érzelmeinket, módosítják érzelmi magatartásunkat, mint a tudatos ráhatások. A világításban is elsősorban az ember adja a léptéket - a világítás, a jó megvilágítás elsősorban az ő érdekében készül. A jó, a szép világítás fogalma itt is alá van vetve a társadalmi — történelmi - fejlődésnek. A világítás, a fény művészete - mint minden művészet — a kor társadalmi viszonyaiban gyökeredzik, azok érzékelhető visszatükrözése. A világítás módjának két lehetősége: a közvetlen és a közvetett világítás. A rendeltetés, a térben végzett társadalmi tevékenység, szabja meg, hogy adott esetben melyik a megfelelőbb.

A tudatos fénygazdálkodás, a helyes világítás művészete azt parancsolja, hogy kiemeljük a lényegest és árnyékban hagyjuk a mellékest. A lényegest hangsúlyozó megvilágítás segít nekünk abban, hogy a tárgyak, terek, együttesek lényegét észlelni és élvezni tudjuk. Rendkívül sok lehetőséget nyújt a világítási hatások megválasztásában a ritmus is. Ide tartozik az egynemű hatások halmozása, illetve az ellentétek egymás mellé állítása is.

A világítási mód kiválasztásakor tudnunk kell, hogy a közvetett világítás egyenletes, harmonikus hatást ad, a közvetlen pedig inkább dinamikus, markáns, szaggatott fényérzések kifejezésére alkalmas.

A fény-árnyék hatások direkt módon jelentősen formálják az érzelmeket, így az alkotás részévé válnak.

Felületek - hatások

Az építészei fény és árnyék játéka, ahol a falfelületek felfogják a fényt, a nyílások pedig áttereszlik. Az tehát a logikus, hogy a fényvisszaverő felületnek vissza kell vernie a legtöbb fényt, hogy az árnyék, a fény hiánya érvényesüljön a legjobban. A legtöbb fényt a fehér veri vissza. Ezért hatottak szépérzékünkre a régi parasztházak hófehér meszelésükkal. A legjobb épületek ma is egyszínűek, világosak. A színes ház a színek tompulásával elveszíti érdekességét, sokszor értékét is.

Esz­tétika

A szépséghez a szerkesztés logikája is hozzátartozik. Csak a szerkezetében korrekt, maradandóságot sugárzó ház járulhat hozzá a szépség teljességéhez. A régi parasztmesterek ösztönösen építettek. A józan ész logikája azt követelte, hogy semmi feleslegeset, szükségtelent ne alkalmazzanak. A szerkezet ősi hierarchiája, egymásfőlé rendeltsége kristálytiszt logikusságával lelt a szépség tényezője. A szerkezeti hierarchia szabálya: az erősebb (időtállóbb) szerkezet védi a gyengébbet.

A fény nemcsak azért kell, hogy lássunk, hanem azért is, hogy utána másképpen lássunk, valami másra jobban odafigyeljünk. Az esztétikumot a környezetalakításban, nagyrészt a látvány adja. A látvány létrejöttének feltétele a fény. Ez hozza létre a fény-árnyék (tónus-) jelenséget, valamint a színjelenséget is. A kettő" együtt igen fontos a vizuális érzékelés s egyben a vizuális esztétikum szempontjából.

A KÖRNYEZET HATÁSA A BELSŐ TEREKRE

Külső és belső terek - határok keresztezése

A huszadik század folyamán az otthonok formájának és használati mintájának alakulásában döntő szempont volt a külső és belső terek közötti áramló kapcsolat elősegítése. A mérnöki tudományban, anyagokban és dizájnban lezajló fejlődés lehetővé tette a szabad méretkoordinációt, a nagy üvegfelületek kialakítását, így nemcsak biztosította, hogy a természetes fény átjárja a lakásokat, hanem olyan fokú áttetszőséget teremtett, ami a kertet és a tájat az otthon részévé varázsolta. A külső és belső terek közötti szigorú határt a nagy felületű üvegezés és eltolható üvegfalak alkalmazása lebontotta, észrevétlen átmenetet biztosítva az enteriőr és a szabadtéri részek között.

A fentiek leginkább az 1940-es, 1960-as évek úttörő jellegű kaliforniai modernista otthonainál figyelhetők meg, ahol ezt a határvonalat szinte teljesen sikerült elmosni, így a kedvező éghajlatot a lehető legjobban tudták kihasználni.

A Richard Neutra által tervezett Kaufmann-ház betolható üvegfalakkal rendelkezik, elősegítve a lakóterek és a teraszok, a medencetér és az elterülő kert közötti szabad mozgás érzetét. A szintén Palm Springsben található, John Lautner tervezésében épült futurisztikus Elrod-ház (1968) a betonszerkezet nehéz tömegét nagy felületű üvegezéssel ellensúlyozza, ami a sivatagi tájra nyílik, míg egy íves üvegfal egyetlen gombnyomásra a falba húzódik, feltárva a teraszt és a vese alakú úszómedencét.

Hind house-Wargrave, Berkshire – England – John Pardey Architects 2008

Zöld terek

A mai ember nem zártkertre vágyik, nem is hétvégi házra, hanem a természettel, a tájjá való közvetlenebb kapcsolatra, a környezet kényelmetlenségektől mentes birtoklására. Ma a vidékre költözés generálója, sok egyéb mellett, az életmód változása, a megnövekedett szabadidő, az ingatlanárak alakulása, a kommunikáció fejlődése, s nem utolsósorban a közlekedés fejlődése. A város egyre kevésbé képes igényeiknek megfelelő lakókörnyezetet biztosítani

Éppen maga a kert az, ami a korszerű természetes otthon kényelmét fokozó kulcsfontosságú környezeti előnyökhöz juttathat minket. Egy kert sok formát ölthet a hagyományosan telepített területtől kezdve a teraszra ültetett konténeres kerten át a tetőteraszig, sőt a „függőleges kertig” - ami egy, a ház körvonalait lágyító és hívogató lombzatot biztosító zöldfal.

A kert – összetételétől, méretétől függetlenül - egy élő ökoszisztéma, ami számtalan faj részére biztosít élőhelyet a rovaroktól madarakon át egyéb állatokig. A növényzet és a fák természetes szén-dioxid-fellevőként működnek s oxigént bocsátanak ki, miközben a szén-dioxidot a fotoszintézis során a fejlődésükhöz és növekedésükhöz szükséges cukorrá alakítják, így bármilyen kert segít a légkör oxigenizációjának folyamatában

Minden kert a természetes szépség helye is, ami fokozza a jó közérzetet. A kert beültetése, amellett, hogy egyfajta örömforrást jelent, bizonyos értelemben abban is segít minket, hogy valamit visszaadjunk a természetnek .

A teraszok és kertek alkalmazása könnyű átjárhatóságot biztosított a kint és a bent között, ezeket egyre inkább a lakótér kiterjesztésének tekintették, ahelyett, hogy teljesen leválasztották volna a lakásról őket. Ezáltal értelmet nyer a „kültéri helyiség” fogalma: ez egy kiegészítő pihenő vagy étkező területként használható, könnyen megközelíthető menedék, ahol a szabad levegőn tartózkodás előnyeit élvezhetjük.

Kültéri – beltéri helyiségek

Természetesen a kültéri helyiség nagyon sok formát ölthet. Vannak, akik elsődlegesen verandaként vagy tornácként gondolnak rá: ember alkotta, félig fedett terület, ahonnan a természetben, a kertben és környezetünkben gyönyörködhetünk. Ebben az értelemben az olyan házak, mint a John Friedman és Alice Kimm által tervezett King-ház Santa Monicában, Kaliforniában a hagyományos főhomlokzati tornác elvét tették magukévá, s azt alakították ki kortárs stílus szerint, amit medencék és szárazságtűrő növények egészítenek ki.

A kültéri helyiségek nem csupán a bent és a kint között oldják a határokat, hanem a ház és a kert, a mesterséges és a természetes között is. Erősítik a természethez, az évszakok forgásához fűződő kapcsolatot.

Dietrich Untertrifaller-Stolz-ház, Ausztria

Az EMBER életének ritmikája:

EMBERI ÉLETFOLYAMAT

A lakással és a lakóterülettel szembeni igények legszámottevőbb meghatározói az otthoni környezetben lezajló életfolyamatok, a személyiség léte, mozgása, tevékenysége, az egyénnek a családi együtteshez való viszonyában is. Fontos az a figyelembe venni, hogy az emberi igények kialakulása szempontjából ez a legdöntőbb tényező, hiszen úgy is értelmezhető, mint az eddig tárgyalt hatótényezők szintézise. Az otthon keretein belül lezajló életfolyamatok számos megközelítésben és különböző mélységben vizsgálhatók. Az életfolyamatok, a lakásokkal szembeni igények egyik számottevő meghatározójaként, az emberi tevékenységek oldaláról elemezhetők a legcélszerűbben, miután ezekből vezethetők le közvetlenül a lakás iránt támasztható tényleges működésbeli igények (pl. a pihenés, étkezés, tisztálkodás, mosás funkcionális igényei), amelyeket a lakás - minősége függvényében - különböző szinten képes kiszolgálni. Az életfolyamatokat a legkülönbözőbb mozgások, változások jellemzik. Ezek közül kiemelhetők a bioritmus és az életrend szerint ciklikusan ismétlődő törvényszerű, illetve megszokott cselekvésfolyamatok, aktivitások, valamint az egyes tevékenységek nagyobb időtávlatban érzékelhető minőségi változásai.

Az élettani ciklusok épületre kivetülő hossza jelentősen változott a tradicionális építészet korához képest. Míg a falusi család a tradíciók szerint korán házasította meg eladó sorba kerülő, gyermekeit, addig manapság a fiatalok jóval hosszabb ideig élnek a szülői házban. Oka ennek az életviteli különbség: már jellemzően nem a háztáji gazdaságokban illetve a földeken dolgoznak a gyermekek a családdal együtt, hanem tovább tanulnak, akár 25-30 éves korukig.

Ennek következtében a korai szoba+konyha+szoba elrendezésű parasztház struktúrájától jelentősen eltér a több épületszinten megfogalmazott jelenkori családi ház.

A belső terek felosztásának változásairól korábbi fejezetben említett összegzés az alábbiak szerint foglalható össze: a mai épületek lakótér szervezése jelentős eltérést mutat a falusi épületek korához képest. Az épület helyiségeivel szemben támasztott igények szerteágazók: ideális esetben minimalista elgondolást követve kizárólag funkcionalista elven szervezettek, egyéb esetben esetleg a lakók társadalmi rangját hirdetve, státusz-szimbólumként szolgálnak, ezek a házak túlmutatnak a valóban szükséges igényeken.

A fenti elvek következményeként a társadalmi hovatartozást leginkább kifejező régi falusi épületek kritikája lehetne „a puritán szerkezetük, a minimális helykínálatuk, a kezdetleges anyagminőségük”, ámde ezek az épületek teljes hasonulásban voltak a felmerülő igényekkel. Funkciójuk a lakók teljes értékű szolgálata. Túlások és feleslegek nélkül követték a mindennapi élet időbeli ritmikáját. Együtt épültek és együtt öregedtek lakóikkal, látták a születést és látták az elmúlást. Hagyományokra épültek, hagyományokat őriznek... Ez a változás esztétikája!

Nem csak a ház öregszik, hanem a lakói is – az épület reagál az idők változására.

„Az építésznek nem egy korcsoport, egy nemzedék, hanem egy embernek nevezett élőlény számára kell dolgoznia, amelynek élettartama során három-négy nemzedék is felnő.”
(Bruce Alsopp)

Az építész feladata, hogy olyan épületeket tervezzen, amelyeket az emberek igényeik szerint használhatnak fel: az építésznek nem feladata megszabni számukra, hogyan gondolkodjanak, mit higgyenek, és még kevésbé azt, hogy hogyan éljenek.

Az ember, a megbízó azonban öntudatos lény, és az otthonát azonosítani akarja saját ízlésével, saját magával, emiatt páratlannak szeretné tudni. Az építésznek fel kell ismernie, hogy a legtöbb ember tudatában van páratlanságának, és *természetes*, hogy a lakásában kifejezésre akarja juttatni önmagát. Ez az elképzelés azonban konfrontációt jelenthet az építészeti törekvésekkel, így megegyezésre kell jutni.

Az otthon a természetéből következően emberi lakás, tehát kicsiny. Egy nagy ház túlnő az ideális otthon méretein. Lényeges, hogy az otthonteremtő építészet törekedjék a bensőségességre, hiszen kapcsolatoknak kell teret adnia- az otthonban individuumok kerülnek kapcsolatba egymással, miközben ki-ki megőrzi az egyéniségét.

Az otthon nem csupán egy épület. Az otthon mindenekelőtt olyan hely, ahol étkezünk, alszunk, ahol az ingóságainkat tartjuk, ahová visszavonulhatunk. Jóval több, mint pusztaszimbólum - az otthon menedék, fészek, s mint ilyen, alapvető életszükséglet minden ember számára.

A házon belül a családi kapcsolatok jelentik a bensőségességet, és a személyes elkülönülés sajátos értéket kap; egy közösségen belül kíváncsi, hogy az egyes házak lakói meghitt viszonyba kerüljenek egymással, noha egyesek jobban szeretnék elzárkózni.

Az építészet nem az építészekért van, hanem az emberekért; és bármit gondoljanak, mivel az emberek a maguk érzékszervei és benyomásai alapján fogadják be és *érik* az építészetet és annak produktumait. Az építészet ez által nem lehet öncélú művészet, *az építésznek meg kell találnia a módját, hogy azt nyújtsa az embereknek, amit ők akarnak élvezni, nem pedig azt, amit ő szán nekik élvezetül.*

Philibert de l'Orme megfogalmazása szerint - „a lakók kényelmének és jó közérzetének” megteremtésére hivatott.

Az építészeknek a zenészekhez hasonlóan egészen sajátos aggyal kell rendelkezniük; enélkül tevékenységük voltaképpen nem is lehet sikeres. Az építész elmének speciális képessége, hogy mindent magába szívjon és egyberendezzen. Érzékeny, reagálásra kész észjárása az építészet területén képes újat teremteni, de más vonatkozásokban ritkán alkotó természetű. Gondolkodása sokkal inkább intuitív, mintsem filozófiai jellegű, kapcsolatokból és nem eszmékből táplálkozik.

Több GENERÁCIÓ együttélése

Fontos, hogy az otthon megadja a gyermekek ugyanakkor az idősek számára is az olyanynyra nélkülözhetetlen biztonságérzetet, a kötődést az otthonukhoz. A hely sajátos varázsa, a valahová tartozás, a gyökerek mind fontosak az emberek számára, ennek fenntartását segíti elő a több nemzedék együtt élését biztosító otthon.

Az ilyen típusú otthon létrejötte egyben az **életút folytonosságának** szimbóluma.

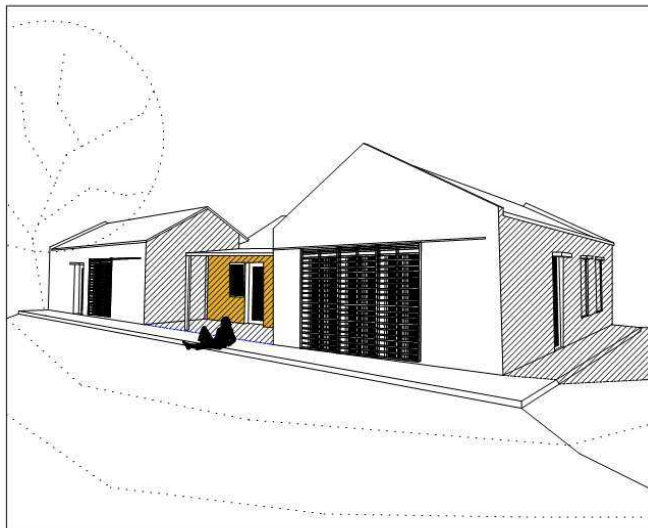
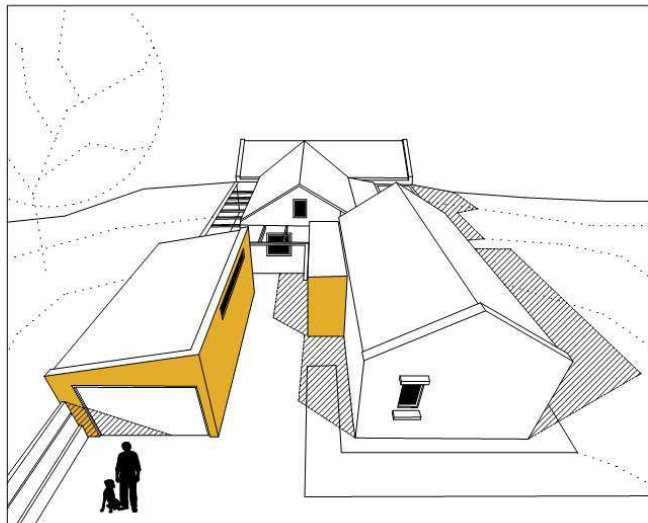
Az ember szükségletei fizikai, érzelmi és szellemi természetűek. A funkcionalizmus mindenekelőtt a fizikai szükségleteket tartja szem előtt, az épületeket és egyes részeit úgy tervezi meg, hogy a lehető legjobban megfeleljenek ennek a célnak. Azonban egyes funkciók elkerülhetetlenül ütköznek, tehát minden épület szükségképpen funkcionális kompromisszumokat is magába foglal, s ezek nem kizárólag az építész döntésén múlnak, mivel jelentős hatást gyakorolhatnak az épületi struktúrára a család összetétele, a lakóinak szokásai – ehhez kötődő minimális lélettérigénye.

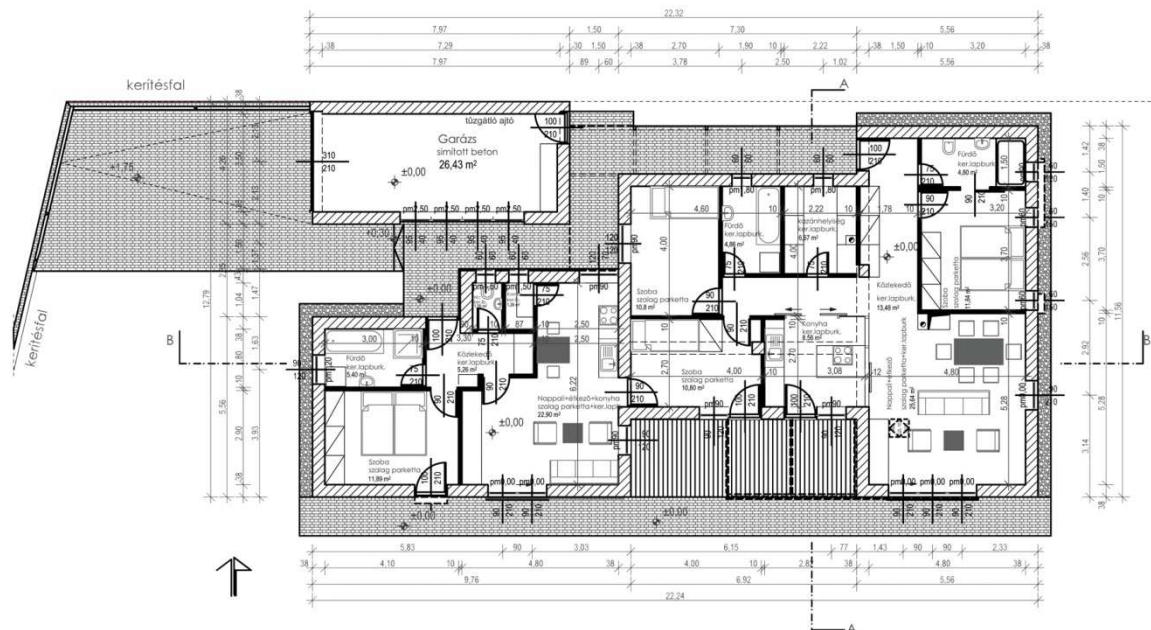
A fiataloknak az otthonban megalkotott családi - önképük kivétel a társadalomra már gyermekkortól kezdve. A fiatal és idős nemzedék együttélése egy mini-társadalomban, egy otthonban ugyanúgy elvárt, mint a közösségi társadalom minden szférájában. A többgenerációs otthon megteremtésével lehetőség nyílik arra, hogy a családtagok egymás iránt érzett szeretete és törődése kibontakozhasson. A nagy szülők élettapasztalata elvitathatatlanul nevelő szerepet tölt be a fiatalok életében és a szülők támogatásában. Az ilyen otthonban megszerzett tapasztalások nevelő szándéka erős énképet formál a család fiatal tagjaiban, ugyanakkor kialakul bennük az idősebb generáció iránti tiszteletük.

A család együvé tartozása mindamellett nem lehet a családtagok „önállóságának” terhére, ezáltal az intim szférában elvárt a szeparáció. A generációs különbségek teljes egészében nem képesek elmosódni és ez nem is célja egy ilyen épületnek. A fiatalok és az idők életritmusa különbözhet egymástól, így ezt az otthon tervezésénél is szükséges figyelembe venni. A nappali tartózkodás terei és a kert alkalmasak kell legyenek a családi közösség összefogására, a mindennapi együttlétek átélésére, míg a pihenőzóna különválasztva nagyszülőket, szülőket és gyerekeket feltétel nélküli önállóságot jelent a lakóház térstruktúrájában.

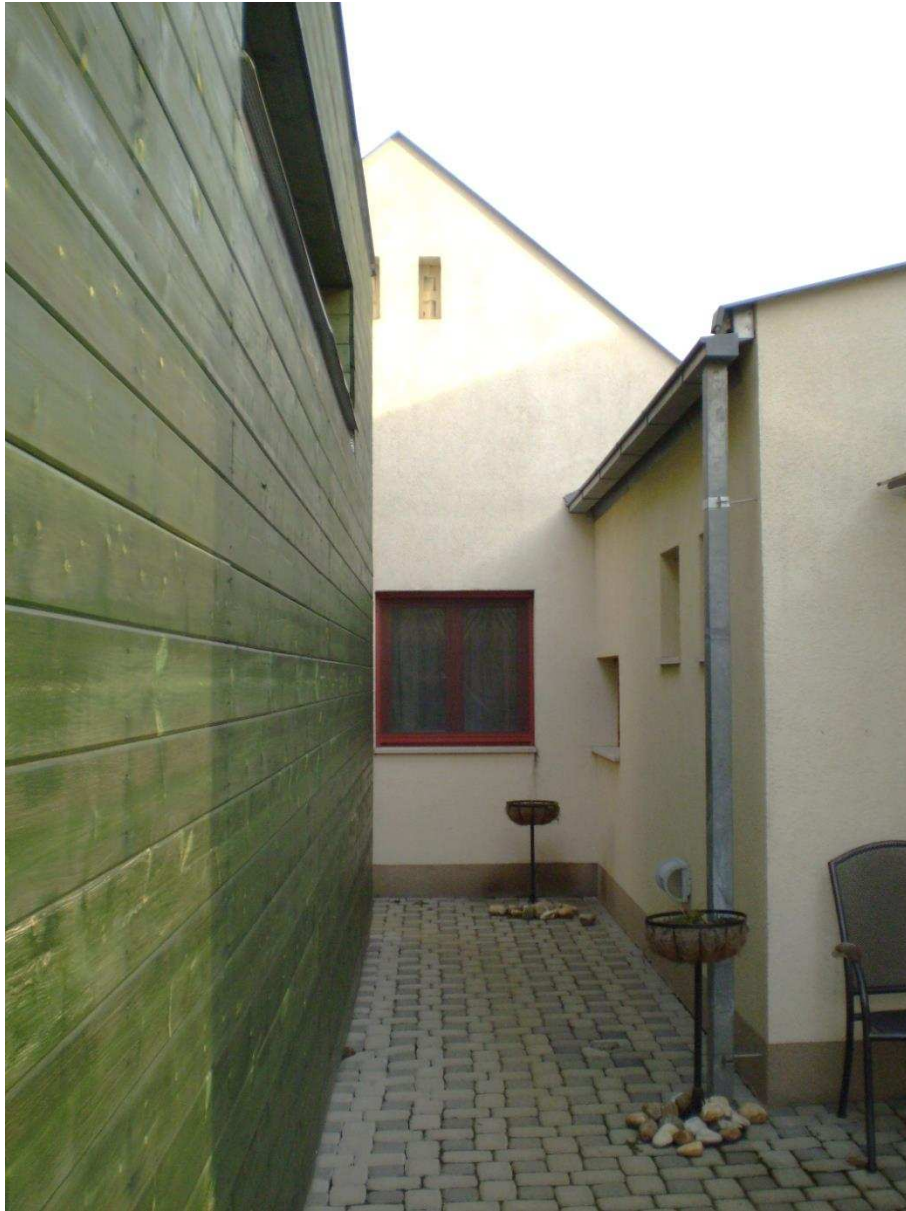

Pécs-Újhegy, több generációs családi ház

A többgenerációs otthon térszervezése komplex megközelítést igényelt: az alaprajzi terek szervezése a generációk életének önállóságát szolgálja elsősorban. A közösségi terek egybenítésével ugyanakkor lehetséges kell, nyíljon a családtagoknak a közös együttlétre.

Helyszín:

A kisvárosias lakókörnyezet megőrizte hangulatát: csendes, tiszta telepítésű, kertes házas telkek jellemzik. A kert a család életében is igen jelentős szerepet tölt be, hiszen megélhetik mindennapi szépségét és változásait. A természet közelsége hangulat-, sőt egyéniség formáló hatása a gyerekkortól az idős korig teljes hatást gyakorol. A kert szentély, egy belső világ: ide nem jut el a mindennapi feszültség, nem érezhető más csak a felszabadult belső megújulás.

Az aktuális család modell - a koncepció:

Nagyszülők, szülők, gyermekek mindennapi szokásait, életritmusát kiismerni nem könnyű feladat az építész számára. Ebben az esetben a megbízóval létrejött szoros kapcsolat fontos lépcsője volt ezen tulajdonságok megismerésének. Az igény pontos megfogalmazása után kidolgozott tervvázlatok alapvetése: optimális élettér kialakítása három generáció számára falakon belül és kívül, mindezt minimális méretű telken megvalósítva. Első látásra sem egyszerű feladat a flexibilis, modern, vendéglátásra alkalmas, ugyanakkor nyugalmas terekkel rendelkező otthon megalkotása.

Térosztás, tömegformálás

Nem kétséges, hogy egy ilyen feladat számtalan megközelítéssel megoldható, mégis az oda vezető út igen változatos lehet: az egytömegű épülettől kezdve a több kis épületig bezárólag. Ez utóbbi érvényesült ebben az esetben. A külön választott tömegek azonos stílusjegyeket mutatnak, formájuk stilizált. A fő koncepció a külön álló lakótereket illetően maradéktalanul teljesült.

A lakóterek hasznosságáról, a megválasztott építészeti megoldások helyességéről megbizonyosodni úgy vélem egy igen fontos feladat lehet minden gyakorló építész számára. Ez ebben az esetben is hasznosnak bizonyult, mivel a visszacsatolások az épület használhatóságáról és alkalmasságáról igen pozitívak voltak. Ennek részletezését egy külön fejezetben ismertetem a megvalósult lakóépületek vonatkozásában. Megismerni a végeredmény hasznosságát, örülni a család örömeinek, belátni az esetleges tévedéseket és korrigálni azokat egy különleges feladat, mivel a megbízókkal a tervezési és kivitelezési folyamat alatt kialakul egy bensőséges viszony, mely már túlmutathat az üzleti kapcsolat keretein. Több ez annál...

VI. A MEGRENDELŐ ÉS A TERVEZŐ

A tervezői program – Megbízó egyéni igényeinek párhuzamba helyezése az építési feladatokkal

„Az építész rendeltetése emberszolgálat, maga a humánus...”

Az építtető, tervező és kivitelező érdeke azonos, a cél a tartós használati értékkel rendelkező, korszerűen kivitelezhető épület létrehozása. Az épület értékét jelentősen befolyásolja a felhasználói igény és a tervezői elképzelés találkozása. Ez a megbízó gondolatainak tiszta értelmezését kívánja a folyamat összes résztvevőjétől.

A tervezői szerepvállalás: a tervezői és kivitelezői folyamat során figyelembe vett megrendelői igények párhuzamba állítása a mérnöki elvárásokkal összetett feladat. Az építtetői igények pontos megfogalmazása és az építtető szemlélete alapvetően meghatározó a tervezési és szervezési folyamatban. A szemlélet megfelelő kialakulásában a mérnöki szerepvállalás elsődleges, így az építési kultúra megismertetésének és a módszeres szervezésre való törekvésének eszköze kell legyen a tervező.

Az építész egyik feladata az alternatív megoldások felvetése és elemzése, azok életképességének bemutatása, előnyök és hátrányok kiemelésével – ez jelentős lépcsőfok a tervezési cél megfogalmazásában. Az épületek későbbi alakíthatóságának feltételezése rugalmas gondolkodást igényel, figyelembe véve a piac változó igényeit, a későbbi szűkülő- esetleg táguló családi elvárásokat.

A műszaki elvárások szigorodásával párhuzamban gondolkodva fontos az esztétikai igények, formai megoldások műszaki irányú szemlélete, a tervezhető, kivitelezhető, tartós épületszerkezetek kialakításában.

A gazdaságosság szempontjai nem csak a befejezett épületre vonatkozólag vizsgálándók. A megbízó számára kérdés nem csak az, hogy egy adott költség kereten belül milyen kész épület hozható létre, hanem milyen összeggel és leghamarabb mikor lehet elkezdni és megvalósítani azt.

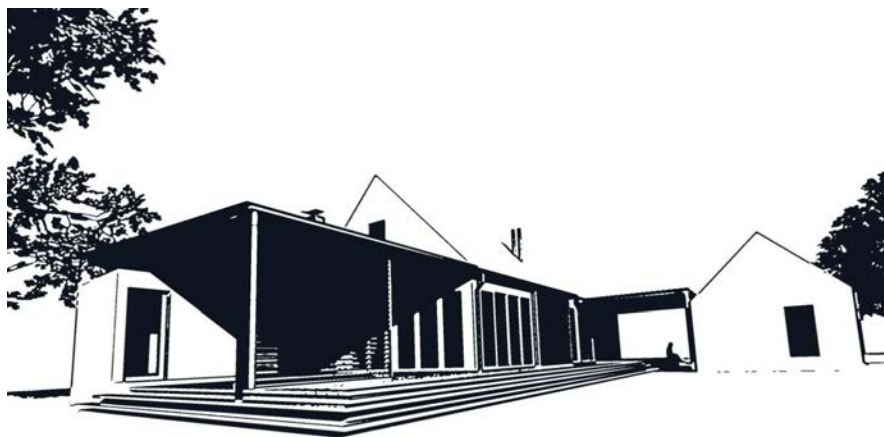
Az építési tevékenység sokszínűsége a felmerülő igények kielégítésével együtt, a mai napig megújuló technológiai folyamatot eredményez, így a technika fejlődése során az építés módja is szükségszerűen igazodik a változó igényekhez. Az épület egységét meghatározó alkotóelemek – épületszerkezetek az épülettel és környezetükkel folytonos kölcsönhatásban állnak, így az épület élettartama, az épületszerkezetek tartóssága a környezeti „hatások” függvénye.

*„A házak vagyontárgyat jelentenek, és mint ilyenek, generációkon keresztül öröklődhetnek” - mondja **John Pardey** brit építész. „Tehát minél állandóbbak, értve ezalatt, hogy változatos életformáknak nyújtanak helyet, illetve anyaghasználatukban is, annál inkább képesek kiállni az idők próbáját, és ez az igazi fenntarthatóság. Az olyan dolgok, mint például a fűtési rendszerek, csak jönnek-mennek, de a ház szövete stabil háttérrel kell, hogy adjon több generáció számára is, mind forma, mind funkció tekintetében,”*

A ságvári családi ház

Stilizált forma, célszerű otthon

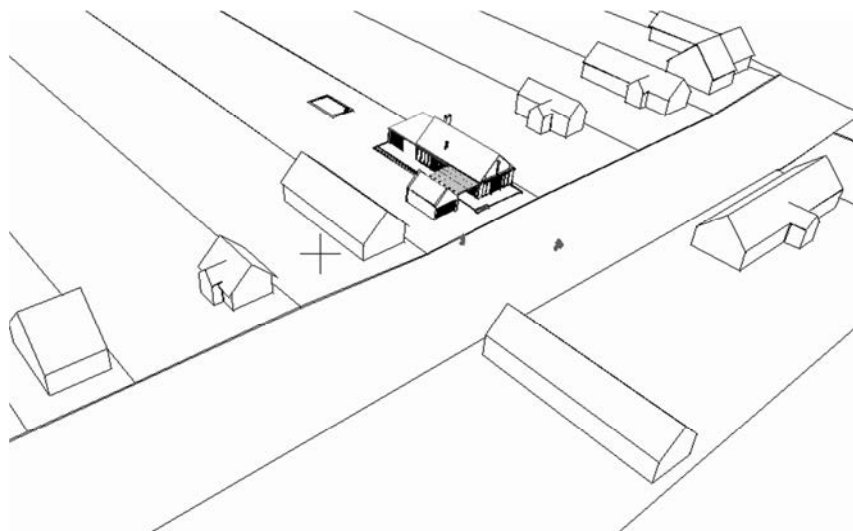
Mestermű bemutatása

Az épület TERVEZÉSI FÁZISAI

A vitorlás háztól a megvalósult épületig

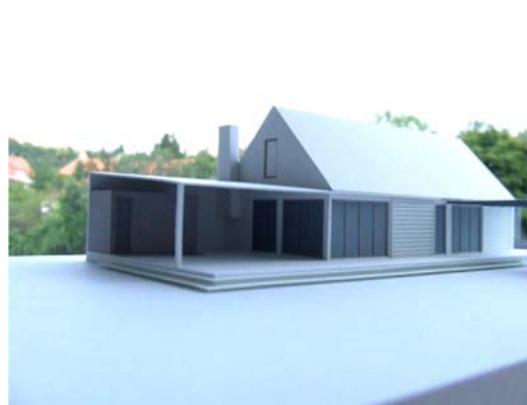
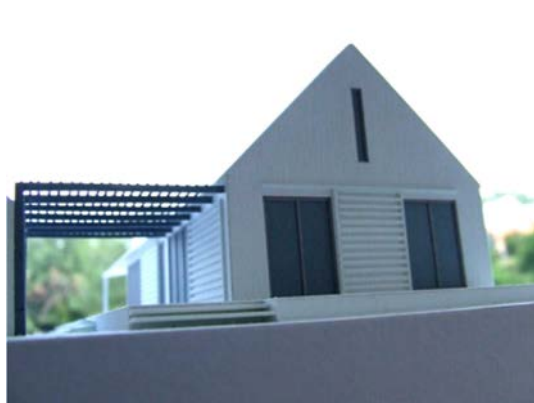
Helyszín

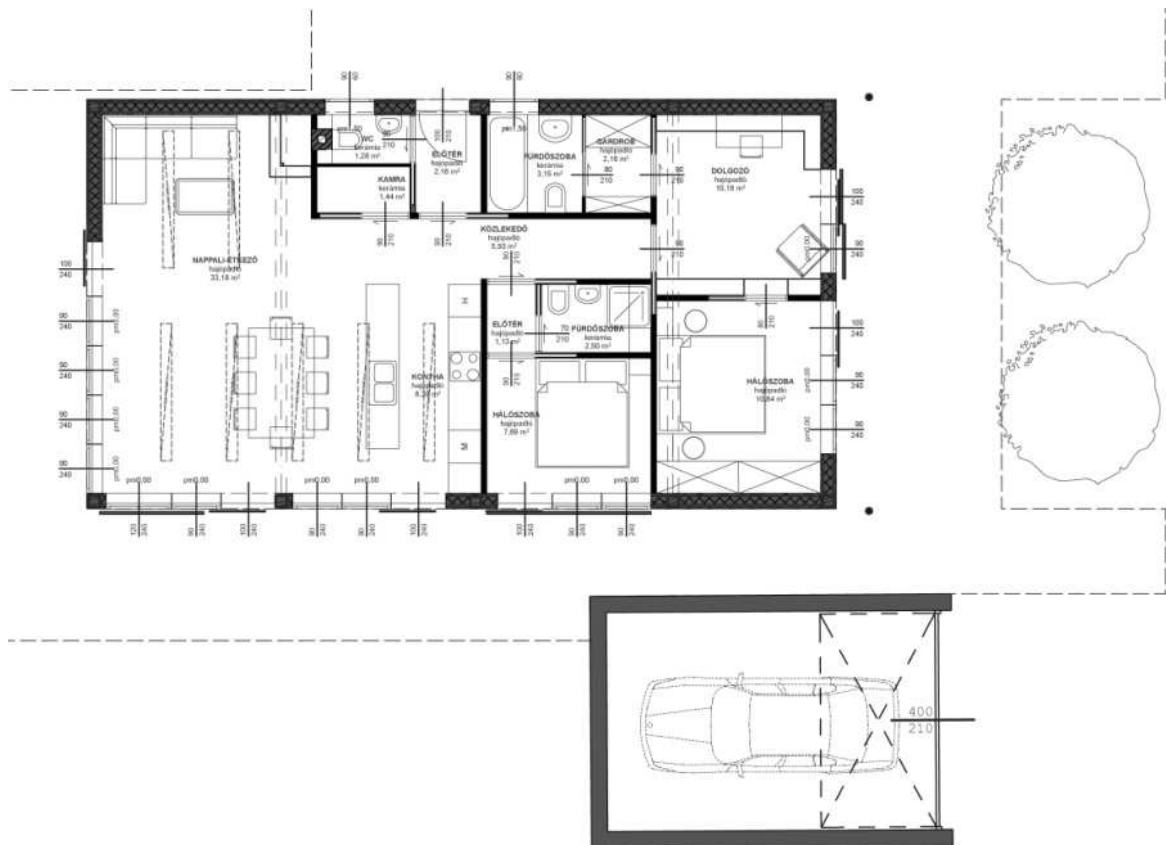
Ságvár a Balatontól délre 5km-re a Külső-Somogyi Dombság keleti részén lévő település. Eredetileg falusias lakókörnyezete a mai napig meghatározza a község arculatát. Építészeti hagyományaihoz hűen gondolkodva alakult ki a tervezői koncepció, figyelembe véve a helyszíni benyomásokat és hagyományokat, a falusi épületek nyomdokain haladva...

Koncepció

A megrendelői igények párhuzamba állítása a tervezői koncepcióval ebben az esetben könnyű feladatnak bizonyult, mivel a környezet hatása már az első terv-változaton is jól tükrözte a település hangulatjeleit, így megvalósítva a megrendelői és tervezői igényeket egyaránt.

ALTERNATÍV GONDOLATOK ÉRTÉKELÉSE

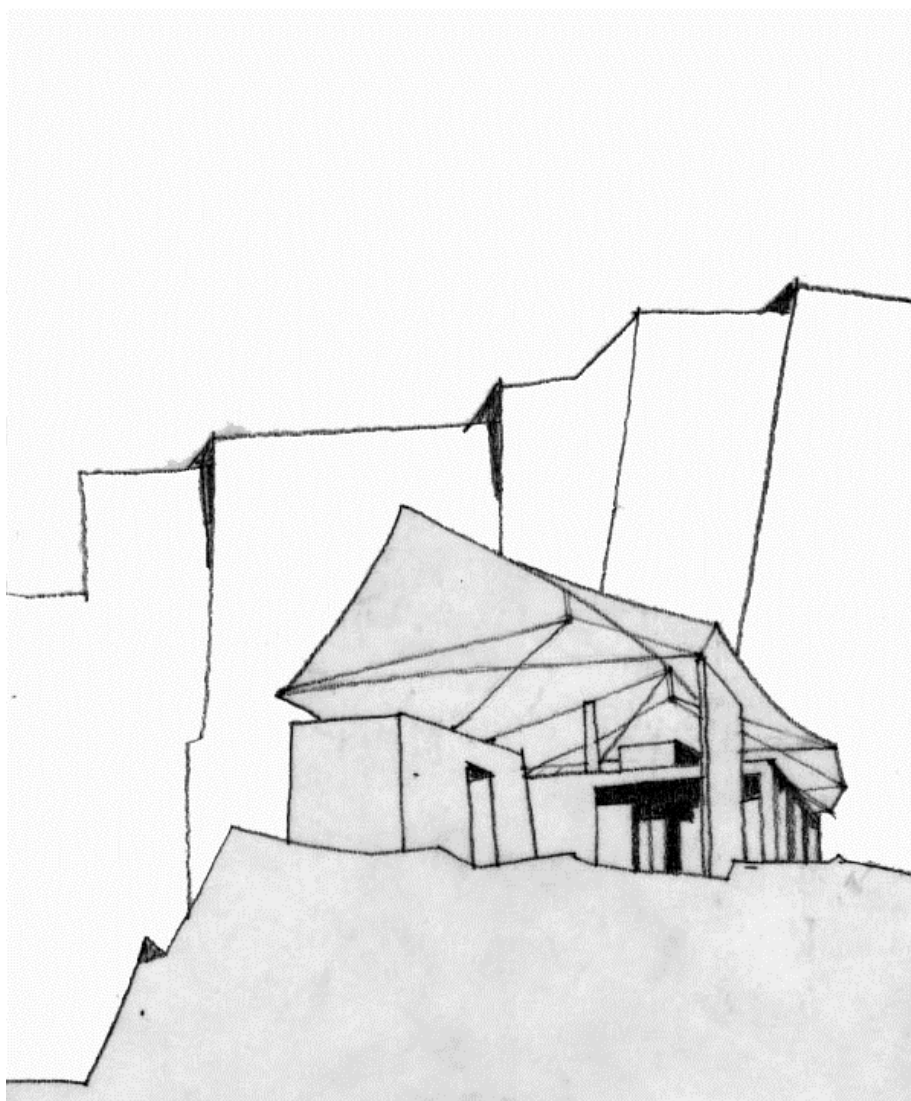
A „vitorlás ház”

Az épület tervezésekor külön koncepcióként merült fel az újszerű anyagok és technológia alkalmazása. A cél egy légies épület tervezése volt, amely alkotóelemeivel szerves része lehet a Balaton közeli környezetnek. A tervezői koncepció a vitorlára, a ponyvafedésre épült.

Tömegformálás

Téralkotásában és anyaghasználatában újszerű elképzelést testesít meg azáltal, hogy a két alapvetően hangsúlyos elemmel operál: épülettel és ellebegő ponyvatetővel. A fedett-nyitott térkapcsolás és az alsó épület-tömegtől ellebegő tetőidom, a terasz és közlekedő szervesen összekapcsolódik.

Ebben az esetben a nem szokványos forma és anyaghasználat a modern ember modern épületét jelenti. Nyitott, fényes, szabad elvű, egyben következetes, belső intimitással rendelkező.

Vitorias ház – Bachman Zoltán rajza

Alaprajz

Igény a terek átláthatóságára...

A bejárat szituáció az északi oldalon kapott helyett, ezáltal az épület déli vonalán a terasz és az ide tartozó pihenőtér bensőséges állapota zavartalan maradhatott. A nappali tér fénycentrikus formálása jelentős alapja volt a tervezői elgondolásnak, a korábban említett megfontolások szerint. Ezt külön a homlokzati nyílászárók és ez esetben a szűrt fényt áteresztő felülvilágítók érvényesítik.

Funkcionalitás

Az épület egy szinten ad teret a nappali- és intim szféra helyiségeinek. Struktúrált elrendezése következetes, helytakarékos, praktikus.

Kül- és beltér kapcsolata

Az első tervváltozat már külön hangsúly tesz a fedett – nyitott terek kapcsolatára, így szorosan rendeli egymáshoz a szaunát, a pihenőteraszt és a medencét.

Értékelés

A tervezői gondolatmenet szerteágazó és néha kitekintő látásmódja gondolatébresztő kell, hogy legyen. Ez esetben meg nem valósuló megoldásokat eredményezett, ugyanakkor jó példája a megbízó és a tervező sikeres együttműködésének. Azáltal, hogy együtt gondolkodott a két fél ezen újszerű megoldáson - kiértékelve azt, összevetette a megbízói igényekkel – faragott az eredeti elképzelésen és egy hagyományosabb technológia felé lépett.

Felmerülő kérdések a koncepciók változásai és hatásuk kapcsán:

Meddig tervezhető egy ház?

A művészet nem egy egzakt tudomány. Szerteágazó, szabad stílusú, megzabolázatlan is lehet. Az igazán alkalmas épület megszületésének záloga az építész és a megbízó közötti kommunikáció. A hatásgyakorlás, a rákényszerítés, a „népnevelés” jegyében bármit elkövetni, csak lassítja az információk áramlását a két fél között. Kilépni a „felsőbbrendű” szerepkörből és beleélnie magát az aktuális család életébe, ez jelenti az igazi megoldást. Félretolni előítéletet, dizájn-elveket, tanult kliséket ez vezet eredményre. Az építészt teljes gondolati sávon értelmezi a feladatát: átlátja az igényeket a korábbiakban említettek szerint, képes lefordítani mindezt egy megvalósítható megoldásra, követi a ház építését és tapasztalja az épület utóéletét.

Egy bizonyos pillanatban megszakad a tervezés folyamata, de ezzel együtt nem szakad meg a gondolatok tovább áramlása...

Építészeti gondolatok és az elvárások teljesítése?

A tervezői felelősség tudatában gondolkodva... a saját szakmai- és morális tartás megőrzésének előtérbe helyezése...

A tervezői megbízói viszony kialakításában a „bizalom” kérdése elsődleges. A tervezői útkeresés szerteágazó lehet minden munka során, ugyanakkor egy biztos pont mindig előtérben marad, ez pedig a tervező morális magatartása. A tervezési és kivitelezési folyamat minden lépcsőjének teljesítése során fontosnak tartom a fentieket, mivel a helyes mérnöki magatartás megalapozza a tervezői önkép kialakulását. A tervezési folyamatban kialakuló őszinte bizalmi viszony segítséget jelent a család életének, szokásainak megismerésében, igényeinek feltárásában. Ezek ismeretében teljesülhet a költségérzékeny tervezés és megvalósítás, figyelembe véve, hogy az egyik legfőbb szempont az épület hosszú távú felhasználása.

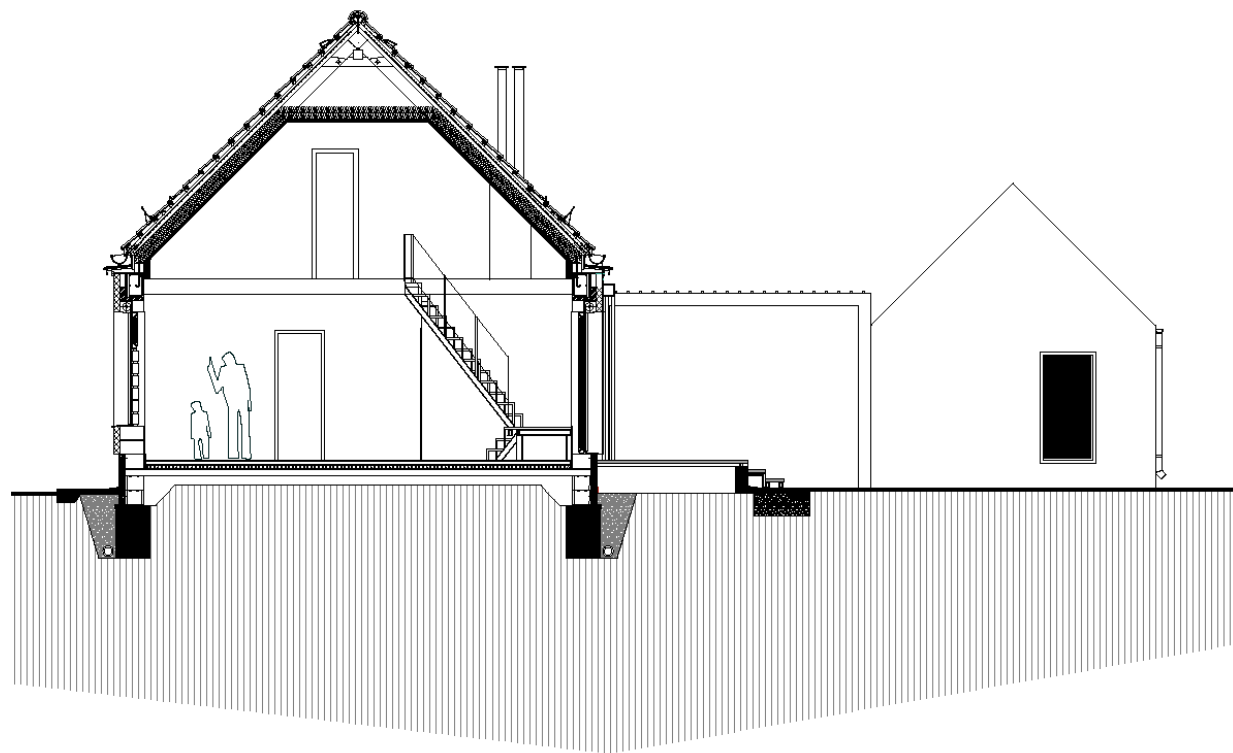
A tervezési program kialakulása: a család életének megismerésével

*Az Egyesült Királyságban **Siévé és Dee Hind** vásárolt egy apró nyaralót egy gyönyörű telken a Temze mellékfolyója mellett azzal a céllal, hogy azt kortárs módon építsék át John Pardey tervei alapján. Az új ház építése előtt két évig laktak a meglévő épületben, hogy alaposan megismerjék és megértsék a helyszínt, a területet, illetve saját, a házzal szemben támasztott elvárásukat, s ezalatt az idő alatt szomszédjaikkal is barátságot kötöttek. A lassú, gondos előkészítés segít olyan mélységekig jutnunk, ami egyértelműen a végső otthon javára válik, és annak minőségét jelentősen befolyásolja. - Ez a fajta minőség teljesen hiányzik a legtöbb gyors építésű házból, mert azok leginkább a tömegek és bevételek maximalizálásáról szólnak, a lakók ablakából feltáruló látvány a természetes fény legjobb hasznosítása vagy a helyi időjárási és éghajlati szélsőségekre adott válaszok helyett.*

A megvalósult épületről...

A cél a meglévő épített környezetbe illeszkedő, mégis modern vonalvezetésű épület megalkotása volt, mely hű a hagyományos utcaképhez, alázatos megjelenésével, visszafogott modernizációjával. Az épület telekre illeszkedése a kialakult építési előírások szerinti, ez a kötöttség azonban a tájolás és a kert kapcsolat szerint is ideálisnak mutatkozott. Az épület megközelítése az előkerten keresztül egyfajta felvezetést jelent. A lakó és pihenő funkció egybefogása a telek adottságai szerinti megoldással főfeladat volt, így az épülethez kapcsolódó kültéri szauna és tűzhely jelentős szerepet töltött be a koncepció kialakulásában. A kültéri közlekedő körbe fogja az épületet, felidézve a falusi épületek tornácának hangulatát, a kapcsolatot az épület és a környezete között. A garázs épület a főépülettel egy egységet alkot az azokat összekötő árnyékoló szerkezet segítségével- ez a kapcsolat szükségesnek mutatkozott a helyi előírások szerint, ugyanakkor hasznossá vált a lakószobák nyílászáróinak kiegészítő árnyékolása kapcsán.

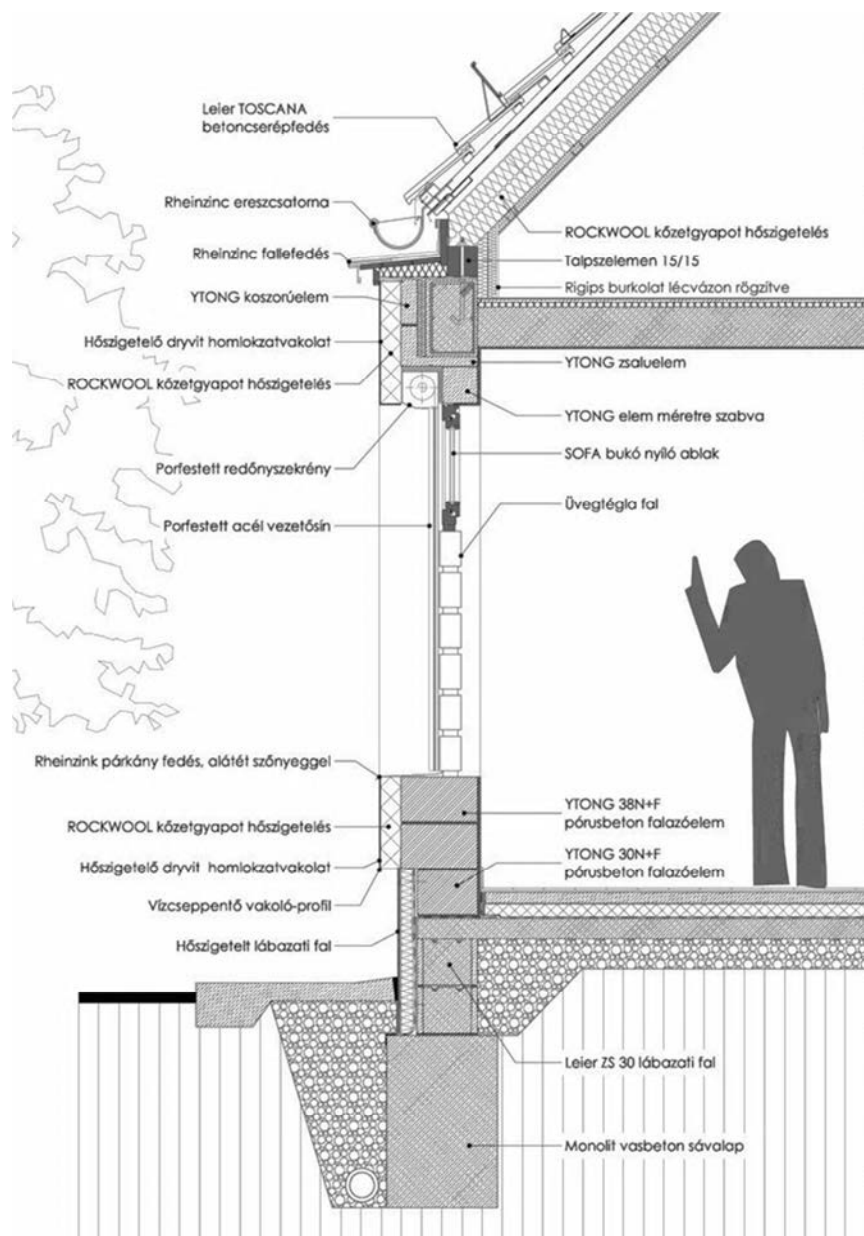

Telepítés

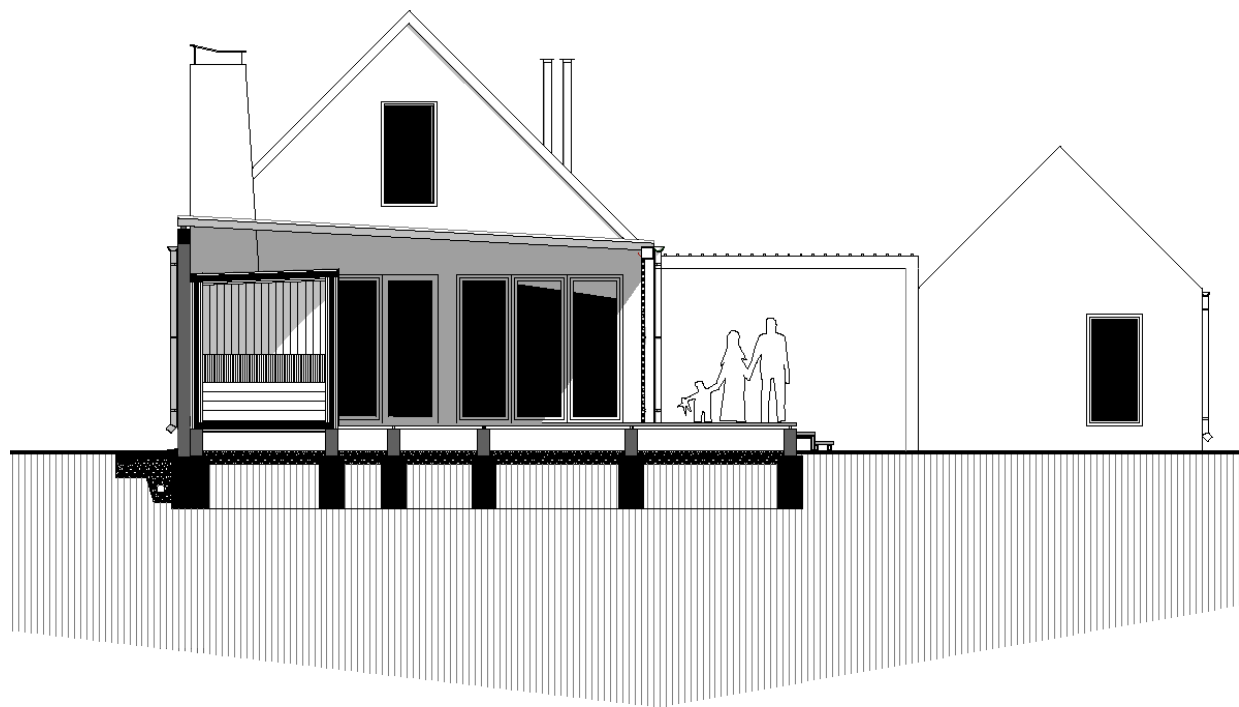
A valós természettel történő kapcsolatteremtés szintje minden esetben a talaj. A falusi épületek stílusjegyeit követve az épület egy szint + galéraszint kialakítású. Az oldalhatáron álló, utcáfrontra merőleges tetőgerinccel való telepítésével megfelel ennek a hagyományoknak. A terep lejtése jelentéktelen, ugyanakkor a beépítetlen hátsókert szabad rátekintést enged a természetre.

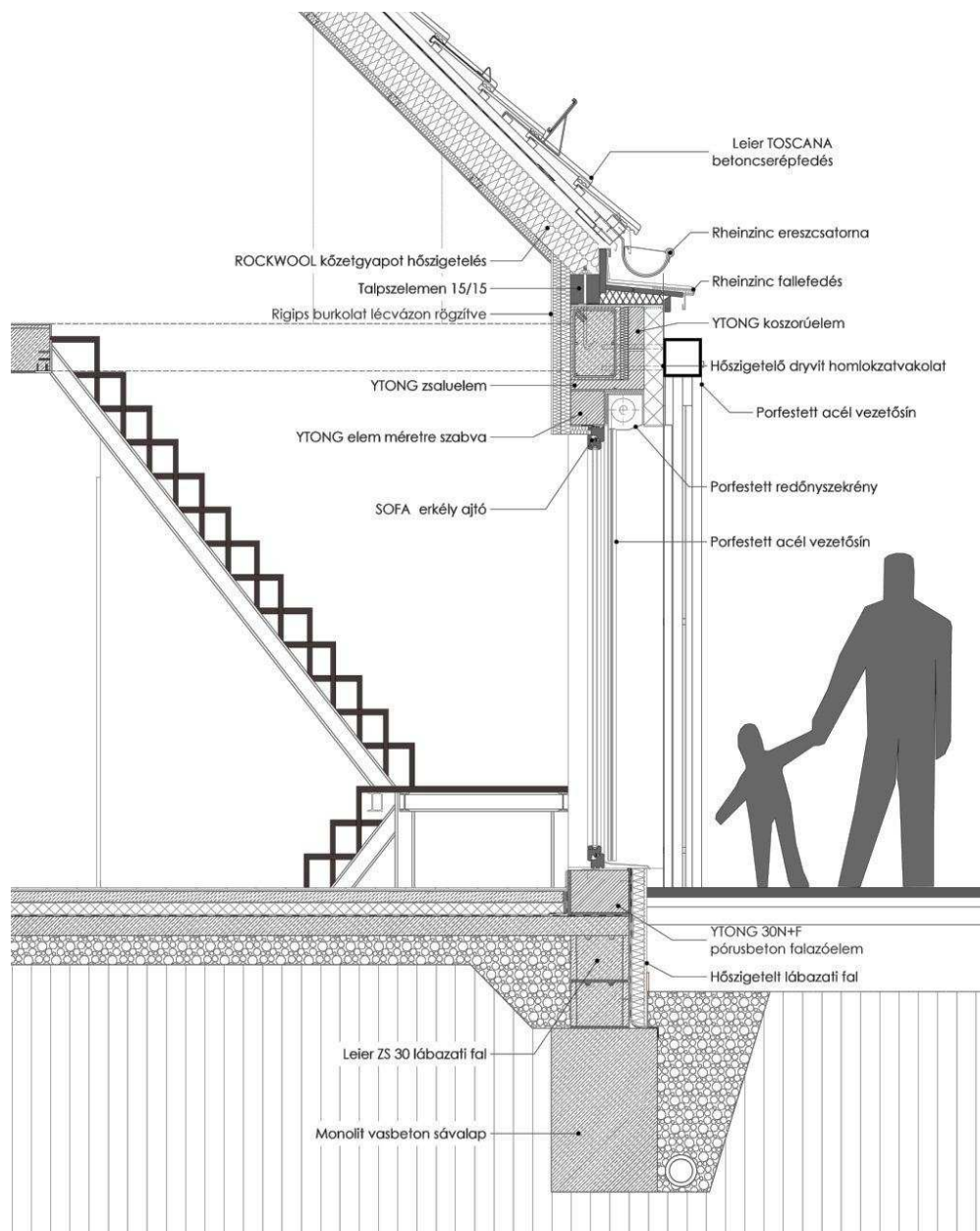
Tervezés – kivitelezés

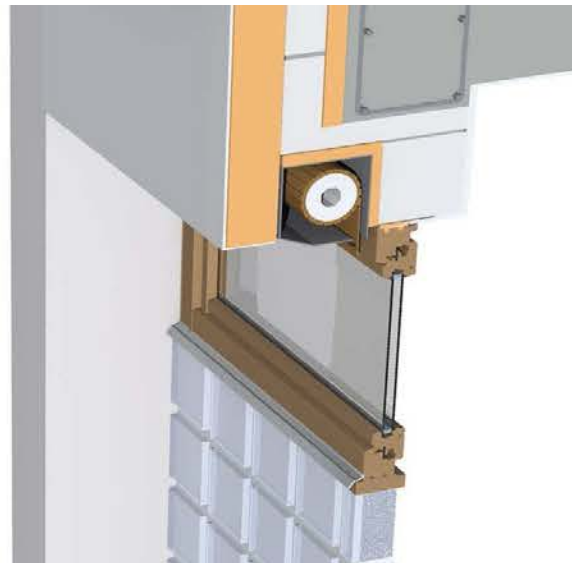
Az épület tervezése során a megbízóval együttműködve alakult ki a koncepció, folyamatosan szemelőtt tarva a kiválasztott épületszerkezetek kombinálhatóságát és tartósságát. Ez az együttműködés a kivitelezési fázisban is megmaradt. Az épület megvalósítása némileg eltért az eredeti tervtől, ugyanakkor reálisnak bizonyultak a megbízói meglátások. A használati értéke az épületnek ezáltal maximálisnak tekinthető, mivel épületenergetikailag jól működő, épületszerkezetei a jelenlegi „életük” során nemvárt, rendellenes elváltozást nem mutatnak. Az alkalmazott szerkezeti megoldások egyszerű, jól követhető csomóponti kialakítást tettek lehetővé az egész épületre nézve. Ez egy fontos momentuma az épület tartósságának, mivel ezek az épületszerkezeti megoldások az előírt technológiai fegyelem betartása mellett könnyen megvalósíthatóak voltak a szakemberek számára.

Anyaghasználat...

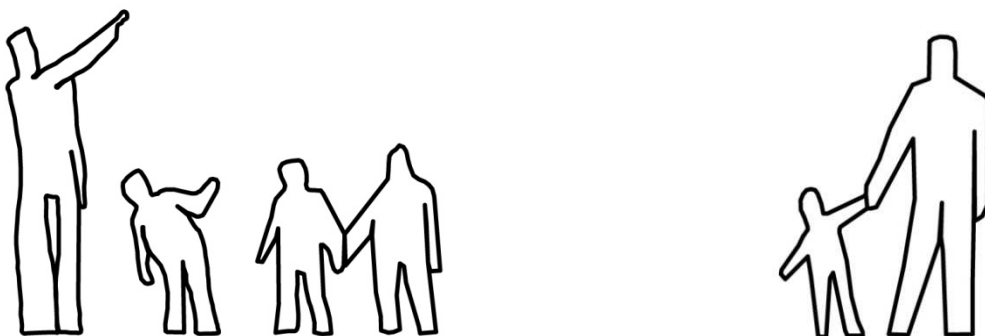
Az épületszerkezetek anyaghasználata kettős: párosítja a természetes - és mesterséges építőanyagokat, a követ, a betont - a fát és az acélt. Ellentétük magában hordozza a környezetüket. A szerkezeti rendszere hagyományos falas rendszer, monolit erősítőpillérekkel és monolit vasbeton lemezfordémmel. A galéria dolgozójának megközelítése a nappaliból történik - annak legkisebb tércsökkenése miatt alkalmazott - fából és acélból készült szamba lépcső segítségével. Az épület helyiségeit megvilágító nagyméretű ablakfelületek teljes szabad kilátást engednek a kertre, szinte az épület minden oldalán. Az északi oldal kisméretű nyílászáróit üvegtégla falak egészítik ki, megnövelve ezzel a beáramló fény mennyiségét az étkezőbe és a konyhába.

Megjelenés és forma

Az épületek látványukon keresztül hatásgyakorló szereppel rendelkeznek. A szemlélődő számára a tervezett arányú egyensúly - valamilyen számára „megmagyarázhatatlan” módon-természetesen hat. Ez az egyensúly az elsődleges tulajdonsága az építészeti esztétikumnak. Az építészet a felületek, a terek és a tömegek arányával, léptékével, szimmetriájával esetleg aszimmetriájával, valamint színeivel, fény-árnyék hatásaival tudatosan alkalmazza művészi hatásait. Ennek a tudatos alkalmazásnak a környezeti sajátosságok figyelembe vételével illeszkedőnek és természetesnek kell lennie, mindennemű „torzítás és támadás” nélkül.

A forma - tervezés kiinduló alapja, léptéke az ember...

A kültéri forma egységgé fogja össze az épületet és környezetét, egy tető alá vonja a szaunát és a sütőt. Fontos összetartó szerepet tölt be a tűzhely, mely ezzel a család központi helye. A „tornác” hivogatóan ide vezeti a kültéri teraszon közlekedőket.

A koncepció jelentős része az aktív kertkapcsolat. A nappaliból kitekintve nyugalmat keltően jelenik meg a zöldfelület. A lakók életvitelében jelentős szerepe van az otthoni pihenésnek, nyugalomnak, a „külvilág” hatásait ellensúlyozó pihentető környezetnek.

A növények közegében megteremthető ez a hatás, valódivá azonban ezt nem a „mesterséges növényzet-telepítés”, hanem a környezet kellékei formálják ebben az esetben: a domborzat, az öreg fák, a napfény napszakonkénti változásai alapozzák meg e környezeti értéket.

Az *udvar* szeparációja feloldott azáltal, hogy részese e környezeti szépségnek, így képes nyitottá válni, lélegzethez jutni.

A tér — azaz a helyiség — *mérete* már az első pillanatban szembeszökő.

TÉRALKOTÁS GYAKORLATI MEGOLDÁSAI

A Simon-ház belsőterének fő momentumai- a lakótér és az igények harmóniája

A ságvári családi ház nappali helyiségének elrendezése egyszerű elven alapszik: összevonja az étkezőt és a konyhát a nappali térrel, mivel a család életvitelének ez felel meg leginkább. Ezáltal nincs éles határvonal a reggeli gyors elfogyasztásához biztosított és a munka utáni főzés pihenés terei között. A térformálásban fontos szerepe van a galériefödémnek. Az épületbe a terasz felől a nappaliba belépve tágra nyitja a teret, míg az étkező és a konyha felett leszűkíti azt, megteremtve ezzel a kellemes térérzetet. Ez a momentum elsőre nem feltűnő, mégis természetes szeparációt eredményez a térben.

Térosztás

Az épület külső és belső térformálása egységesen tiszta, összefogott, nyugodt képet alkot. Hangsúlyos pont a család eggyé tartozását kiemelő közös földszinti nappali-tér és a galéria szinten lévő dolgozó. Takarékos, egyben céltudatos térszervezésű az alaprajz, felhasznál minden apró teret az épületben, mégis mellőzi a zsúfoltságot. A család életviteléhez tartozó aktív közösségi élet szolgálatában fontos szerepet tölt be a nappali helyiség és a nyitott terasz.

A legfontosabb elem az épületben **a napfény**.

A szél, az eső, a napsütés, a víz, a hó, a fagy a meleg mind láthatóak, átélhetőek az épületen belülről a tágas ablakfelületeken át.

Kompromisszumot jelent a konyha és a nappali egy légtérben való elhelyezése, ugyanakkor a háziasszony így aktív része lehet a társalgásnak és a mindennapok eseményeinek.

A térszervezésben külön hangsúlyt kapott a nappali összekötése a kerttel, erre alkalmas teret nyújt a fedett terasz, mely egyben a nagy felületen felnyitható üvegajtókkal kitágítja a nappali tartózkodás terét. A kert így nem szorul háttérbe, minden évszakban „része” lehet a belső tér hangulatának.

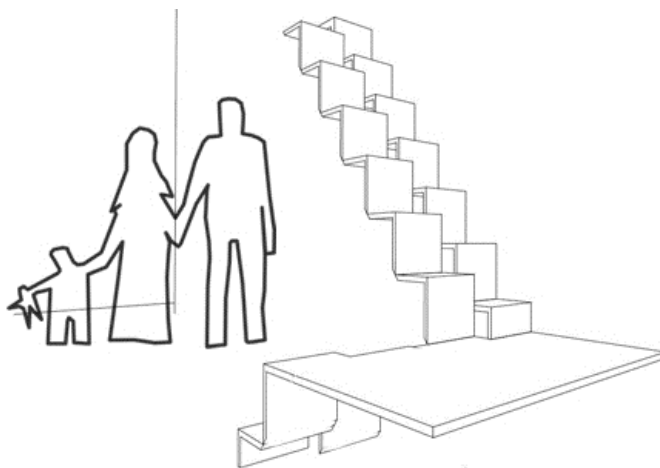
Az épület intim, hangulatos zugaival megteremti az egyedüllét lehetőségét minden lakója számára. A kandalló a nappali terének jelentős hangulati eleme, egyben az épület kiegészítő fűtését is ellátja. Az épített kéményttest belső és külső betorkollásával lehetővé vált a kültéri sütő bekötése is egyazon kéménybe. Az éjszakai zóna egységesen elkülönül a nappali terektől. A szobákból ugyanakkor további lehetőség nyílik a teraszra, a kertbe való kitekintésre, kilépésre.

Praktikum

Az épületen használt anyagok időtállóak, így a praktikusság jegyében alkalmazottak. karbantartást csak minimálisan igényelnek, ezáltal használati értékük teljes: ezáltal a lakók, a lakás szolgálatában állnak.

A gondos tervezői és kivitelezői összefogásnak köszönhetően az épület elérte a célját, megvalósította az egyensúlyt az épület és környezete között.

A belső térben megjelenő épületszerkezeti elemek tükrözik az alkalmazott technológiát...ezzel hatást formál a szerkezet és a technológia a tér érzet szolgálatában...

Az épületek kiértékelése az idő elteltével

Az épület használati értékének, előnyös és hátrányos tulajdonságainak megismerésére a megépítést követően - öt év távlatából visszatekintve – egy kérdőívet készítettem a tulajdonosok számára, amiben lehetőségük volt nyilatkozni a fentiekről.

A kérdőívek segítségével az alábbi kérdésekre kerestem a választ:

A használati érték elemzése

Az épület utóélete

Az épület működésének vizsgálata rövid és hosszú távon – tervezői és felhasználói tapasztalatok

Tapasztalatok, a tervezői önfejlődés irányai, a munkák kiértékelése.

A kérdőív szerint fény derül az aktuális családmoddellre, a tervezési koncepció vizsgálatára, az épület rugalmasságára, az életmódbeli változások követésének alkalmasságára, az épület és a telek illeszkedésére, az épület kihasználhatóságára, a tervezés során meghatározó szempontokra (család összetétele, bekerülési költség, az épület időtállósága, az épület alakíthatósága, hőtechnikai akusztikai jellemzők), a megbízók részvételének arányára a tervezési folyamatban.

Felmerült a kérdés, hogy a lakók elégedettek-e az épületszerkezetek időtállóságával, biztosított-e számukra a megfelelő élettér, elégedettek-e az alaprajzi elrendezéssel, hogyan ítélték meg a koncepciót, a tervezés idején, elégedettek voltak-e a kivitelezés ütemezésével?

Továbbá: az üzemeltetési költségek elfogadhatóak-e (tapasztalatok az energiaköltségekkel kapcsolatban), konzultált-e mérnökkel a megtakarításokkal kapcsolatban, kielégíti-e a gépészeti rendszer a család igényeit?

Károsodások, javítások: károsodott-e az épület a használat során, végzett-e karbantartást az épületen, ez mennyibe került, üzemben tartotta-e az előírtak szerint az épületet?

Az ilyen jellegű nyomon követése az épületek utóéletének érdekes tapasztalásnak bizonyult, mivel direkt eredményt hoz egy-egy ilyen beszélgetés. A megbízókkal korábban kialakult kapcsolat e beszélgetés alatt még jobban elmélyült, mivel megosztották örömeiket, elgondolásaikat, véleményüket és nem utolsósorban kritikájukat az épületekkel kapcsolatosan. Ez utóbbi jelenti a leginkább inspiráló egységét a kiértékeléseknek, tapasztalatok leszűrése után az esetleges helytelen megoldások korrigálhatóvá válnak.

A lakóépületek tulajdonosai a kérdések többségét tekintve pozitívan válaszoltak, melyből bebizonyosodott, hogy mind a tervezői, mind a kivitelezői munka elérte a célját, így az épület alkalmas létesítményként képes ellátni rendeltetését...

3.tézis: Az épületek tervezési idővonala egy folytonos szál az építészek életében. Az első koncepció skicceitől az épület átadásáig tart. Sőt tovább: az épület hordozza a tervezői döntés minden momentumát, tükrözi a helyes megoldásokat, az esetleg hibákat egyaránt. Végigkövetni egy lakóépület teljes idővonalát térben és időben nagy vállalkozás, egy építész számára azonban ez küldetés.

KUTATÁSI KÉRDŐÍVEK

a dla mestermunkához

A kérdőívek a dla mestermunka készítéséhez szükségesek. A benne kezelt adatokat bizalmasan kezelem, harmadik félnek nem adom át.

2011.12.06.

Füredi Balázs

1. ÉPÜLET

- a. Tulajdonos neve:
- b. Címe:
- c. Az épület funkciója:
- d. Tervezés ideje:
- e. Kivitolozás ideje:
- f. Tulajdoni jogviszony és joghányad:

2. TELEK ADOTTSÁGOK

- a. A telek alapterülete: m²
- b. A zöldfelület aránya: %
- c. Az épület tájolása a telekadottságok szerint: ☐ megfelelő ☐ nem megfelelő
 egyéb:
- d. A közművesítettség mértéke: ☐ víz ☐ gáz
☐ villany ☐ szennyvíz
 egyéb:

3. SZEMELYES ADATOK

- a. Az egy háztartásban élők száma: fő
- b. Keresők száma: fő
 1. foglalkozásuk:
 2. iskolai végzettségük: ☐ egyetem/főisk. ☐ felsőfokú szakk.
☐ érettségi ☐ szakmunkás
☐ átl. iskola ☐ egyéb
- c. Gyerekek száma: fő
 3. foglalkozásuk:
 4. iskolai végzettségük: ☐ egyetem/főisk. ☐ felsőfokú szakk.
☐ érettségi ☐ szakmunkás
☐ átl. iskola ☐ egyéb

4. TERVEZÉSI KONCEPCIÓ VIZSGÁLATA

a. A tervezés idején a család mennyire tudta megfogalmazni a tervezési célokat?

☐ meg tudta ☐ nem tudta

b. Volt-e tervezési koncepció?

☐ igen ☐ nem
saját vélemény:

c. Az életmódbeli változásokat követi-e az épület?

☐ igen ☐ nem
saját vélemény:

d. Elégedett-e az épület méretével?

☐ igen ☐ nem
saját vélemény:

e. Az épület illeszkedik-e a telek adottságához?

☐ igen ☐ nem
módosítanám:

f. Elégedett-e az épület kihasználtságával?

☐ igen ☐ nem

g. Mennyire voltak meghatározó szempontok?

1. család összetétele:
egyáltalán nem ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 maximálisan

2. bekerülési költség:
egyáltalán nem ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 maximálisan

3. az épület időtartóssága:
egyáltalán nem ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 maximálisan

4. alakíthatósága:
egyáltalán nem ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 maximálisan

5. hőtechnikai-akusztikai jellemzők:
egyáltalán nem ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 maximálisan

h. Elégedett-e az épület szerkezeti kialakításával?
egyáltalán nem ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 maximálisan

i. Részt vette-e a tervezés során az épületszerkezetek kiválasztásában?

☐ igen ☐ nem

saját vélemény:

j. Az épületszerkezetek időtállósága megfelelt-e az eddigi használat során?

☐ igen ☐ nem

☐ részben

megjegyzésem:

k. A meglévő szerkezetek és új technológiák passzítása sikeres volt-e?
(átalakítás/bővítés esetén)

☐ igen ☐ nem

saját vélemény:

l. A lakók számára biztosított-e az önálló életér?

1. Szociális helyiségek

egyáltalán nem ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 maximálisan

2. Közösségi terek működőképessége:

egyáltalán nem ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 maximálisan

3. Rendszervényszervezésre, vendégfogadásra alkalmas terek (társadalmi integráció elősegítése)

egyáltalán nem ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 maximálisan

m. Elégedett-e az alaprajz elrendezésével?

egyáltalán nem ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 maximálisan

n. Szeretne-e a fentiek közül változtatni valamin?

mit:

mikor:

a. Jól ítélte-e meg a koncepciót a tervezés idején?

☐ igen ☐ nem

5. A KIVITELEZÉSI FOLYAMAT JELLEMÉSE

a. Készült-e kiviteli tervdokumentáció?

☐ igen ☐ nem

b. Megbízott-e generálkivitelezőt a munkafolyamat végrehajtásával?

☐ igen ☐ nem

c. Mi alapján választott kivitelezőt?

☐ referenciamunka
☐ ismeretség
☐ szakképesség
☐ munkadíj
☐ egyéb:

d. Elégedett-e volt a kivitelezés ütemezésével?

egyáltalán nem ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 maximálisan

e. Módosult-e a tervezési koncepció a kivitelezés folyamán?

☐ igen ☐ nem

f. Mik voltak a módosítás okai? (Amennyiben az előző kérdésre a válasz igen volt)

g. Bekövetkezett kivitelezési hibák hatással az épületszerkezetek időtállóságára?

6. KÖLTSÉGEK

a. Az üzemi költségek elfogadhatók-e?

☐ Igen

☐ nem

b. Az épület bekerülési költsége az építés idején?

Ft/m²

c. A jó és rossz megoldások okai?

d. Készült-e energetikai terv a gépészeti szereléseket megelőzően?

☐ Igen

☐ nem

1. Tapasztalatok az energiaköltségekkel kapcsolatban?

2. Konzultált-e mérnökkel a megtakarítás érdekében?

☐ Igen

☐ nem

3. Mennyire tudja a gépészeti rendszer kielégíteni a család igényeit?

egyáltalán nem

☐ 1

☐ 2

☐ 3

☐ 4

☐ 5

maximálisan

7. KÁROSODÁS

a. Károsodott-e az épület a használat során?

☐ Igen

☐ nem

1. Hogyan?

2. Mikor?

3. Miért?

4. Mennyibe került a javítás?

Ft

8. JAVÍTÁS ÉS KARBANTARTÁSI IGÉNY

a. Végzett-e karbantartást már az épületen?

☐ Igen

☐ nem

b. A munka megnevezése:

1. A munka ideje:

2. Mennyi költségbe került ez?

 Ft

c. A munka megnevezése:

1. A munka ideje:

2. Mennyi költségbe került ez?

 Ft

d. A munka megnevezése:

1. A munka ideje:

2. Mennyibe került ez?

 Ft

9. FELÚJÍTÁS

a. Mennyit fordít a felújításokra?

Ft

b. Szervizelte-e az alábbiakat?

1. nyílászáró:

☐ igen ☐ nem

2. festés-mázolás:

☐ igen ☐ nem

3. burkolatok:

☐ igen ☐ nem

4. héjalás:

☐ igen ☐ nem

5. bádorgás munkák:

☐ igen ☐ nem

6. gépészet:

☐ igen ☐ nem

Irodalomjegyzék

Balogh István - **Az építészeti forma** - Budapest: Tankönyvkiadó, 1984

Batár Attila - **Láthatatlan építészet**

Bonta János - **Modern építészet, 1911-2000** - Budapest: Terc, cop. 2002

Bruce Allsopp - **Merre tart az építészet?** - Budapest : Gondolat Kiadó, 1983

Callmeyer Ferenc, Rojkó Ervin - **Az én házam** - Budapest : Műszaki Kiadó, 1977

Caroline Atkins - **A színes otthon** - Pécs : Alexandra, 2003

Dám László - **Hagyomány és építészet** : Tanulmányok a magyar népi építészet köréből - Debrecen : Ethnica, 1995

Déry Attila - **A forma visszaszerzése** : építészettörténeti tanulmányok - (Budapest) : Terc Kft., cop. 2002

Dominic Bradbury - **Korszerű természetes ház** - Budapest : Terc, cop. 2011

Edward T. Hall - **Rejtett dimenziók** - Budapest : Katalizátor Iroda, 1995, cop. 1980

Erving Goffman - **A hétköznapi élet szociálpszichológiája** - Budapest : Gondolat, 1981

Dr Gádorosi Ferenc - **Lakás és lakóterület fejlesztése** - Építésügyi Tájékoztatási Központ, Budapest ,1981

Hajnóczy J. Gyula - **Vallum és intervallum**: Az építészeti tér analitikus elmélete - Budapest : Akad. K., 1992

Hervé-Lóránth Ervin, Kádár László – **Lakhatás** - Budapest : Indivi' Design Stúdió, cop. 2001

Horváth Balázsné - Népi építészet : **Baranya, Győr-Moson-Sopron, Somogy, Vas** - Szombathely : Vas M.

Önkormányzati Hiv., 2003

Judith Wilson - **A családi otthon** : a tökéletes családi fészek megalkotása - Pécs : Alexandra, 2008

Kepes György - **A látás nyelve** - Budapest : Gondolat Kiadó, 1979

Kósa Zoltán - **A világítás művészete** - Budapest : Műszaki Könyvkiadó, 1967

Kunszt György - **Értékválság az építészetben és a modern szakralitás** - Budapest : Terc Kft., cop. 2003

Le Corbusier - **Új építészet felé** - Budapest: Corvina, 1981

Major Máté - Az **építészet sajátyszerűsége** - Bp.: Akadémiai Kiadó, 1967

Moravánszky Ákos - **Hely és jelentés**: tanulmányok az építészetről és a városról - Budapest : Terc Kft., 2005

Népi építészet a magyar megyék monográfiája - Vas Megyei Önkormányzati Hivatal 2002

Solymár István - **A képzőművészet iskolája** - Budapest: Képzőműv. Alap, 1976

Szigetvári János, Szász János - Népi **építészetünk nyomában** - Budapest: Műszaki Kiadó, 1976

Tamácska Máté - **A vidéki tér emlékezete** - Budapest: Martin Opitz, 2011

T. Bereczki Ibolya, Sári Zsolt - **A népi építészet, a lakáskultúra és az életmód változásai a 19-20. században**:
Tanulmányok a Dél-Dunántúlról és Észak-Magyarországról - Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2005

Vargyas Gábor szerk. - Párbeszéd **a hagyománnyal** – PTE, Néprajz - Kulturális Antrop. Tsz. 2011

Rem Koolhaas – **Houselife c. film**

Fotók:

Dr. Szász János: 29,31,33,35,37, 49. old.

Gellért Bálint: 73-80, 83-85, 88,90.old.

Kékes Tóbiás, 39, 43,44,45.old.

Szentendrei Antal: 07, 37, 47, 104, 106. old.

További képek: Füredi Balázs

Ábrák, rajzok: Pethes Tamás, Füredi Balázs

Látványtervek: Petrovics Tamás, Füredi Balázs

További tervezők: Prof. Dr. Bachman Zoltán, Dr. Bachmann Bálint, Dr. Halada Miklós, Horváth István DLA

Makett: Lushko Oleksij